

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego

91-302 Łódź, ul. Snycerska 8
tel. 42 203 48 00, 42 203 48 01, fax 42 203 48 17
e-mail: info@rcpslodz.pl; www.rcpslodz.pl

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2016

Opracował Wydział ds. Badań i Analiz
Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

ŁÓDŹ 2017

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
WPROWADZENIE	5
I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2016.....	7
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA	14
1. Stan i prognozy ludności	14
2. Aktywność ekonomiczna ludności	19
3. Sytuacja społeczna w regionie	23
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA.....	28
1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej	28
2. Świadczenia z pomocy społecznej	34
3. Usługi pomocy społecznej	44
3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze	44
3.2. Praca socjalna	45
3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności.....	48
4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami.....	51
5. Usamodzielnienie	54
IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW	58
1. Rodziny.....	58
2. Dzieci i młodzież.....	60
3. Osoby starsze.....	66
4. Osoby z niepełnosprawnościami	69
5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	71
V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK	74
VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA	83
VII. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWA I WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI.....	88
1. Aktywność projektowo – konkursowa jednostek pomocy społecznej.....	88
2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi.....	91
SŁOWNICZEK	94
BIBLIOGRAFIA.....	117

WYKAZ SKRÓTÓW

CIS	Centrum Integracji Społecznej
DDP	Dzienny Dom Pomocy
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JSP	Jednostka Specjalistycznego Poradnictwa
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPS	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Powiatu Grodzkiego
OIK	Ośrodek Interwencji Kryzysowej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
POW	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PWD	Placówka Wsparcia Dziennego
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywizacji Zawodowej
ZPCh	Zakład Pracy Chronionej

WPROWADZENIE

Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego sporządzana jest corocznie zgodnie z wymogami ustawowymi, określonymi w art. 16 a ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (DZ. U. z 2015 r. poz. 163, z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami ustawy do kompetencji jednostek samorządu terytorialnego – na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim – należy „przygotowanie analizy zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej”. W aspekcie przedmiotowym zasoby obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej, bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Uwzględniają również – w myśl ustawy – osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Analiza w postaci oceny zasobów pomocy społecznej przedstawiana jest do dnia 30 kwietnia przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu. Na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty, samorząd województwa opracowuje i przedstawia ocenę zasobów do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa i do dnia 31 lipca wojewodzie. Uwzględnia w niej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii w zakresie polityki społecznej. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na pomoc społeczną na rok następny.

Na poziomie operacyjnym sporządzenie oceny zasobów pomocy społecznej związane jest z gromadzeniem i opracowywaniem danych statystycznych przekazywanych przez wszystkie jednostki pomocy społecznej działające w obszarze województwa (lokalne i powiatowe), na przeznaczonym do tego celu formularzu, drogą elektroniczną za pośrednictwem programu informatycznego Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS). Uzyskane dane – poddane analizie – służą do sporządzenia zbiorczego raportu w postaci oceny zasobów pomocy społecznej za dany rok.

Dokument *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2016* zawiera dane zasilane z następujących źródeł informacji:

- systemów zewnętrznych – zasilanie komórek formularza Oceny zasobów pomocy społecznej następowało z systemów informatycznych CAS (dot. obszarów pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, pieczy zastępczej), POMOST, MEN-SIO, GUS;
- systemów wewnętrznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Są to tzw. dane własne jednostek pozyskanych na podstawie różnych raportów, własnych informacji oraz wyników badań.

Podobnie jak w latach ubiegłych, dokument składa się z dwóch części: opisowej i tabelarycznej. Dane obrazujące poszczególne zjawiska z obszaru pomocy społecznej pochodzą ze:

- 174 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym,
- 21 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatowym,
- 3 jednostek terytorialnych realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym i o zasięgu powiatowym.

Pierwszy rozdział opracowania zawiera syntetyczny opis kluczowych wniosków płynących z *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2016*, które posłużyły do opracowania prezentowanych w tej części raportu rekomendacji.

W drugiej części zamieszczono opis aktualnej sytuacji demograficznej i społecznej w województwie łódzkim. Źródło prezentowanych danych stanowią w większości dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS, a także dane pochodzące ze sprawozdań oceny zasobów pomocy społecznej.

Trzecia część dotyczy charakterystyki osób i rodzin korzystających z różnych form wsparcia oferowanych przez system pomocy społecznej – świadczeń pieniężnych, niepieniężnych oraz innych rodzajów pomocy i świadczeń, a także usług pomocy społecznej skierowanych do poszczególnych grup odbiorców, w szczególności: usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, pracy socjalnej, wspierania rodziny przeżywającej trudności oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami i pomocy na usamodzielnienie. W omawianych zagadnieniach uwzględniono zróżnicowanie terytorialne ze względu na właściwości kompetencyjne przypisane do gmin oraz powiatów.

W rozdziale czwartym *Oceny zasobów pomocy społecznej* charakterystyce poddano infrastrukturę pomocy i wsparcia oferującą usługi poszczególnym grupom klientów pomocy społecznej, tj.: rodzinom, dzieciom i młodzieży, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Opis dotyczy zarówno podaży, jak i popytu na usługi oferowane przez podmioty takie jak: jednostki poradnictwa specjalistycznego, ośrodki interwencji kryzysowej, placówki wsparcia dziennego, placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy pomocy społecznej, środowiskowe domy pomocy, dzienne domy pomocy, mieszkania chronione, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, noclegownie i schroniska. Analizy odnoszą się do liczby oferowanych miejsc, osób korzystających z oferty, jak i oczekujących na przyjęcie do ośrodka.

Rozdział piąty zawiera charakterystykę kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim, a także jednostek składających się na zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz zatrudnienia socjalnego, jednostek działających w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami i działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej.

W szóstej części raportu zaprezentowano informacje oraz dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego na wybrane zadania pomocy społecznej, a także w innych obszarach polityki społecznej.

Rozdział siódmy opracowania poświęcony jest analizie aktywności projektowo-konkursowej jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz ich współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecania podmiotom trzeciego sektora realizacji zadań publicznych. W pierwszej części rozdziału omówiono działalność poszczególnych jednostek w zakresie realizowanych projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), programów z zakresu konkursów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) oraz programów osłonowych wdrażanych w 2016 roku na terenie województwa łódzkiego. Druga część zawiera informacje dotyczące zlecania organizacjom pozarządowym zadań z obszaru pomocy społecznej, reintegracji społecznej i zawodowej oraz niektórych usług rynku pracy.

I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2016

WNIOSKI:

1. W 2016 roku województwo łódzkie zamieszkiwało 2 485 323 osób. W skali kraju łódzkie zajmuje 6. miejsce pod względem liczby ludności (po województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, małopolskim i dolnośląskim). W województwie łódzkim obserwowany jest spadek liczby ludności o utrwalonym trendzie. W 2016 roku w naszym regionie zaobserwowano spadek liczby mieszkańców o ponad 8 tys. osób w stosunku do roku 2015. Zgodnie z prognozą ludności GUS, tendencja spadkowa liczby mieszkańców województwa łódzkiego będzie się pogłębiać w kolejnych latach. Spadek liczby ludności w województwie łódzkim to wynik głównie negatywnego przyrostu naturalnego oraz negatywnego salda migracji.
2. W województwie łódzkim obserwowany jest szczególnie intensywny proces **starzenia się społeczeństwa**. Struktura wiekowa ludności województwa podlega niekorzystnym zmianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym. W końcu 2016 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 37 osób w wieku poprodukcyjnym.
3. W strukturze ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim obserwowany jest nieznaczny **wzrost udziału ludności biernej zawodowo** (43% ogółu ludności w 2015 roku) przy jednoczesnym spadku liczby aktywnych zawodowo (około 57% w ogóle ludności w 2015 roku).
4. **Stopa bezrobocia rejestrowanego** osiągnęła w końcu 2016 roku wartość **8,6%**, co stanowiło spadek o 1,7 p. proc. w stosunku do roku 2015 oraz o 5,5 p. proc. w stosunku do roku 2013 roku. Grupą najbardziej dotkniętą brakiem pracy w województwie łódzkim są mężczyźni powyżej 55 roku życia.
5. **Spośród wszystkich** bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy na terenie województwa łódzkiego w 2016 roku **43,1% stanowili długotrwale bezrobotni**. W Polsce udział długotrwale bezrobotnych w analizowanym roku wynosił 40,7%.
6. Odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych w województwie **poniżej ustawowej granicy ubóstwa** wyniósł w 2015 roku **10,3%**, natomiast odsetek osób żyjących **poniżej minimum egzystencji** był na poziomie **5,4%** mieszkańców. **Ubóstwem relatywnym** zagrożone było **12,3%** mieszkańców. Poziom ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa) jest niższy od średniej dla Polski.
7. W 2016 roku w województwie łódzkim istniało ok. 82,6 tys. mieszkań komunalnych będących w zasobach gmin, z czego 8,5% stanowiły mieszkania socjalne. **Na mieszkanie socjalne oczekiwało** w roku badania ok. **7,9 tys. osób**.
8. Łączna liczba **żłobków**, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim wynosiła **131 jednostek**, natomiast liczba **przedszkoli** wyniosła **1 142**.
9. Liczba **opiekunów dziennych do dzieci** od 2014 roku systematycznie wzrasta. W 2016 roku wyniosła **27** opiekunów, natomiast w 2017 roku ma wzrosnąć o 19 osób.
10. Liczba **światlic i klubów dla dzieci i młodzieży** w 2016 roku wyniosła **643** (o 13 placówek więcej niż dwa lata wcześniej).

11. Liczba **klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** wyniosła **214** (wzrost o 30 % w stosunku do 2014 roku).
12. W województwie łódzkim funkcjonowało w 2016 roku **16 hospicjów** (o 1 więcej niż w roku poprzednim).
13. W 2016 roku w województwie łódzkim istniał **1 ośrodek dla uchodźców**.
14. W województwie łódzkim w 2016 roku z **pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR, przyznanego zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji, skorzystało łącznie 182 327 osób, co stanowi niewiele ponad 7,3% ogółu ludności województwa łódzkiego**.
15. W 2016 roku pomocą w formie **świadczeń** (w formie decyzji administracyjnej oraz bez decyzji) objęto niewiele ponad **79 tys. rodzin** liczących łącznie blisko **178,5 tys. osób**.
16. Łączna liczba osób, którym w 2016 roku przyznane zostało **świadczenie z pomocy społecznej wyłącznie na podstawie decyzji administracyjnej** wyniosła niewiele ponad **115 tys. osób** (63% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia).
17. Najbardziej **rozpowszechnioną formą** wsparcia w województwie łódzkim są **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły w 2016 roku 62% ogółu osób, którym przyznano świadczenie.
18. Niepokojącą tendencją utrzymującą się w strukturze osób korzystających z systemu pomocy społecznej w województwie łódzkim jest **długotrwałe pozostawanie w systemie świadczeń** (56,2% osób, którym przyznano świadczenie).
19. Do **najczęstszych powodów** przyznawania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2016 roku należały: **ubóstwo** (53% rodzin), **bezrobocie** (48%), **długotrwała lub ciężka choroba** (42%), **niepełnosprawność** (36%) oraz **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (19%).
20. **Świadczeniem pieniężnym**, którego w 2016 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był **zasiłek celowy** – objęto nim 79% świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne. Największą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”.
21. Istotną pozycją w ramach **świadczeń niepieniężnych** jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego **posiłku** (73,3% wszystkich osób, którym przyznane zostało świadczenie niepieniężne).
22. Świadczeniami przyznanymi najczęściej w ramach świadczeń kierowanych do rodzin są **zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych**. W 2016 roku z tej formy pomocy skorzystało 86,5 tys. rodzin.
23. W 2016 roku w województwie łódzkim najwięcej spośród świadczeń kierowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów udzielono **zasiłków pielęgnacyjnych** (619,5 tys. świadczeń na łączną kwotę niespełna 94,8 mln zł).
24. W 2016 roku w województwie łódzkim udzielono blisko 80,3 tysięcy **świadczeń pielęgnacyjnych** na łączną kwotę niespełna 108,8 mln zł.
25. W 2016 roku **usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych** udzielono łącznie **7 035 osobom** (ponad 2 mln świadczeń na łączną kwotę 24,9 mln zł). Ze specjalistycznych usług dla osób z **zaburzeniami psychicznymi** skorzystały w roku oceny **164 osoby**.

26. W 2016 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci **pracy socjalnej** objęto blisko 73,3 tys. rodzin i ponad 152,1 tys. osób w tych rodzinach, co stanowi 6,1% ludności województwa.
27. Liczba osób objętych **kontraktami społecznymi** w 2016 roku wyniosła niewiele ponad 3,8 tys. osób, co stanowiło 3,3% wszystkich świadczeniobiorców. Wśród osób objętych kontraktami w OPS jedynie niewiele ponad 1,1 tys. osób realizowało umowy zawarte **w ramach klubów integracji społecznej**.
28. **Indywidualnymi programami pracy z klientem** jednostki pomocy społecznej w województwie łódzkim objęty w 2016 roku łącznie 2 117 osób, co oznacza wzrost liczby beneficjentów korzystających z tego typu programów o 459 osób w porównaniu do roku 2015.
29. W łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2016 roku wsparcia w postaci **poradnictwa specjalistycznego** udzielono **5,5 tys. rodzin, a tym samym niewiele ponad 14,5 tys. osobom w tych rodzinach**, co stanowi około 7% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
30. Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2016 roku łącznie prawie **2,1 tys. rodzin i ponad 6,5 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi niewiele ponad 2,6% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
31. W 2016 roku w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim pomoc w opiece i wychowaniu dziecka prowadzona była przez **236 asystentów rodziny**, którzy swoim wsparciem objęli **blisko 2,7 tys. rodzin**.
32. W województwie łódzkim w 2016 roku funkcjonowała zaledwie **1 rodzina wspierająca** – w mieście na prawach powiatu Skierniewicach – podczas gdy w roku 2015 takich rodzin było 5.
33. W 2016 roku kwota **dofinansowania** zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami **ze środków PFRON i środków własnych powiatów** wyniosła w województwie łódzkim ok. **49 mln zł** i była wyższa niż w roku poprzednim o nieco ponad pół miliona.
34. Wartość dofinansowania **turnusów rehabilitacyjnych** w województwie łódzkim w 2016 roku wyniosła **4,9 mln zł** i była wyższa niż w roku poprzednim o prawie pół miliona zł.
35. W 2016 roku wartość dofinansowania na **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny** wyniosła w województwie ponad **11 mln zł**, a skorzystało z niego prawie 15 tys. osób.
36. W 2016 roku w województwie łódzkim pomoc na **usamodzielnienie** otrzymało łącznie **2 034 osób** (o 171 osób mniej niż w roku poprzednim). Największą grupę objętą usamodzielnieniem stanowiły osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej (61,5% spośród wszystkich otrzymujących pomoc na usamodzielnienie). Drugą co do wielkości grupą były osoby opuszczające placówki opiekuńczo wychowawcze (32,4%). Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje stanowiły najmniejszą grupę – łącznie 6% w grupie objętej usamodzielnieniem.
37. Wśród jednostek świadczących usługi z pomocy społecznej skierowane do rodzin, na terenie województwa w 2016 roku funkcjonowało: **14 jednostek specjalistycznego poradnictwa** finansowanych z budżetów OPS, PCPR oraz MOPR, a także **81 innych**

jednostek świadczących tego typu usługi¹ oraz 15 ośrodków interwencji kryzysowej. W województwie łódzkim funkcjonowało również 27 instytucji dziennego opiekuna do dzieci.

38. Wśród jednostek świadczących wsparcie dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2016 roku odnotowano: **114 placówek wsparcia dziennego, 66 placówek opiekuńczo-wychowawczych, 3 159 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.** Ponadto, w województwie zatrudnionych jest **113 koordynatorów pieczy zastępczej oraz 30 rodzin pomocowych.**
39. Wśród placówek oferujących wsparcie i pomoc głównie osobom starszym w województwie w 2016 roku funkcjonowało: **56 domów pomocy społecznej, 34 dzienne domy pomocy, 4 kluby samopomocy.**
40. Ośrodki oferujące wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim to m.in.: **47 środowiskowych domów samopomocy, 46 warsztatów terapii zajęciowej oraz 6 zakładów aktywności zawodowej.**
41. Wśród jednostek oferujących wsparcie innym grupom zagrożonym wykluczeniem społecznym, m.in. osobom bezrobotnym, bezdomnym oraz cudzoziemcom, w województwie łódzkim w 2016 roku funkcjonowały: **2 centra integracji społecznej, 14 klubów integracji społecznej, 78 spółdzielni socjalnych, 22 placówki oferujące miejsca noclegowe oraz 26 mieszkań chronionych.**
42. W województwie łódzkim następuje ogólny **wzrost liczby zatrudnionych** w OPS i PCPR w stosunku do lat poprzednich (o 7,3% w stosunku do 2015 r.), a wskaźnik profesjonalizacji kadry wyniósł w 2016 roku 15%. Jego poziom pozostaje na względnie stałym poziomie od 2014 roku. Najwyższym wskaźnikiem profesjonalizacji kadry wśród jednostek pomocy społecznej odznaczały się w 2016 roku ośrodki pomocy społecznej.
43. We wszystkich placówkach zasobu instytucjonalnego pomocy i wsparcia w województwie poziom zatrudnienia wzrósł. W zasobie instytucjonalnym wspierania rodziny i pieczy zastępczej liczba zatrudnionych w placówkach wsparcia dziennego wzrosła, natomiast liczba zatrudnionych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych zmalała w porównaniu z rokiem 2015. W zasobie instytucjonalnym zatrudnienia socjalnego, czyli w centrach integracji społecznej ilość pracujących minimalnie spadła. Liczba zatrudnionych w warsztatach terapii zajęciowej wzrosła w 2016 r., natomiast liczba pracowników zakładów aktywności zawodowej zmalała. W klubach integracji społecznej i w mieszkaniach chronionych zatrudnienie wzrosło w 2016 r.
44. **Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej** w województwie łódzkim wykazują tendencję wzrostową. W 2016 roku w województwie wydatki te osiągnęły poziom blisko **1,98 mld złotych.**
45. Struktura wydatków ponoszonych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim jest stosunkowo stabilna – w 2016 roku (podobnie, jak w latach wcześniejszych) około 92% stanowiły wydatki przeznaczone na pomoc społeczną (dział 852), 5% to wydatki na pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853),

¹ Obwieszczenie nr 13/2016 Wojewody Łódzkiego z dnia 20 czerwca 2016 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2016 roku: [http://www.pomoc.lodzkie.eu /data/dataPublicator/obwieszczenie_nr_13_2016_w_sprawie_rejes.pdf](http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/obwieszczenie_nr_13_2016_w_sprawie_rejes.pdf) (25.05.2017).

natomiast wydatki na ochronę zdrowia (dział 851) oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (dział 854) ukształtowały się łącznie na poziomie około 3%.

46. W ramach aktywności projektowo-konkursowej jednostek pomocy społecznej w województwie łódzkim odnotowano w 2016 roku realizację **185 projektów i programów**. Liczba ta uległa znacznemu zmniejszeniu w porównaniu do roku 2014 (334) i 2015 (239), głównie za sprawą spadku realizacji projektów współfinansowanych z EFS.
47. W 2016 roku ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie funkcjonujące na terenie województwa łódzkiego **współpracowały łącznie z 315 organizacjami pozarządowymi**. Współpracę taką realizowały łącznie 102 jednostki – 84 ze 174 OPS, 16 z 21 PCPR oraz 2 z 3 MCPR. W roku oceny jedynie 62 spośród wszystkich jednostek współpracujących z NGO zleciły w 2016 roku tym organizacjom zadania w obszarze pomocy społecznej i wsparcia.

REKOMENDACJE:

Kluczowym wyzwaniem dla polityki społecznej jest dostosowanie podejścia do pomocy społecznej oraz pracy socjalnej tak, aby uwzględniała ona współczesne trendy i wyzwania, jakie przed całym systemem stawia w tym obszarze dotychczasowy stan wiedzy naukowej, wyniki badań oraz polityka tak krajowa, jak i Unii Europejskiej. Istota zmiany we współczesnym podejściu polega przede wszystkim na podkreśleniu wagi w dążeniu do standaryzacji i profesjonalizacji kadry przy jednoczesnej deinstytucjonalizacji oraz indywidualizacji podejścia do podopiecznego pomocy społecznej. Do najważniejszych zmian w tym zakresie należą:

- odchodzenie od działań charytatywnych na rzecz działań wspierających oraz przejście od otaczania pomocą biernej jednostki - w kierunku jej aktywizacji², podejście wzmacniające, uruchamiające mechanizmy radzenia sobie (*empowerment*);
- przeobrażenia od rozwiązań indywidualnych i interwencyjnych do rozwiązań o charakterze społecznym, systemowym, w tym ekologicznym - nawiązujących do naturalnych niszy ekosystemowych, w których funkcjonuje jednostka - i sieciowym - nawiązujących do sieci powiązań społecznych³;
- po okresie instytucjonalizacji działań opiekuńczych, zwrot ku aktywizacji naturalnego środowiska społecznego i ponownego odkrywaniu potencjału wspólnoty (wspólnoty opiekuńczej, opierającej się na poczuciu odpowiedzialności, która w naturalny sposób otacza każdą jednostkę, a szczególnie jednostkę zagrożoną).

Zgodnie ze zaktualizowaną Wojewódzką Strategią w zakresie Polityki Społecznej 2020 dla województwa łódzkiego nacisk należy położyć w szczególności na wsparcie osób dotkniętych zjawiskami społecznymi obserwowanymi w województwie, takimi jak np. starzenie się społeczeństwa, ubóstwo, bezrobocie, długotrwałe lub ciężkie choroby i niepełnosprawność czy bezdomność oraz pogłębiająca się dezintegracja grup społecznych. Wobec powyższego **rekomenduje się:**

² Czarnecki P. S., 2013, Praca socjalna, Difin, Warszawa.

³ Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.), 2011, Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej, Warszawa.

- w kontekście strategii wzmacniającej *empowerment* postuluje się nowe spojrzenie na rolę zawodową pracownika socjalnego – w miejsce reżyserowania procesu pomocowego i wdrażania w życie (pracownik wie, co jest potrzebne klientowi) przyjęcie przez pracownika socjalnego roli edukatora, który odbiera informacje o potrzebie pomocy od klienta i stosuje podejście, w którym to klient reżyseruje proces zmiany; (klient wie, co mu jest potrzebne) przy czym obserwuje i towarzyszy procesowi zmiany klienta; istotne pozostaje podniesienie aktywności klienta które stanowi warunek zmiany;
- inicjowanie wysokiej jakości kształcenia odpowiedniej liczby pracowników systemu pomocy społecznej, edukacja kadr jest niezbędnym warunkiem sprostania wyzwaniom, jakie zmieniająca się struktura demograficzna regionu stawia przed służbami społecznymi;
- dostosowanie struktury funkcjonujących domów pomocy społecznej do potrzeb demograficznych i zdrowotnych mieszkańców oraz zmian mających na celu optymalizację kosztów ich funkcjonowania. Z uwagi na zmieniającą się strukturę demograficzną oraz potrzeby zdrowotne mieszkańców województwa łódzkiego (zwiększające się zapotrzebowanie na zapewnienie całodobowej opieki dla osób przewlekle somatycznie chorych i zauważalne trudności w zagospodarowaniu miejsc w domach pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku oraz znaczny okres oczekiwania na umieszczenie w domach pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych) konieczne jest podjęcie działań zmierzających do dostosowania struktury domów pomocy społecznej;
- budowanie systemu wsparcia dla samotnych osób starszych poprzez propagowanie idei rodzinnych domów pomocy i dziennych domów pomocy oraz wolontariat, a także zwiększenie usług opiekuńczych dla samotnych osób starszych i niepełnosprawnych w miejscu ich zamieszkania;
- tworzenie ośrodków wsparcia dziennego w formie środowiskowych domów pomocy dla osób z demencją i chorobą Alzheimera;
- promocję rodzicielstwa zastępczego - rodzinne formy pieczy zastępczej zapewniają pełny i harmonijny rozwój osobowości dziecka, które zostało pozbawione opieki w rodzinnym domu. Biorąc powyższe pod uwagę, promocja i pozyskiwanie kandydatów na rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, a także rodziny pomocowe, powinno należeć do zadań priorytetowych;
- tworzenie indywidualnych programów umożliwiających pracownikom socjalnym dostosowywanie pomocy do jednostkowych potrzeb i charakterystyki sytuacji, w jakiej znajduje się podopieczny pomocy społecznej; deinstytucjonalizacja usług (włączając formy stacjonarne), tworzenie efektywnej opieki środowiskowej powinno być elementem równoległym do dostosowania usług społecznych do potrzeb społeczeństwa. Ze względu na zróżnicowanie potrzeb poszczególnych grup docelowych, dla zapewnienia efektywności wsparcia, podejmowane interwencje powinny mieć charakter zindywidualizowany, kompleksowy i długofalowy;
- stosowanie nowoczesnych rozwiązań projektowych, tak aby powstające budynki mogły łatwo łączyć funkcję bądź były łatwo adoptowalne na nowe potrzeby, np. projektując przedszkole należy uwzględnić możliwość zmiany jego funkcji na ośrodek

wsparcia dziennego, dom pomocy społecznej lub inne przeznaczenie jakie wynika ze struktury społeczno-demograficznej określonego obszaru;

- konieczne jest szersze wsparcie procesu profesjonalizacji kadr pomocy społecznej poprzez tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych do podnoszenia umiejętności pracowników socjalnych w celu poprawienia jakości ich pracy; celowe jest stworzenie systemu wsparcia pomagającego zarówno monitorować metody pracy socjalnej, jak i przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu. Od wysokiej jakości pracy oraz aktywności pracowników socjalnych, którzy wykonują bardzo trudny zawód zależą wyniki działań pomocy społecznej, która zmierza poprzez udzielaną pomoc do usamodzielnienia korzystających z pomocy społecznej.

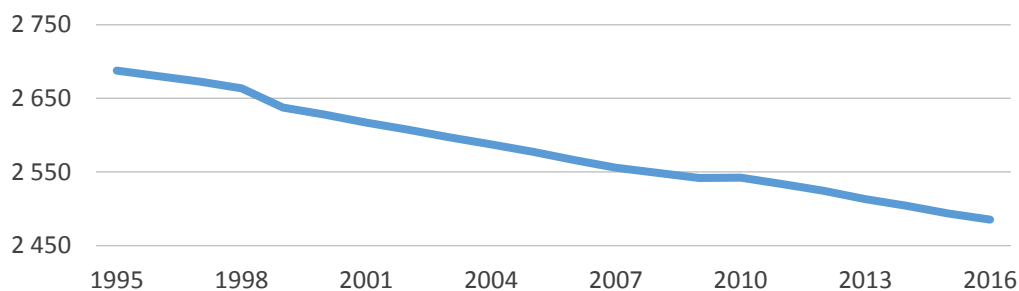
Rekomendowane zadania są niezbędnym krokiem na drodze do przekształcania systemu pomocy o charakterze „ratownictwa” w system pomocy społecznej o charakterze wspierającym. Zmiana systemowa w tym obszarze musi być oparta nie tylko na nowym podejściu w myśleniu o pomocy społecznej, jako istotnym elemencie polityki społecznej, ale musi być wzmocniona przez nowe możliwości wsparcia i oddziaływania społecznego. W dłuższej perspektywie czasowej inwestowanie w pomoc społeczną ogranicza negatywne skutki społecznych i ekonomicznych niedostosowań, wykluczeń i patologii społecznych. Kreowanie wskazanego podejścia i dążenie do poprawy skuteczności działań w pomocy społecznej przyczyni się ostatecznie do rozwoju całej społeczności lokalnej.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA

1. Stan i prognozy ludności

Województwo łódzkie obejmuje 177 gmin, z czego 18 to gminy miejskie, 133 – wiejskie, a 26 – miejsko-wiejskie. Mieszka w nich niespełna 2,5 mln osób, z czego ok. 63% to mieszkańcy miast. Według stanu na dzień 31 XII 2016 roku, województwo zamieszkuje 2 485 323 osób⁴. W przekroju województw Polski, województwo łódzkie znajduje się na 6 pozycji pod względem liczby ludności.

Rysunek 1. Liczba mieszkańców (w tys. osób) województwa łódzkiego w latach 1995-2016

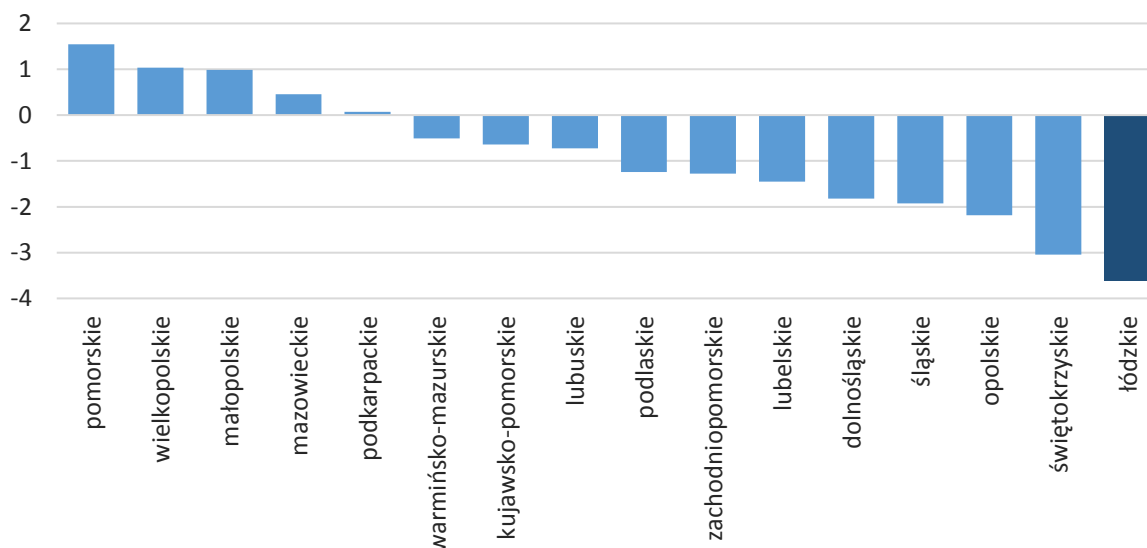

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

W województwie łódzkim obserwowane jest silne zjawisko depopulacji. W latach 1995-2016 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o ponad 202 tys. osób, co stanowi spadek o 7,5%.

Spadek liczby ludności obserwowany w województwie to wynik negatywnego przyrostu naturalnego oraz negatywnego salda migracji. Województwo łódzkie charakteryzuje ujemnym przyrostem naturalnym (-3,6), który oznacza, że więcej osób umiera niż się rodzi. W zestawieniu województw województwo łódzkie znajduje się na ostatnim miejscu w kraju.

Rysunek 2. Przyrost naturalny na 1000 osób według województw w Polsce w 2016 roku

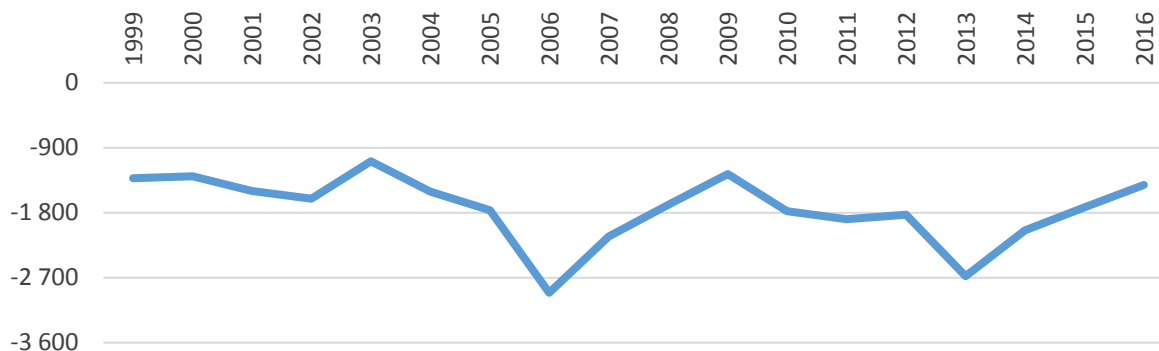

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

⁴ Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego, GUS 2017 r.

Saldo migracji (wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały) w województwie łódzkim, podobnie jak w przypadku przyrostu naturalnego, również przyjmuje wartość ujemną (-1417 w 2016 roku). Poniżej została przedstawiona graficzna ilustracja tego zjawiska na przestrzeni ostatnich 20 lat.

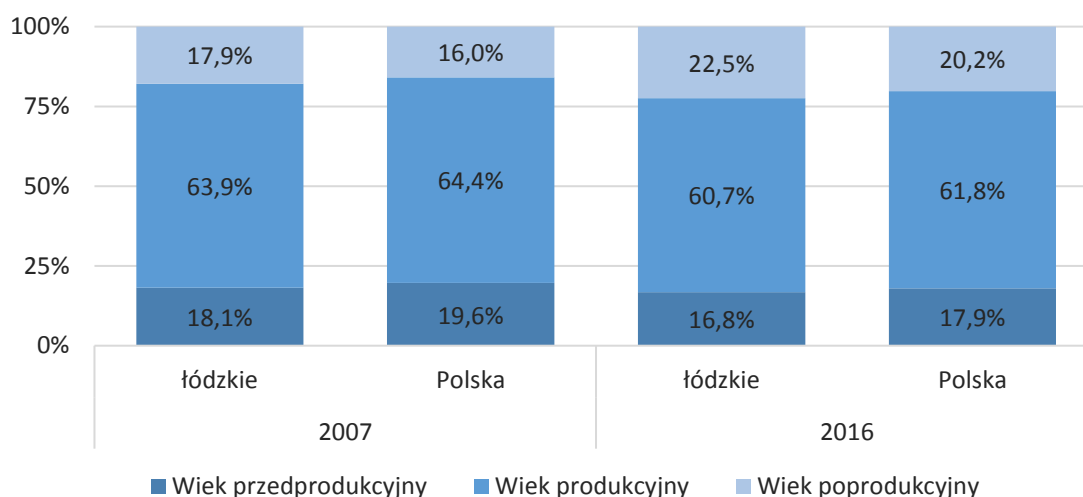
Rysunek 3. Saldo migracji wewnętrznych w województwie łódzkim w latach 1999-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

W województwie łódzkim obserwowany jest niekorzystny stosunek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym. Współczynnik obciążenia demograficznego, czyli liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym, osiągnął województwie łódzkim w 2016 roku wartość równą 37 wobec niespełna 33 w Polsce⁵. Struktura wiekowa ludności województwa łódzkiego ulega niekorzystnym przemianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym⁶. Należy zauważyć, że struktura demograficzna ludności województwa łódzkiego prezentuje się niekorzystnie, nawet na tle ogólnie złej sytuacji demograficznej w kraju.

Rysunek 4. Struktura (w %) ludności według wieku produkcyjnego w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2007 i 2016

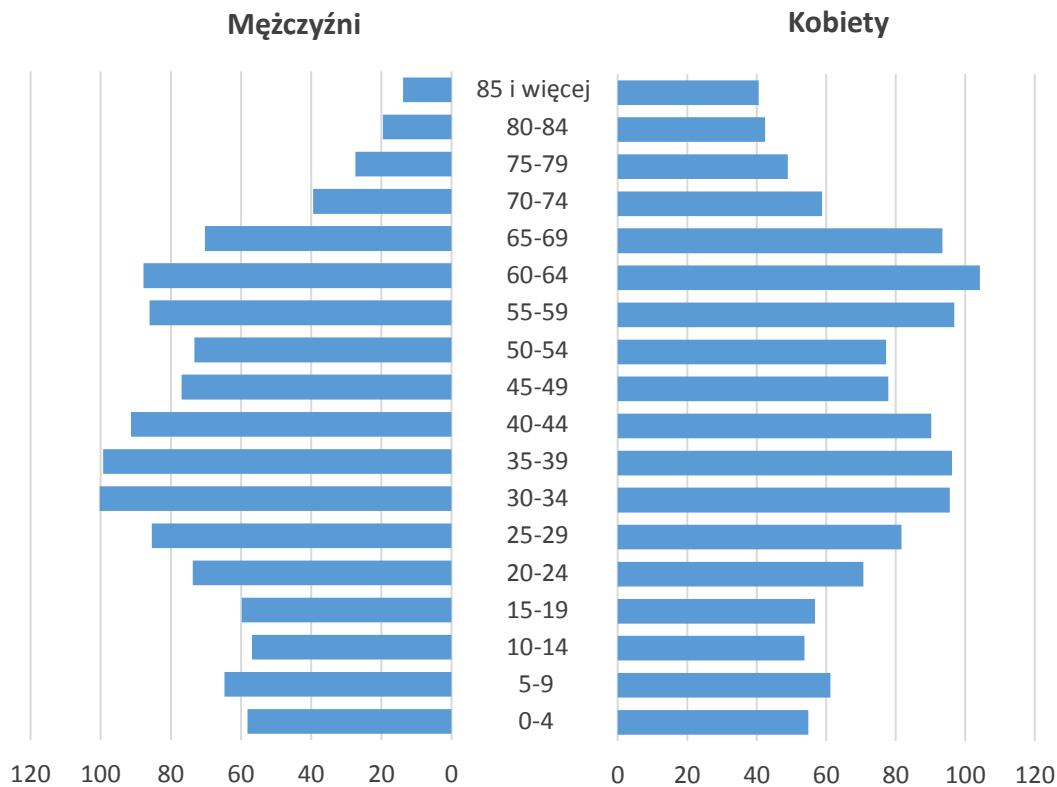
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

⁵ Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych.

⁶ BDL GUS. Wiek przedprodukcyjny: do 17 lat, wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat i więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

Kolejną cechą wyróżniającą mieszkańców województwa łódzkiego wśród mieszkańców Polski, jest struktura ludności według wieku i płci. W województwie obserwowany jest silny proces starzenia się społeczeństwa.

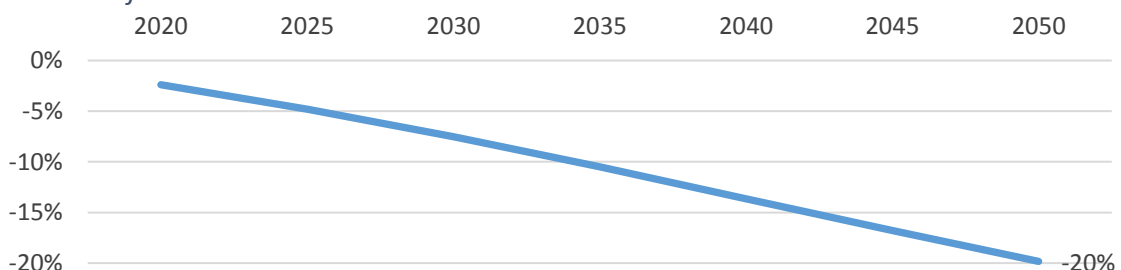
Rysunek 5. Struktura ludności (w tys. osób) województwa łódzkiego według wieku i płci w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

Zgodnie z *Prognozą ludności na lata 2014-2050* opracowaną przez GUS w 2014 roku, tendencja spadkowa liczby ludności w województwie łódzkim będzie się pogłębiała. Do 2050 roku populacja osób zamieszkałych na terenie województwa zmniejszy się o ponad 20% w porównaniu do stanu z roku 2015.

Rysunek 6. Prognozowane zmiany liczby ludności w województwie łódzkim w latach 2020-2050 w relacji do roku 2015

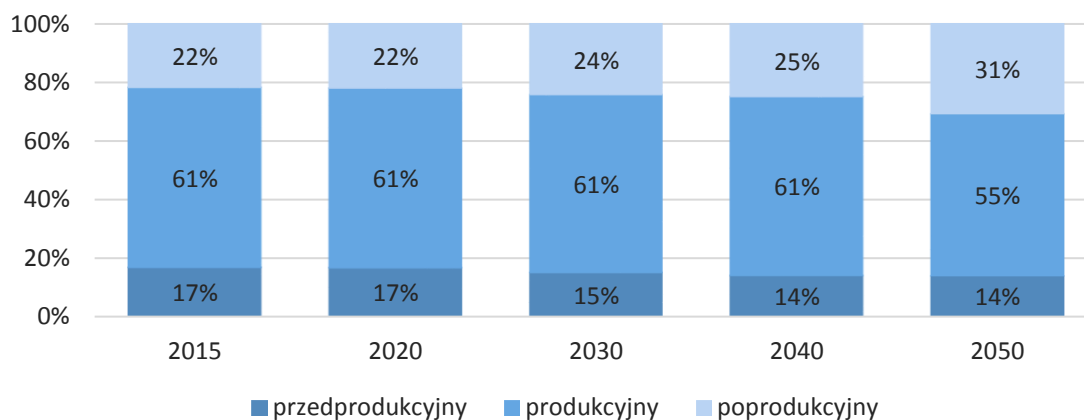

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014-2050*, GUS 2014.

Dodatkowo, w województwie łódzkim zwiększać się będzie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej wieku emerytalnego). Do 2050 roku liczba osób w tej grupie wieku ma wzrosnąć o ponad 70,5 tys. osób w porównaniu z rokiem 2015. Jest to szczególnie

negatywne zjawisko w połączeniu ze spadkiem liczby osób w wieku produkcyjnym (od 18 lat do wieku emerytalnego) o ok. 425 tys. mieszkańców.

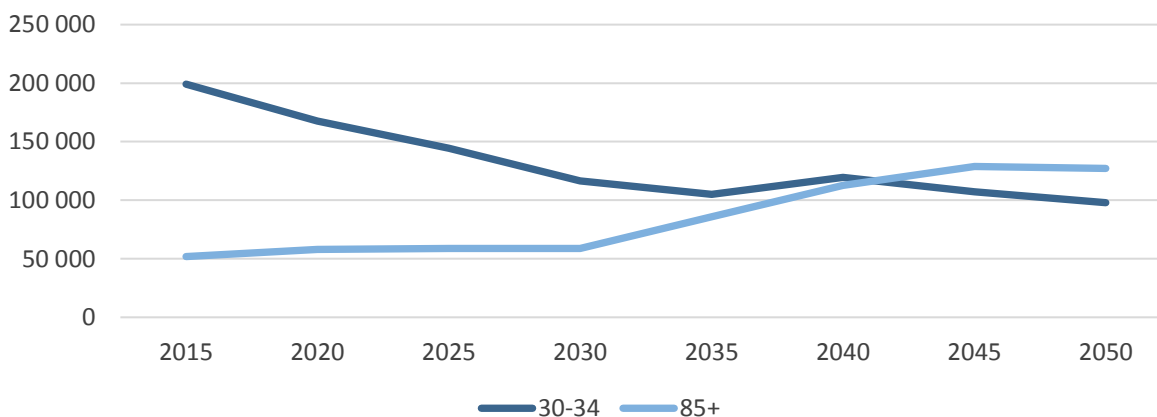
Rysunek 7. Prognozowane zmiany struktury ludności według grup wieku w województwie łódzkim w latach 2015-2050 (2015 – dane rzeczywiste)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS 2014.

Według szacunków GUS, do 2050 roku najwięcej przybędzie osób w grupie wieku 85+ (blisko 2,5 krotnie więcej w porównaniu z rokiem 2015), natomiast najbardziej, bo o nieco ponad połowę, zmniejszy się liczba osób w wieku 30-34 lata. Według prognozy, po 2040 roku liczba osób w wieku 85+ przewyższy liczbę osób w wieku 30-34 lat.

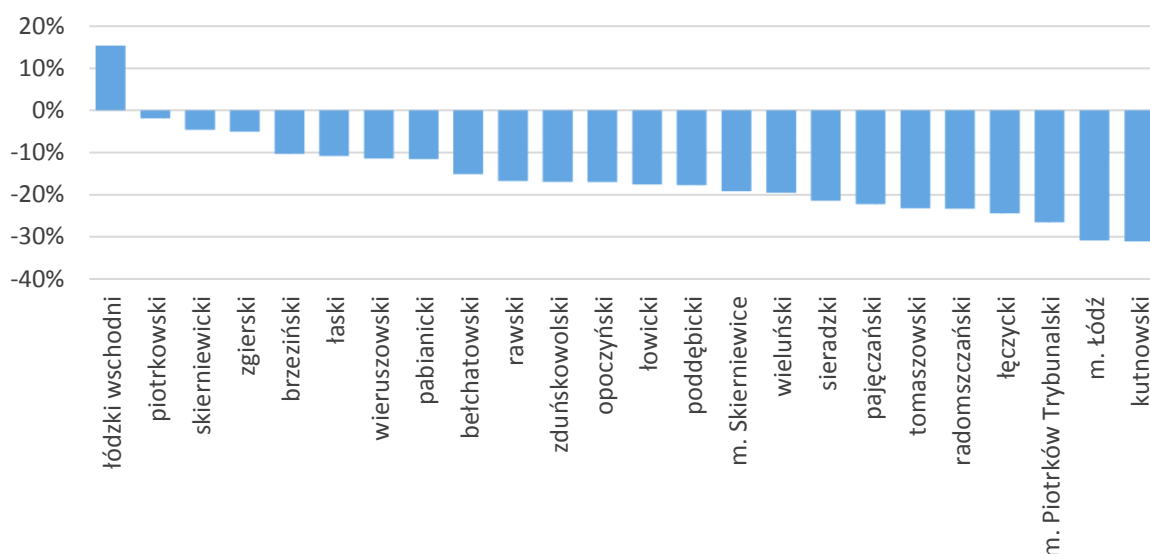
Rysunek 8. Zmiany liczby ludności (osoby) w wieku 19-24 oraz 85+ w województwie łódzkim (rok 2015 – dane rzeczywiste; lata 2016-2050 – prognoza)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS 2014.

W zdecydowanej większości powiatów województwa łódzkiego (poza jednym) prognozowany jest spadek liczby ludności w perspektywie do roku 2050 (w stosunku do stanu z roku 2015), przy czym poziom zmian w poszczególnych powiatach jest dosyć zróżnicowany – spadki wahają się między -2% a -31%. Najmniejszy spadek liczby mieszkańców prognozuje się w powiecie piotrkowskim, natomiast największe ubytki liczby ludności przewidywane są w powiecie kutnowskim i mieście Łódź. Tylko w jednym powiecie – łódzkim wschodnim – prognozuje się wzrost liczby ludności do roku 2050 o 15%.

Rysunek 9. Zmiany liczby ludności (w %) w powiatach województwa łódzkiego do 2050 roku (w stosunku do stanu z roku 2015)

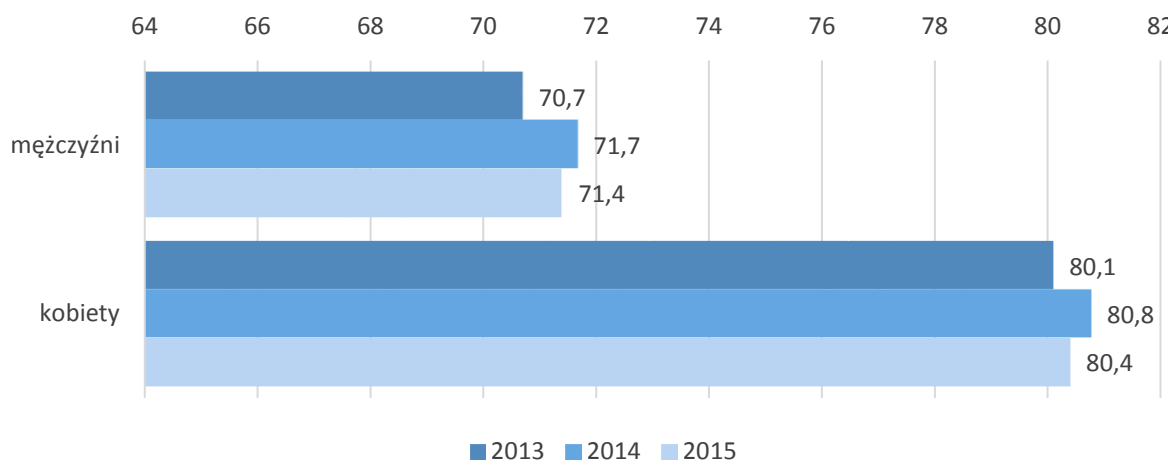

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050, GUS 2014.

W 2015 roku mediana wieku⁷ ludności w miastach województwa łódzkiego wynosiła 43 lata, natomiast na wsi – 40 lat.

Przeciętne trwanie życia mieszkańca województwa łódzkiego jest krótsze niż średnia dla kraju. W Polsce w 2015 roku przeciętne trwanie życia wynosiło dla kobiet – 81,6 lat, a dla mężczyzn – 73,6 lat (dane GUS).

Rysunek 10. Przeciętne trwanie życia mieszkańców województwa łódzkiego - lata 2013-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

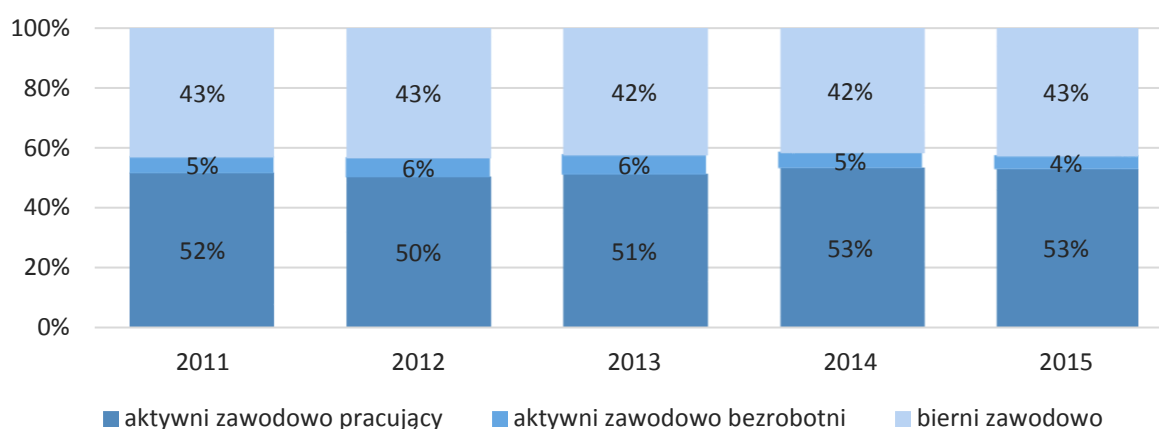
⁷ Mediana wieku (wiek środkowy) – parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa badanej populacji już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

2. Aktywność ekonomiczna ludności

Zgodnie z Badaniem Aktywności Ekonomicznej Ludności, z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy ludność (w wieku powyżej 15 lat) dzieli się na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo, przy czym pracujący i bezrobotni tworzą razem zbiorowość aktywnych zawodowo. W badaniu BAEL oraz NSP aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji respondenta w badanym tygodniu.

Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim⁸ jest stosunkowo stabilna. W 2015 roku⁹ (podobnie, jak pięć lat wcześniej) ludność aktywna zawodowo w województwie łódzkim stanowiła łącznie około 57% ogółu ludności (ponad 1,36 mln osób), a bierni zawodowo około 43% ludności województwa (ponad 1 mln osób). Jednocześnie pracujący stanowili około 90% wszystkich aktywnych zawodowo.

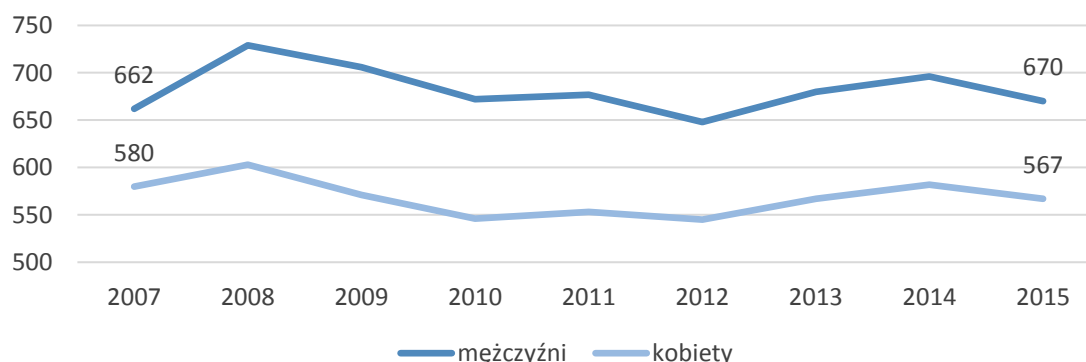
Rysunek 11. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim w latach 2011-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2015 roku liczba pracujących w województwie łódzkim wyniosła nieco ponad 1,2 mln osób. Wśród pracujących występuje stosunkowo stabilna nadwyżka pracujących mężczyzn w stosunku do pracujących kobiet, wynosząca średnio 9 punktów procentowych.

Rysunek 12. Liczba (w tys. osób) pracujących według płci w województwie łódzkim w latach 2007-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

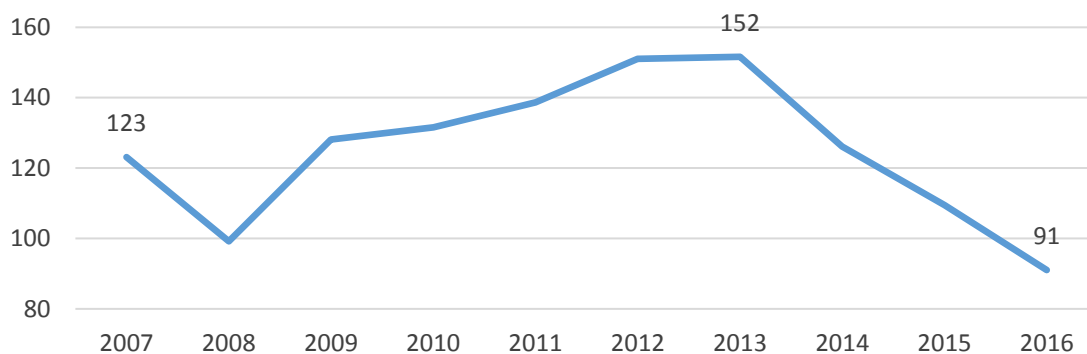
⁸ Aktywność ekonomiczna ludności według BAEL.

⁹ Brak danych za rok 2016.

Analiza kluczowych wskaźników bezrobocia rejestrowanego dla województwa łódzkiego w ciągu ostatnich 10 lat wskazuje na odwrócenie obserwowanych uprzednio niekorzystnych tendencji – w 2014 roku nastąpiło bowiem przełamanie wzrostowego trendu poziomu bezrobocia zapoczątkowanego w roku 2009.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie w 2016 roku uległa zmniejszeniu do wartości najniższej w ciągu ostatniej dekady. W analizowanym roku bez pracy pozostawało około 91 tysięcy osób.

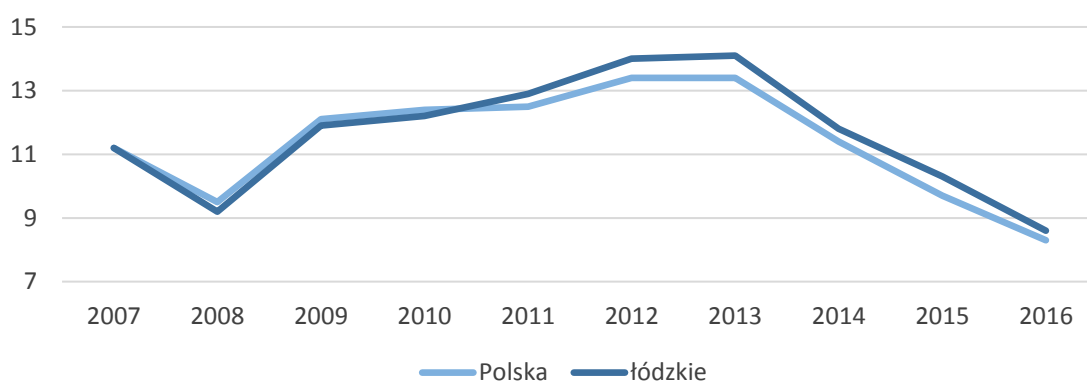
Rysunek 13. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych (w tys.) w województwie łódzkim w latach 2007- 2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Wraz z malejącą liczbą zarejestrowanych bezrobotnych malała także wartość stopy bezrobocia obrazującej udział bezrobotnych w populacji osób aktywnych zawodowo. W końcu 2016 roku stopa bezrobocia rejestrowanego ukształtowała się na poziomie 8,6% i była niższa o 1,7 punktu procentowego od obserwowanej w końcu 2015 roku oraz aż o 5,5 punktu procentowego od wartości odnotowanej w końcu 2013 roku, kiedy to stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim była najwyższa w badanym okresie. Należy zauważyć, że od 6 lat stopa bezrobocia w województwie przewyższa wartość stopy bezrobocia dla kraju.

Rysunek 14. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2007-2016

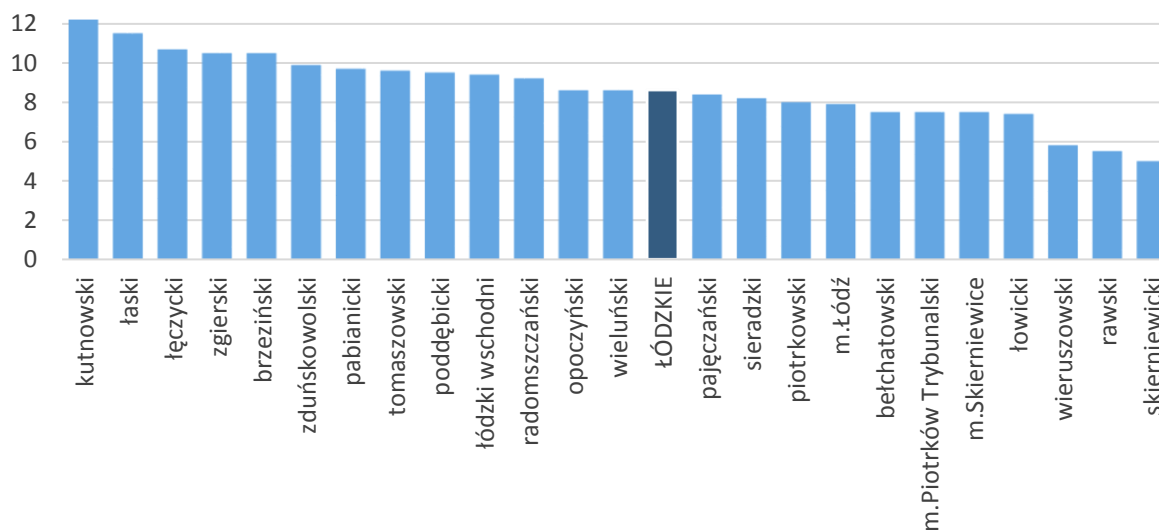

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Jak już wspomniano, począwszy od 2014 roku stopa bezrobocia podlega tendencji spadkowej, przy czym na poziomie powiatów występują znaczne różnice w wielkości tego wskaźnika.

W 13 powiatach stopa bezrobocia jest wyższa niż średnia dla województwa. Szczególnie trudną sytuację można zaobserwować w powiatach: kutnowskim, łaskim, łęczyckim, zgierskim i brzezińskim. Z analiz wynika, że od 2013 roku spadek wartości stopy bezrobocia dotyczy wszystkich powiatów województwa łódzkiego. W ujęciu terytorialnym, spadek wartości stopy bezrobocia w 2016 roku był największy w powiatach: zduńskowolskim i sieradzkim.

Rysunek 15. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim w 2016 roku w przekroju powiatów

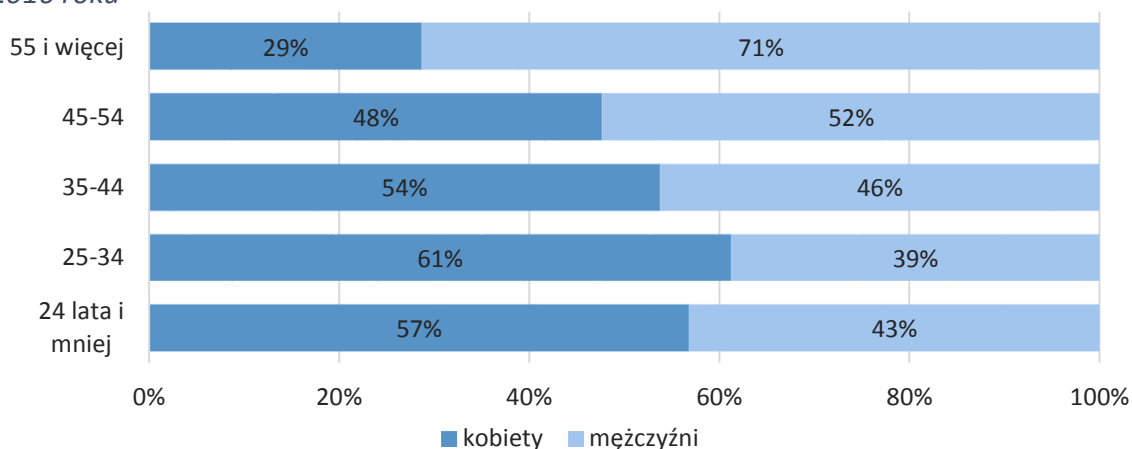

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w województwie łódzkim w 2016 roku obserwowano nieznaczny nadwyżkę mężczyzn – 50,7%. Warto zauważyć, że przez trzy wcześniejsze lata bezrobocie było większe wśród kobiet.

Grupą najbardziej dotkniętą brakiem pracy w województwie łódzkim są mężczyźni powyżej 55 roku życia. Udział bezrobotnych kobiet jest największy w grupie wiekowej 25-34. Od 45 roku życia wśród ogółu bezrobotnych zaczynają dominować mężczyźni.

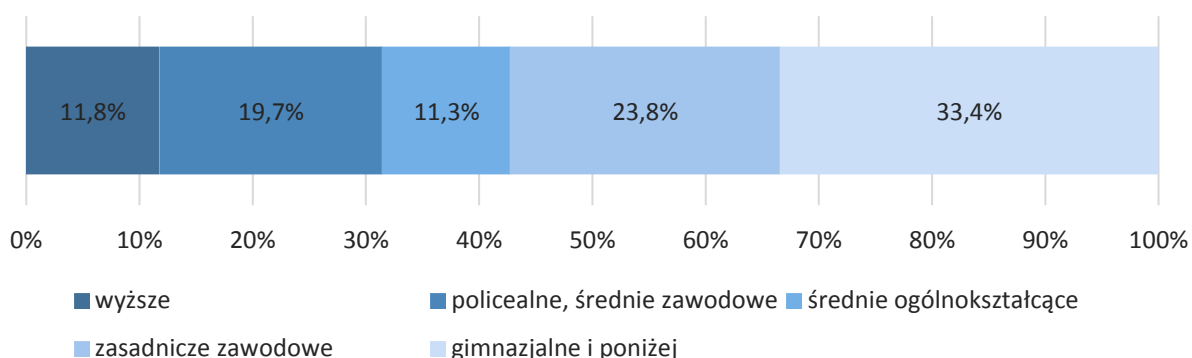
Rysunek 16. Struktura (w %) bezrobotnych według płci i wieku w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Niskie wykształcenie przekłada się na większe ryzyko braku zatrudnienia. Wśród osób bezrobotnych w 2016 roku dominującą osobę, które legitymują się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym (aż 33,4%). Najmniej bezrobotnych ma wykształcenie średnie ogólnokształcące, jest to nieco ponad 11% wszystkich bezrobotnych. Z punktu widzenia płci osób bezrobotnych największe dysproporcje widać w kategorii wykształcenia wyższego. Z danych wynika, że bezrobotnych kobiet z wykształceniem wyższym jest dwa razy więcej niż mężczyzn o tym samym wykształceniu. Więcej bezrobotnych kobiet jest także w grupach osób z wykształceniem policealnym, średnim zawodowym oraz średnim ogólnokształcącym. W pozostałych dwóch kategoriach przeważają bezrobotni mężczyźni.

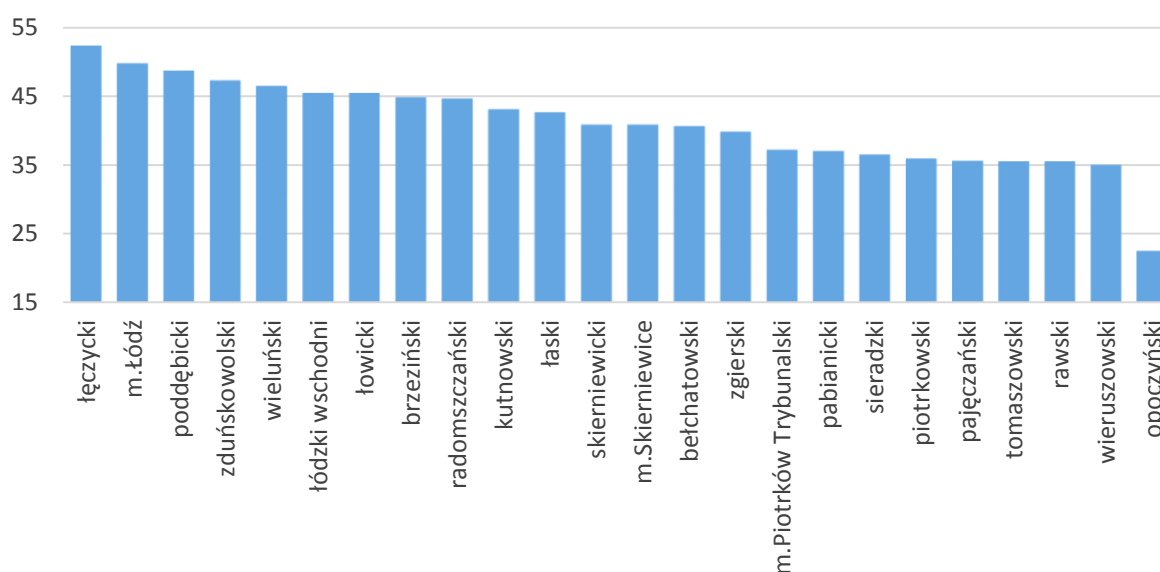
Rysunek 17. Struktura (w %) bezrobotnych według wykształcenia w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Warto również przyjrzeć się bliżej liczbie bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż rok. Najbardziej niepokojącą sytuacją pod tym względem w województwie łódzkim zauważyć można w powiecie łęczyckim, gdzie ponad połowa wszystkich bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne. Udział osób pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż rok w ogóle bezrobotnych średnio w powiatach wyniósł niecałe 41%.

Rysunek 18. Udział bezrobotnych zarejestrowanych (w%) pozostających bez pracy dłużej niż rok w ogóle bezrobotnych w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

3. Sytuacja społeczna w regionie

Wskaźniki ubóstwa w regionie

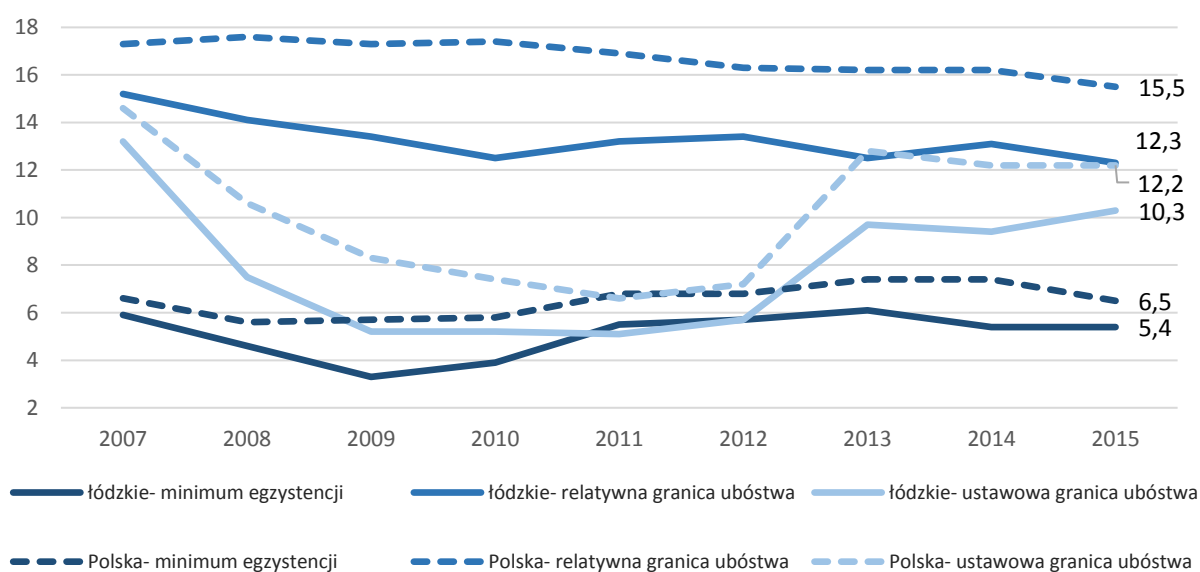
Poziom ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa) jest niższy od średniej dla Polski. Największa różnica zauważalna jest dla wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym (mniej o 3,2 p. proc.).

Poziom minimum egzystencji wyznacza granicę ubóstwa skrajnego. Poniżej tej granicy pojawia się dla człowieka biologiczne zagrożenie życia oraz jego psychicznego i fizycznego rozwoju¹⁰. Zgodnie z danymi GUS za 2015 rok¹¹, w województwie łódzkim 5,4% mieszkańców żyje w skrajnym ubóstwie. Wartość ta jest w ostatnich dwóch latach (2014-2015) stabilna, jednakże nadal pozostaje powyżej średniej z lat 2017-2015.

W latach 2007-2015 liczba mieszkańców województwa łódzkiego zagrożona ubóstwem relatywnym wykazywała tendencję spadkową. Poniżej relatywnej granicy ubóstwa w 2015 roku żyło 12,3% mieszkańców województwa łódzkiego.

Odsetek osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa wzrósł wyraźnie w latach 2012-2015. Według danych GUS, w 2015 roku 10,3% mieszkańców województwa żyło poniżej ustawowej granicy ubóstwa.

Rysunek 19. Odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych poniżej granic ubóstwa w województwie łódzkim i Polsce w latach 2007-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

¹⁰ GUS: <http://stat.gov.pl/> (25.05.2017).

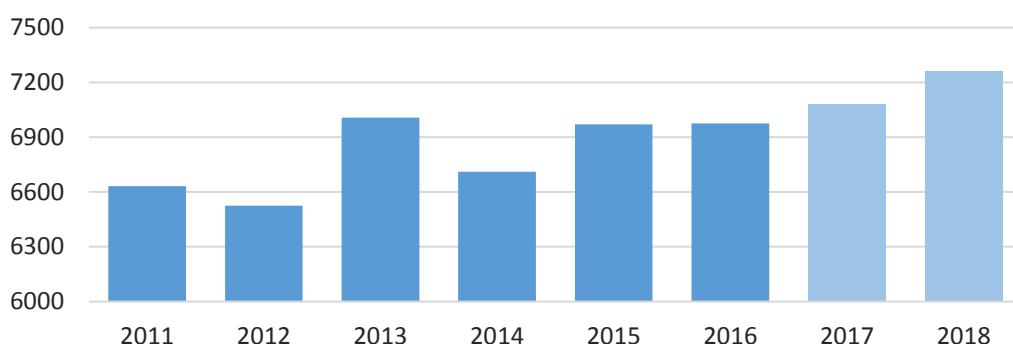
¹¹ Brak danych za 2016 rok.

Infrastruktura społeczna

W 2016 roku w województwie łódzkim istniało ok. 82,6 tys. mieszkań komunalnych będących w zasobach gmin. Od roku 2014 ich liczba zmniejszyła się o blisko 5% (blisko 4,2 tys. mieszkań). Jednocześnie w 2016 roku około 8,5% spośród mieszkań komunalnych w województwie łódzkim stanowiły mieszkania socjalne (blisko 7 tys. mieszkań), przy czym od roku 2011 zasób mieszkań socjalnych powiększył się o około 5% (300 mieszkań).

Na mieszkanie socjalne oczekiwało w 2016 roku ok. 7,9 tys. osób. Sytuacja taka utrzymuje się na niemal niezmiennym poziomie od roku 2014. W województwie łódzkim widoczna jest zatem potrzeba dalszego zwiększania liczby mieszkań socjalnych. Przewidywania na lata 2017-2018 wskazują, że ich liczba powinna zwiększyć się o kolejne 288 mieszkań do roku 2018 w stosunku do stanu z roku 2016.

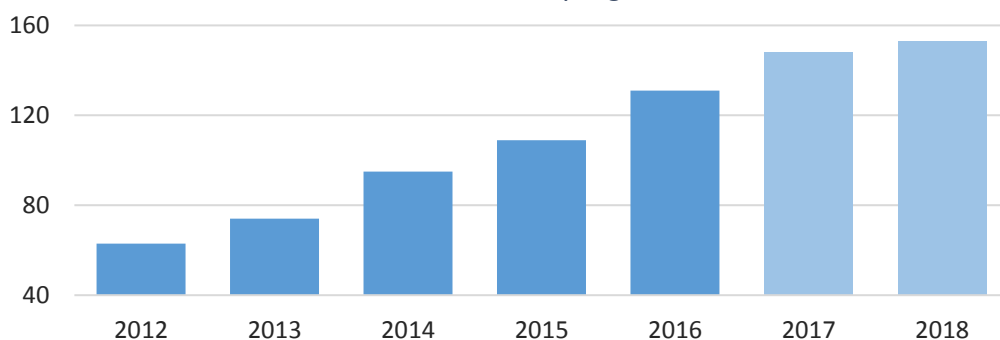
Rysunek 20. Liczba mieszkań socjalnych w województwie łódzkim w latach 2011-2016 oraz prognoza na lata 2017-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS oraz danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim wzrosła w latach 2012-2016 ponad dwukrotnie. W 2016 roku w województwie działało 131 placówek tego typu dysponujących blisko 5 164 miejscami. W placówkach tych w ciągu 2016 roku przebywało łącznie ponad 8,3 tysiąca dzieci. Jednocześnie, w 2016 roku miejsca w żłobku, oddziale żłobkowym lub klubie dziecięcym nie przyznano nadal ponad 1 tys. dzieci – ponad dwukrotnie więcej niż w roku poprzednim. Dla 177 przypadków wskazano, że powodem odmowy był brak wolnych miejsc w żłobkach.

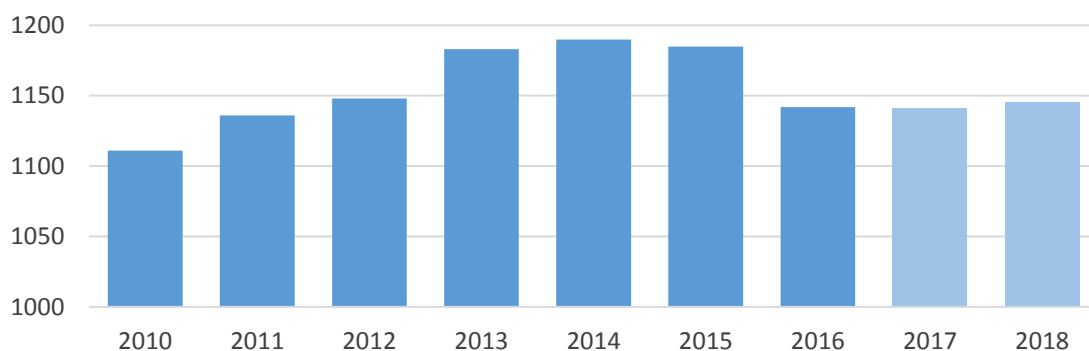
Rysunek 21. Łączna liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim w latach 2012-2016 oraz prognoza na lata 2017-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS oraz danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Liczba przedszkoli w województwie łódzkim uległa w latach 2010-2015 stopniowemu zwiększeniu, przy czym trend wzrostowy został zahamowany w roku 2016, kiedy to ich liczba zmniejszyła się do 1 142 (o 3,5% w porównaniu z rokiem poprzednim). W 2016 roku w przedszkolach istniało 74,2 tys. miejsc. Mimo to w roku oceny w całym województwie łódzkim miejsca w przedszkolu nie przyznano blisko 1,4 tys. dzieci, z czego najczęściej z powodu braku wolnych miejsc (309 odmów) oraz zgłoszenia dziecka do kilku placówek jednocześnie (232 odmowy).

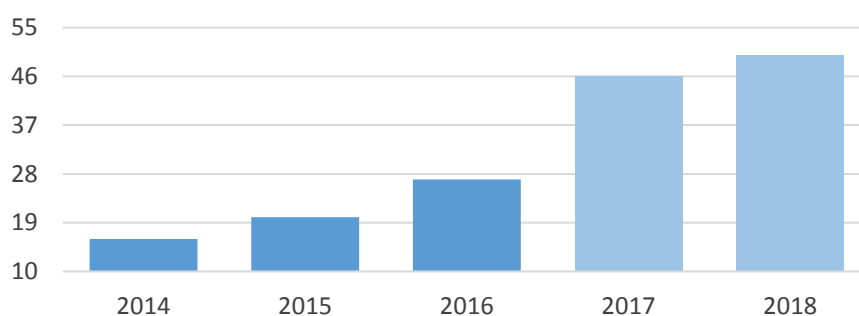
Rysunek 22. Liczba przedszkoli¹² w województwie łódzkim w latach 2010-2016 oraz prognoza na lata 2017-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS oraz danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W 2016 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 27 opiekunów dziennych do dzieci, będących inną (poza żłobkiem) formą instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3, świadczoną na zasadzie pomocy sąsiedzkiej. Ich liczba systematycznie wzrasta – od 2014 roku zwiększyła się o 11 opiekunów. Zgodnie przewidywaniami wielkość tej instytucji będzie ulegać dalszemu zwiększeniu – liczba opiekunów dziennych do dzieci ma wzrosnąć w 2017 roku o 19 osób (o 70%), a w roku 2018 – o kolejne 4.

Rysunek 23. Liczba opiekunów dziennych do dzieci w latach 2014-2016 oraz prognoza na lata 2017-2018

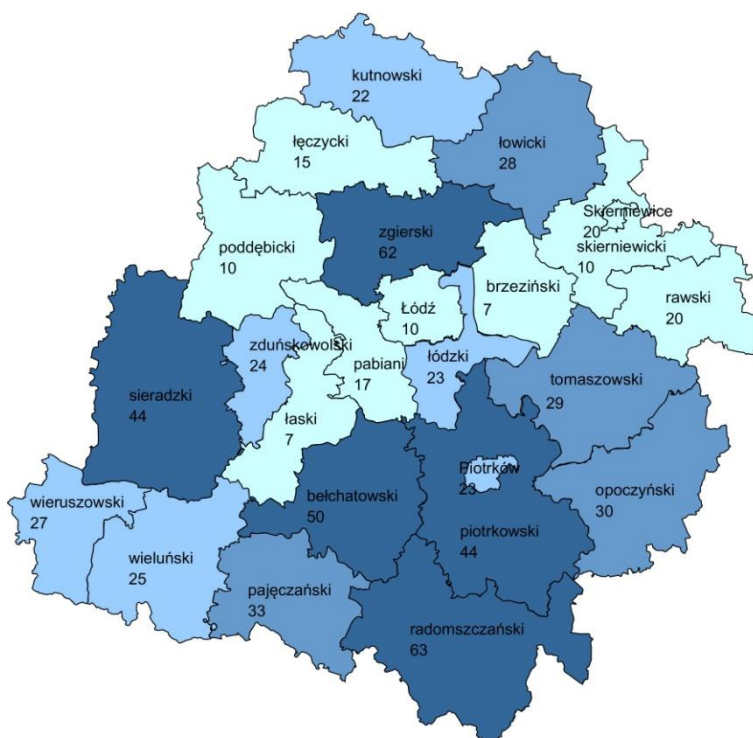
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w województwie łódzkim od 2011 roku utrzymuje się na względnie stałym poziomie i wynosi około 193 jednostek.

¹² Łącznie z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach podstawowych (cały okres) oraz przedszkolami specjalnymi (lata 2010-2014).

W 2016 roku w województwie łódzkim istniało łącznie 643 świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży. Jest to liczba nieznacznie wyższa (o 13 placówek) niż w roku 2014. Zgodnie z przewidywaniami, w latach 2017-2018 ich liczba pozostanie na względnie stałym poziomie. Największa liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży występowała w 2016 roku w powiecie radomszczańskim oraz zgierskim, natomiast najmniejsza (po 7) – w powiatach brzezińskim oraz łaskim.

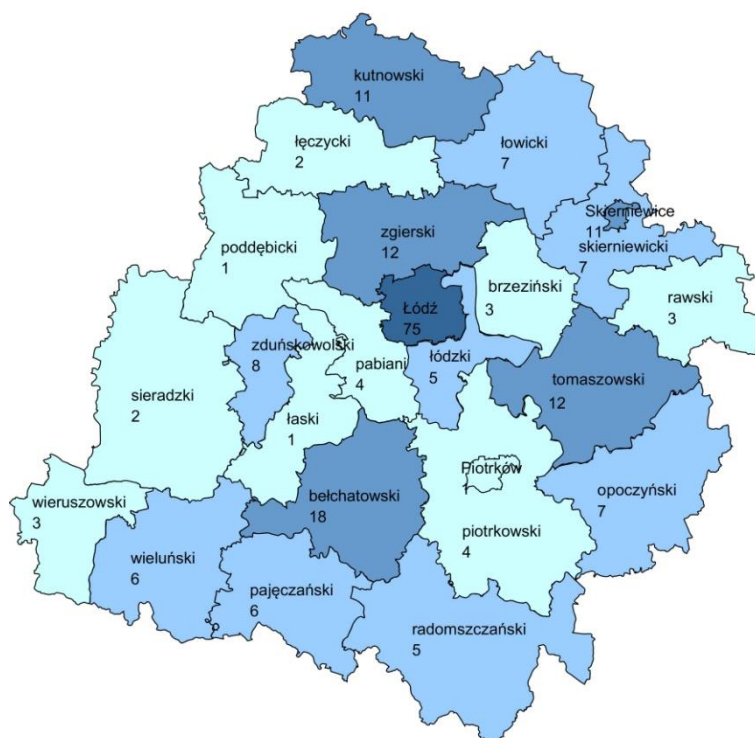
Rysunek 24. Liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów systematycznie wzrasta. W 2016 roku odnotowano istnienie 214 takich placówek, co stanowi wzrost o blisko 30% w stosunku do roku 2014 (168). Największa liczba miejsc spotkań dla seniorów w 2016 roku występowała w Łodzi (75), a także w powiatach: bełchatowskim (18), zgierskim i tomaszowskim (po 12) oraz Skierniewicach (11). Powiaty łaski, poddębicki oraz Piotrków Trybunalski dysponowały zaledwie 1 takim miejscem.

Rysunek 25. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W 2016 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 16 hospicjów – o 1 więcej niż w roku 2015 i o 5 więcej niż w roku 2014. Po 1 hospicjum funkcjonowało w powiatach: bełchatowskim, kutnowskim, poddębickim, rawskim, sieradzkim, tomaszowskim, zgierskim oraz w mieście Skierniewicach, 2 w powiecie pabianickim oraz 4 w mieście Łodzi.

W województwie łódzkim istnieje jeden ośrodek dla cudzoziemców. Mieści się on w Grotnikach koło Łodzi¹³.

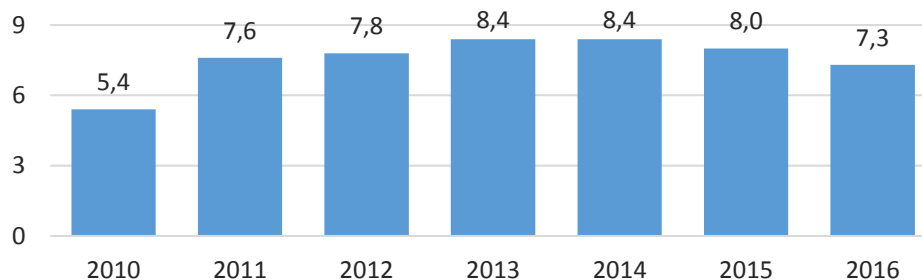
¹³ Opracowano na podstawie: <https://udsc.gov.pl/uchodzczy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> (08.05.2017).

III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA

1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie oferują mieszkańcom bardzo szerokie wsparcie. Obok wsparcia udzielanego na podstawie decyzji administracyjnej udzielają one wsparcia bez konieczności wydawania takiej decyzji czy przeprowadzania wywiadu środowiskowego. W województwie łódzkim w 2016 roku z **pomocy i wsparcia** oferowanego przez OPS i PCPR, przyznawanego zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji¹⁴, **skorzystało łącznie 182 327 osób**¹⁵, co stanowi niewiele ponad 7,3% ogółu ludności województwa łódzkiego. Tego rodzaju wsparcia w ośrodkach pomocy społecznej udzielono blisko 140 tys. mieszkańcom łódzkich gmin, natomiast w ramach zadań powiatowych – niecałym 42,4 tys. klientom PCPR. Jednocześnie należy podkreślić, że w roku 2016 po raz kolejny (podobnie, jak rok wcześniej) zaobserwowano spadek udziału korzystających z pomocy społecznej (o 0,7 p. p.).

Rysunek 26. Udział (w %) korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności województwa łódzkiego w latach 2010-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

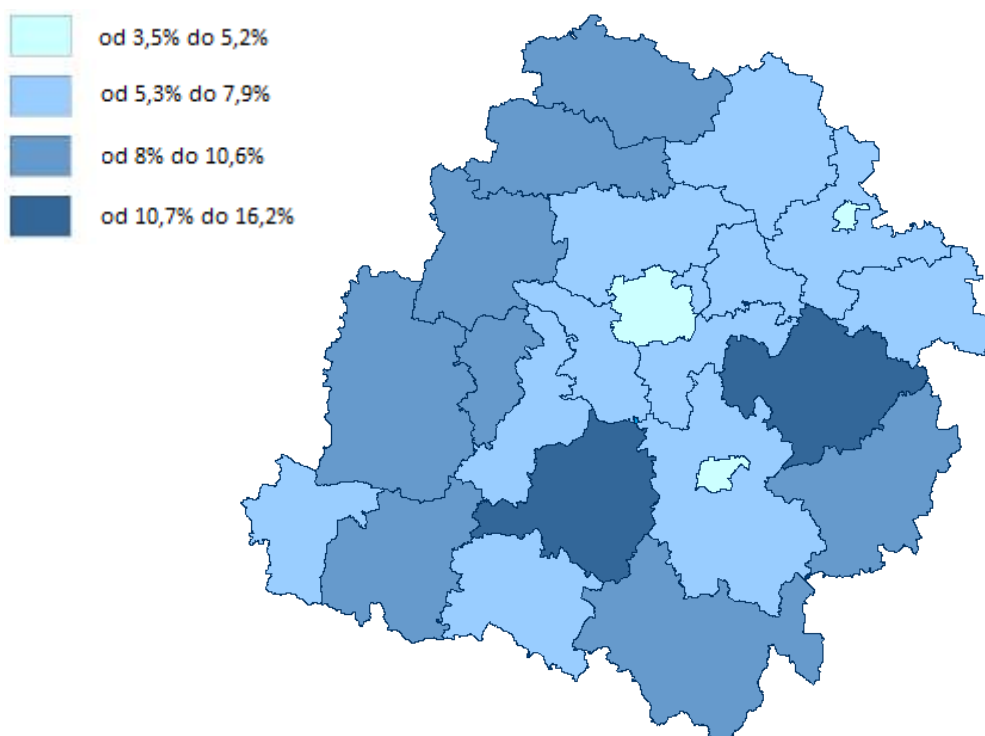
Skala korzystania z pomocy społecznej różni się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. Najkorzystniejsza sytuacja pod tym względem w 2016 roku miała miejsce w Skierniewicach, gdzie osoby objęte wsparciem z pomocy społecznej stanowiły zaledwie 3,5% mieszkańców, a także w Łodzi (4,4%), Piotrkowie Trybunalskim (4,9%) oraz powiecie łódzkim wschodnim (5,5%). Zdecydowanie najmniej korzystną sytuację obserwowano w powiecie bełchatowskim, w którym w 2016 roku pomocą społeczną objętych było aż 16,2% ogółu mieszkańców, a także w powiecie tomaszowskim (11,7%). Należy dodać, iż w większości powiatów odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej obniżył się w stosunku do roku poprzedniego lub pozostał na zbliżonym poziomie, przy czym największe spadki obserwowano w powiecie bełchatowskim (spadek o 4,3 p. proc.),

¹⁴ Ujęte zostały również osoby objęte wyłącznie pracą socjalną, poradnictwem specjalistycznym oraz skierowane do domów pomocy społecznej, osoby objęte wsparciem w postaci skierowań do centrów i klubów integracji społecznej oraz prac społecznie użytecznych, a także osoby otrzymujące pomoc i wsparcie w PCPR na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej (np. niepełnosprawni, dzieci z rodzin zastępczych, usamodzielniani wychowankowie).

¹⁵ Liczba ta obrazuje rzeczywistą liczbę osób korzystających z różnego rodzaju świadczeń społecznych (zleconych i własnych) bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania. Obejmuje pomoc udzieloną na podstawie ustawy o pomocy społecznej, pieczy zastępczej oraz innych przepisów.

poddębickim (spadek o 3,6 p. proc., do 10,3% w roku 2016), wieluńskim (spadek o 3,1 p. proc., do 10% w roku 2016) oraz łaskim (spadek o 2,9 p. proc., do 7,8% roku 2016).

Rysunek 27. Udział osób korzystających z pomocy i wsparcia w ludności powiatów w 2016 roku

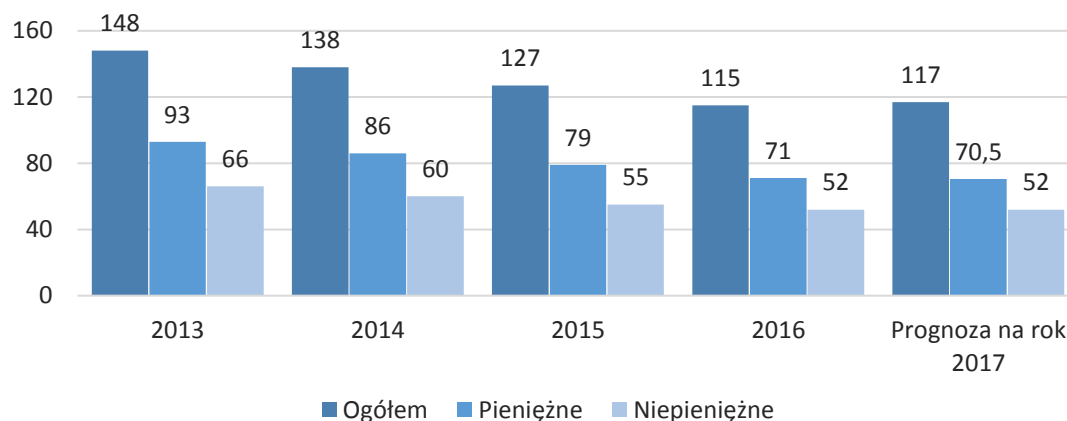
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Jednocześnie w 2016 roku pomocą w formie świadczeń (w formie decyzji administracyjnej oraz bez decyzji)¹⁶ objęto niewiele ponad 79 tys. rodzin liczących łącznie blisko 178,5 tys. osób. Z kolei łączna **liczba osób**, którym w 2016 roku **przyznane zostało świadczenie z pomocy społecznej wyłącznie na podstawie decyzji administracyjnej** wyniosła niewiele ponad 115 tys. osób¹⁷ (63% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia). Należy podkreślić, że liczba ta z roku na rok ulega zmniejszeniu – w 2016 roku w stosunku do roku 2015 w województwie łódzkim liczba osób z przyznanym świadczeniem zmniejszyła się o 12 tys., w stosunku do roku 2014 – o 23 tys., a w porównaniu do roku 2013 – o 33 tys. osób. W roku 2017 przewidywana jest względna stabilizacja liczby osób, którym przyznane zostanie świadczenie z pomocy społecznej.

¹⁶ Świadczenia przyznane jedynie na podstawie ustawy o pomocy społecznej, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

¹⁷ Świadczenia przyznane jedynie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 28. Liczba osób (w tys.), którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej w latach 2013-2016

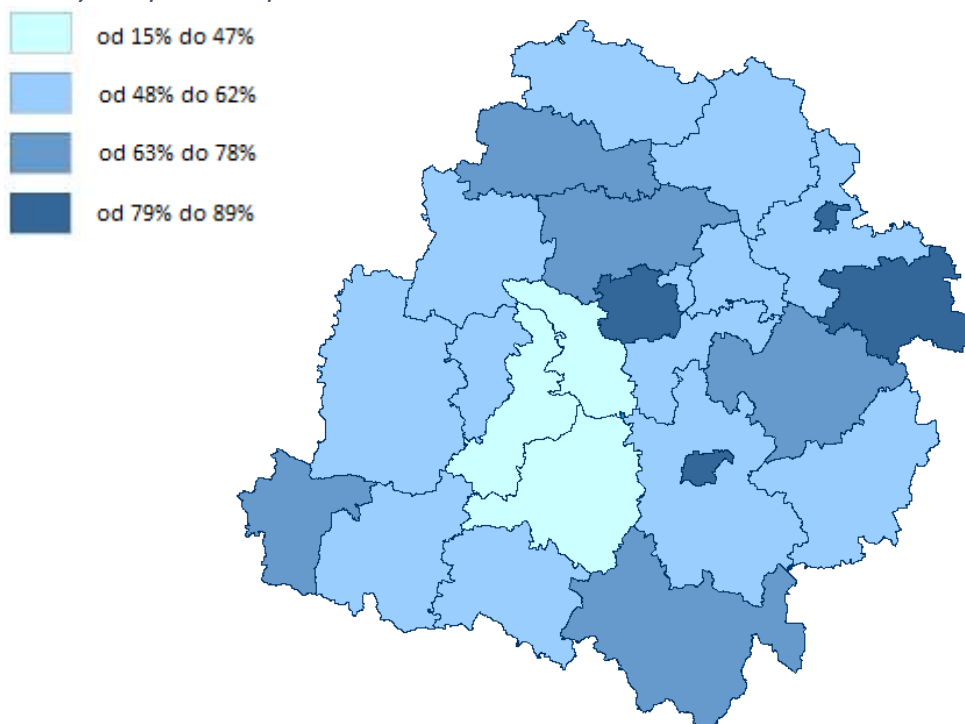
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Najbardziej rozpowszechnioną formą wsparcia w województwie łódzkim, zarówno w roku oceny jak i w poprzednich latach, były **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia (podobnie, jak rok wcześniej) stanowiły **62% ogółu osób, którym przyznano świadczenie**. Jednocześnie warto podkreślić, iż pobieranie świadczenia w formie pieniężnej nie wyklucza jednoczesnego korzystania ze wsparcia w innej (niepieniężnej) formie. Ze świadczeń **niepieniężnych** w 2016 roku korzystało około **45%** wszystkich osób otrzymujących pomoc w formie świadczeń (wzrost o 2 p. proc. w stosunku do roku 2015). Prognoza na kolejny rok przewiduje spadek udziału osób korzystających ze świadczeń pieniężnych (o około 2 p. proc.) oraz względną stabilizację udziału osób objętych świadczeniami niepieniężnymi.

Porównanie wskaźników pomocy pieniężnej i niepieniężnej w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na poziomie gmin, miast na prawach powiatu oraz powiatów wskazuje, że pomoc w postaci świadczeń pieniężnych w największym zakresie udzielana była przez miejskie ośrodki pomocy rodzinie (70% objętych świadczeniami otrzymywała świadczenia pieniężne) oraz w ośrodkach pomocy społecznej (60%), natomiast świadczenia niepieniężne w największym stopniu udzielane przez powiatowe centra pomocy rodzinie (aż 49% korzystających ze świadczeń to osoby z przyznanym świadczeniem niepieniężnym).

Liczba mieszkańców, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej w stosunku do łącznej liczby osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego różni się od średniej dla całego województwa odnotowanej w 2016 roku (63%). Największy odsetek tych osób odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (89%), Łodzi (88%), Skierniewicach (81%) oraz w powiecie rawskim (86%), natomiast najmniejszy w powiecie bełchatowskim (31%) i pabianickim (43%).

Rysunek 29. Udział osób, którym przyznano świadczenie w liczbie osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w powiatach w 2016 roku

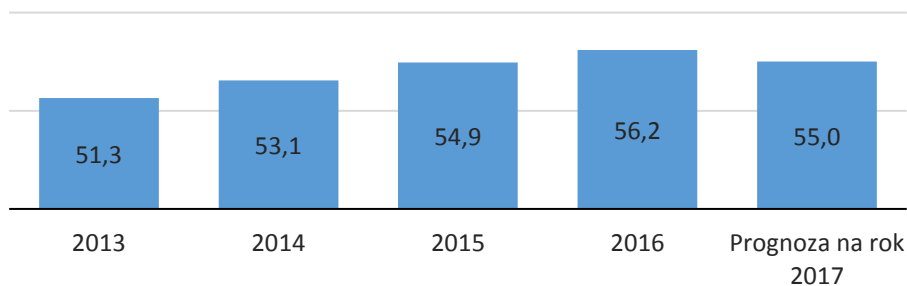

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Jednocześnie, największy odsetek ludności otrzymującej świadczenia objęty świadczeniami pieniężnymi odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (82%), najniższy zaś w powiecie wieluńskim (38%). Z kolei osób otrzymujących wsparcie w postaci świadczeń pozafinansowych najwięcej było w powiecie poddębickim (68%), a najmniej – w Piotrkowie Trybunalskim (27%).

Jedną z niepokojących tendencji utrzymujących się w strukturze osób korzystających z systemu pomocy społecznej w województwie łódzkim jest **długotrwałe pozostawanie w systemie świadczeń**. W roku 2016 udział osób długotrwałe korzystających ze świadczeń w całej populacji osób, którym przyznawane są świadczenia wyniósł 56,2%, co stanowi wzrost o 1,3 p. proc. w stosunku do roku 2015 i ponad 3 p. proc. w stosunku do roku 2014.

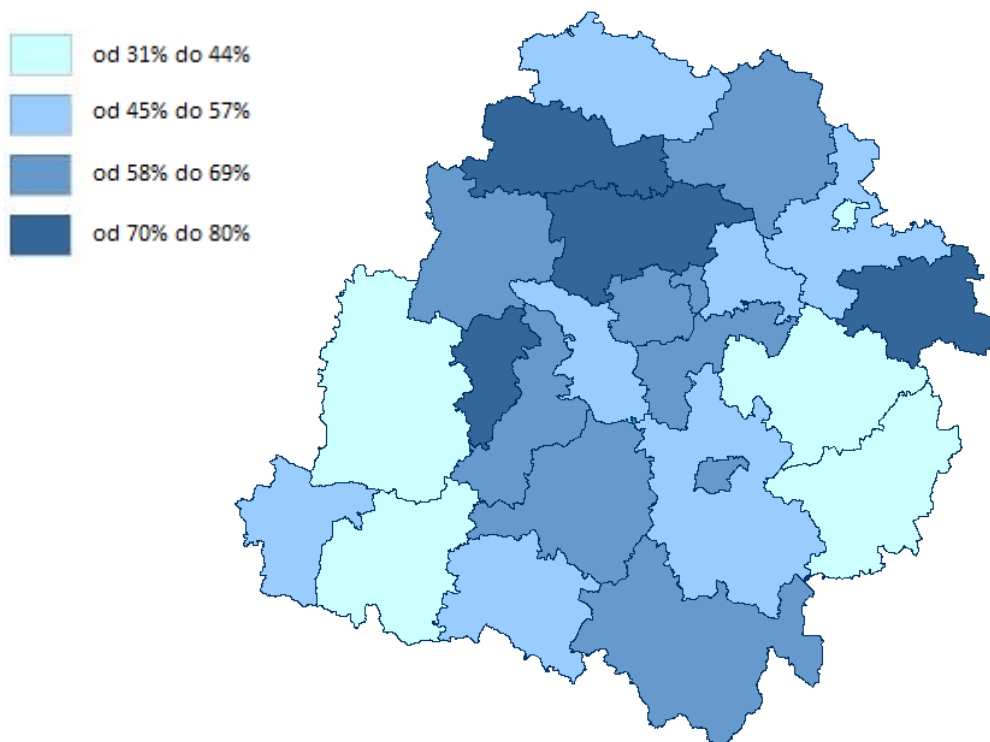
Rysunek 30. Udział (w %) osób długotrwałe korzystających ze świadczeń w ogólnej świadczeniobiorców w latach 2013-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Jednocześnie osoby długotrwale korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w większości powiatów województwa łódzkiego stanowią ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców. Największy udział takich osób odnotowano w powiecie łęczyckim (80%) i rawskim (79%), natomiast najmniejszy procent osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej stanowili świadczeniobiorcy ze Skierniewic (31%) oraz powiatu tomaszowskiego (41%).

Rysunek 31. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2016 roku

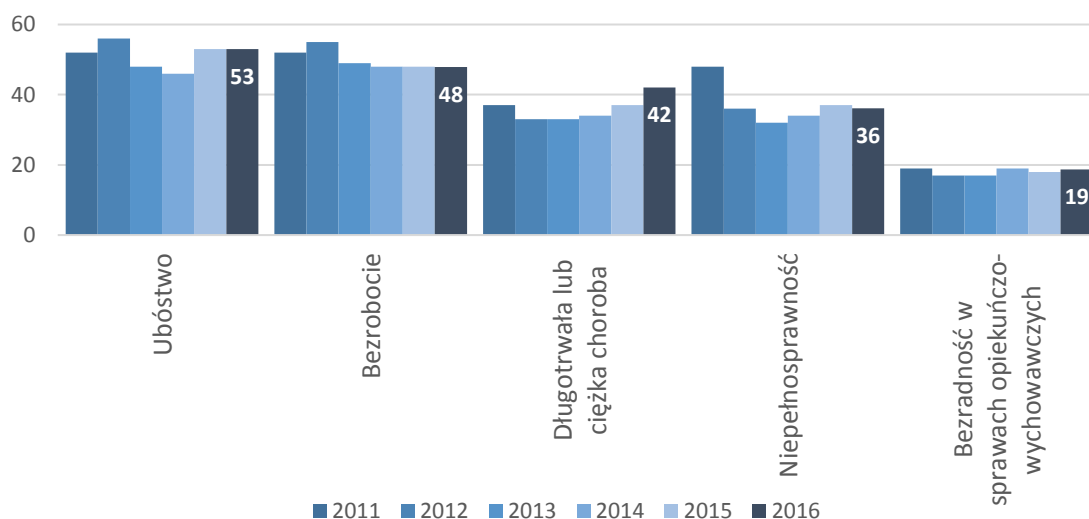

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Powody udzielenia pomocy i wsparcia

Do najczęstszych powodów przyznawania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2016 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) należały: ubóstwo (53% rodzin, którym przyznano świadczenie), bezrobocie (48%), długotrwała lub ciężka choroba (42%), niepełnosprawność (36%) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (19%). Inne, rzadziej występujące powody udzielenia wsparcia to potrzeba ochrony macierzyństwa (10%), alkoholizm (8%), bezdomność (3%) oraz przemoc w rodzinie (2%).

Rysunek 32. Główne powody udzielenia pomocy i wsparcia rodzinom w województwie łódzkim w latach 2011 - 2016¹⁸ (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Jednocześnie analiza powodów udzielania pomocy społecznej w ciągu ostatnich lat wykazała zmiany w ogólnych tendencjach. W przypadku ubóstwa stanowiącego główną przyczynę udzielania wsparcia, zahamowaniu uległ obserwowany w latach 2011-2014 trend spadkowy. Podobną tendencję można zaobserwować w przypadku odsetka osób wspieranych ze względu na niepełnosprawność, natomiast znaczącemu wzrostowi uległ udział rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę (wzrost o 5 p. proc. w stosunku do roku 2015). Stabilizacji uległ natomiast odsetek rodzin wspieranych ze względu na bezrobocie, a także ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego.

Sytuacja w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego pod względem powodów udzielania pomocy społecznej jest bardzo zróżnicowana:

- pomocy z powodu ubóstwa w 2016 roku najczęściej udzielano rodzinom ze Skierniewic (86% rodzin, którym przyznano świadczenie) oraz z powiatu brzezińskiego (77%), natomiast najrzadziej – rodzinom w powiecie łowickim (23%), rawskim (28%) oraz tomaszowskim (29%);
- bezrobocie było najczęstszym powodem udzielenia pomocy i wsparcia w 2016 roku w powiecie łęczyckim (61%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (59%). Relatywnie najrzadziej z pomocy społecznej z tego powodu korzystali mieszkańcy powiatu rawskiego (20%) oraz łowickiego (24%);
- długotrwała lub ciężka choroba stanowiła najczęstszy powód przyznawania świadczeń w Piotrkowie Trybunalskim (64%) oraz powiecie bełchatowskim (59%), najrzadszy zaś w powiecie łowickim (17%) oraz wieluńskim (21%);
- niepełnosprawność stanowiła jeden z najczęstszych powodów korzystania z pomocy i wsparcia w powiecie brzezińskim, łodzi oraz w powiatach wierszowskim

¹⁸ Kategorie na wykresie uporządkowane malejąco na podstawie wartości z roku 2016.

i zduńskowolskim (odsetki korzystających ze wsparcia z tego powodu w 2016 roku wynosiły odpowiednio: 42% oraz po 41%), natomiast powód tej najrzadziej pojawiał się wśród rodzin w powiatach wieluńskim (24%) oraz sieradzkim i łęczyckim (po 25%);

- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego najczęściej wsparcie otrzymywały rodziny w powiecie brzezińskim (40%), a najrzadziej – w powiecie łowickim (10%), łęczyckim (11%) oraz kutnowskim (12%).

2. Świadczenia z pomocy społecznej

Świadczenia z pomocy społecznej dzielą się na pieniężne i niepieniężne. Świadczenia te udzielane są przez ośrodki pomocy społecznej na poziomie gmin.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Świadczeniem pieniężnym, którego w 2016 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był zasiłek celowy – objęto nim 79% świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne. W dalszej kolejności należy wskazać zasiłek okresowy (47% świadczeniobiorców), a następnie zasiłek stały przyznany 23% osób korzystających ze świadczeń pieniężnych. Najmniej znaczącą pozycję wśród zasiłków stanowiły zasiłki przyznawane niezależnie od dochodu¹⁹.

Tabela 1. Świadczenia pieniężne w województwie łódzkim w 2016 roku

	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Udział w ogóle osób pobierających świadczenia pieniężne*	Liczba świadczeń	Kwota świadczeń w tys. złotych
Zasiłek stały	16134	23%	160476	81030
Zasiłek okresowy	33152	47%	212665	66696
Zasiłek celowy	56285	79%	-	49522
Zasiłki przyznawane niezależnie od dochodu	38	-	-	38

*Odsetki nie sumują się do 100% z uwagi na fakt, że świadczeniobiorcy mogą mieć przyznany więcej niż jeden zasiłek.

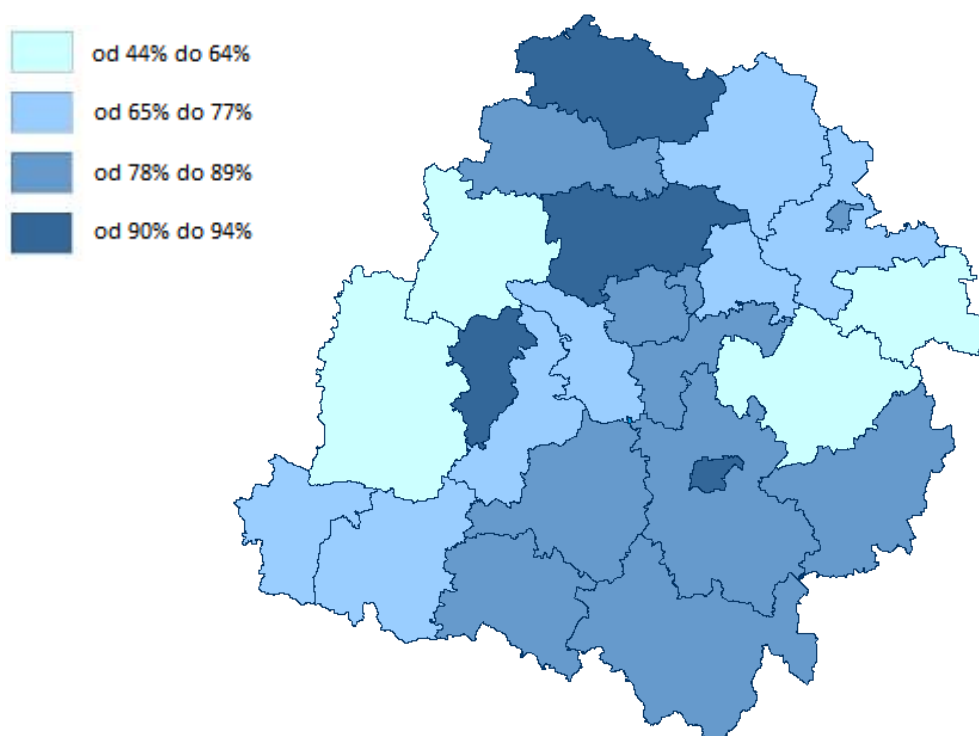
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W 2016 roku **zasiłek celowy** (przyznawany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej) przyznano blisko 56,3 tys. osobom, a łączna kwota świadczeń wyniosła niespełna 50 mln zł. Największą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, którymi objęto 74% świadczeniobiorców pobierających zasiłek celowy i w ramach których udzielono ponad 225 tys. świadczeń na łączną kwotę blisko 31 mln zł.

W przekroju powiatowym, zasiłki celowe najczęściej wypłacane były mieszkańcom Piotrkowa Trybunalskiego oraz powiatów: zduńskowolskiego, zgierskiego oraz kutnowskiego.

¹⁹Zasiłek celowy może być przyznany w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opatu, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Rysunek 33. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek celowy w ogóle świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne w powiatach w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Średnia wysokość zasiłku celowego na osobę w 2016 roku w całym województwie wyniosła 880 zł, przy czym najwyższe wartości odnotowano w gminie Nowosolna (powiat łódzki-wschodni) – blisko 2,3 tys. zł, Uniejów (powiat poddębicki) – blisko 22 tys. zł, oraz w gminie Świnice Warckie (powiat łęczycki) – niespełna 2,1 tys. zł, najniższe zaś w gminach: Bolimów (powiat skierniewicki) – 169 zł, Rusiec (powiat bełchatowski) – 236 zł oraz Mniszków (powiat opoczyński) – 297 zł.

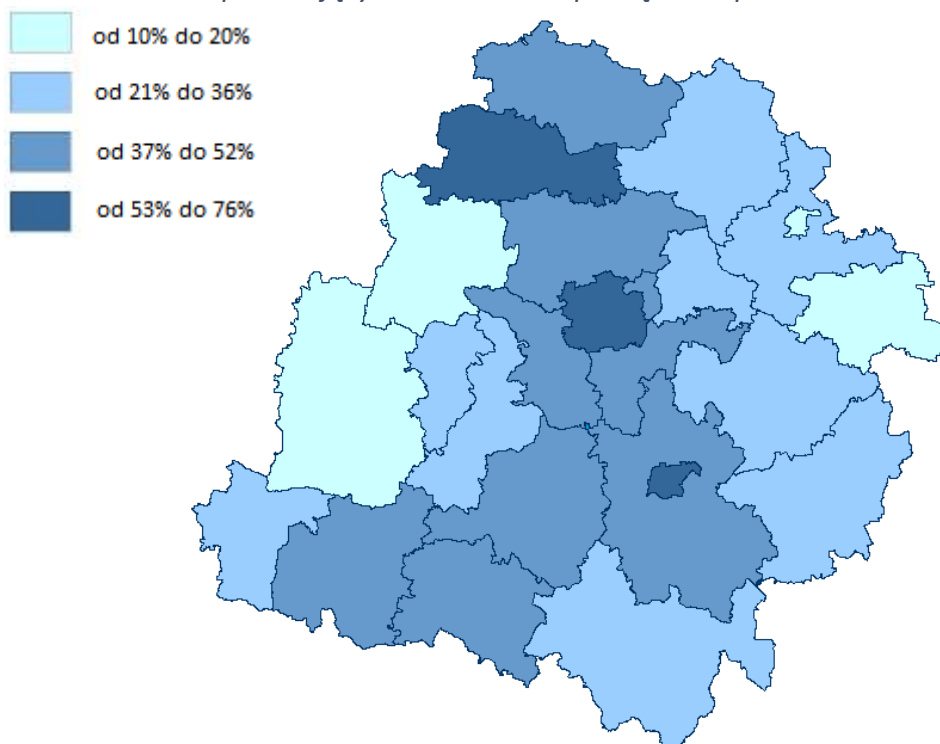
Liczba osób, którym w 2016 roku w województwie łódzkim przyznano **zasiłek okresowy** wyniosła ponad 33,1 tys. osób. Osobom tym udzielono blisko 212,7 tys. świadczeń na łączną kwotę niespełna 67 mln zł. Największą liczbę zasiłków okresowych w 2016 roku przyznano z tytułu bezrobocia – świadczeniem objęto ponad 25 tys. osób, którym udzielono blisko 153 tys. świadczeń na łączną kwotę ponad 54,2 mln zł. Drugi w kolejności był zasiłek okresowy z tytułu niepełnosprawności, który został przyznany 5,3 tys. osobom (29,5 tys. świadczeń na kwotę ponad 4 mln zł), a następnie – zasiłek przyznawany z tytułu długotrwałej choroby (4 tys. osób; 13,7 tys. świadczeń na łączną kwotę niespełna 3,4 mln zł).

Średnia wysokość zasiłku okresowego w 2016 roku w województwie łódzkim wyniosła 314 zł, przy czym w przypadku poszczególnych jego typów było to odpowiednio:

- zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia – 355zł,
- zasiłek okresowy z tytułu niepełnosprawności – 136 zł,
- zasiłek okresowy z tytułu długotrwałej choroby – 246 zł.

W przekroju powiatowym, zasiłki celowe najczęściej wypłacane były mieszkańcom Łodzi, Piotrkowa Trybunalskiego oraz powiatu łęczyckiego.

Rysunek 34. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek okresowy w ogóle świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne w powiatach w 2016 roku

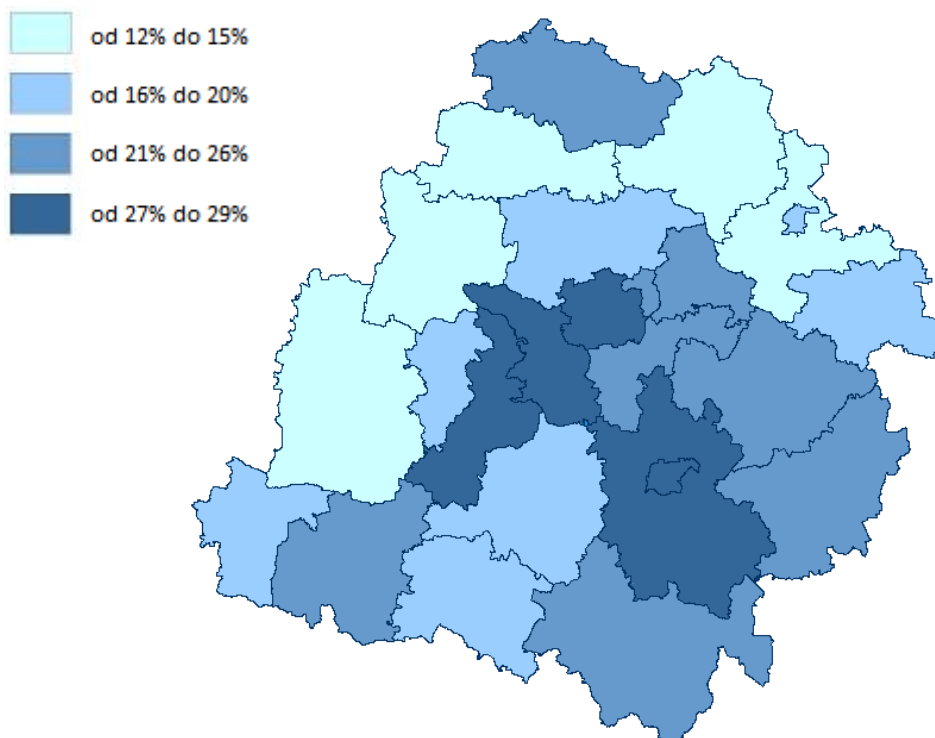

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Zasiłek stały przyznany został w 2016 roku 16 134 klientom pomocy społecznej, którym udzielono blisko 10,5 tys. świadczeń na łączną kwotę ponad 81 mln zł. Zdecydowaną większość (82,5%) zasiłków stałych udzielonych w 2016 roku stanowiły zasiłki dla osób samotnie gospodarujących. Jednocześnie, średnia wysokość zasiłku stałego dla osób samotnie gospodarujących w województwie w 2016 roku wyniosła 538 zł, natomiast dla osoby w rodzinie – 336 zł.

W przekroju powiatowym, zasiłki celowe najczęściej wypłacane były mieszkańcom Łodzi, Piotrkowa Trybunalskiego oraz powiatów: piotrkowskiego, tomaszowskiego, pabianickiego oraz łaskiego.

Rysunek 35. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek stały w ogóle świadczeniobiorców pobierających świadczenia pieniężne w powiatach w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi)

Świadczenia niepieniężne stanowią usługi pomocy społecznej oferowane przez ośrodki pomocy społecznej na poziomie gmin.

Istotną pozycją w ramach świadczeń niepieniężnych jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego **posiłku**. Na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej, w województwie łódzkim w roku oceny wsparciem w formie posiłku objęto 38,1 tys. osób (73,3% wszystkich osób, którym przyznane zostało świadczenie niepieniężne), którym udzielono blisko 5 mln świadczeń na łączną kwotę 20,7 mln zł. Największą grupę wśród tych osób stanowiły dzieci – 39 960 osób (ponad 89% ogółu osób wspartych pomocą w formie posiłku). Warto zauważyć, iż **dzieci objęte wsparciem w postaci posiłków to 8,1% ogółu osób do osiemnastego roku życia zamieszkującej województwo łódzkie**. Pomoc w formie posiłku wspomagana jest głównie przez wieloletni program "Pomoc państwa w zakresie dożywiania". Celem programu jest udzielenie wsparcia gminom w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym w zakresie dożywiania dzieci oraz zapewnienia posiłku osobom jego pozbawionym, ze szczególnym uwzględnieniem osób z terenów wiejskich i z obszarów objętych wysokim poziomem bezrobocia.

Kolejną formą świadczenia niepieniężnego jest **odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej**. Do wnoszenia opłaty zobowiązana jest gmina, z której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej, w wysokości różnicy między średnim kosztem utrzymania w DPS a opłatami wnoszonymi przez mieszkańca domu i/lub jego małżonka, zstępnych lub wstępnych. W 2016 roku w województwie łódzkim omawiane świadczenie przyznane zostało

ponad 4,5 tys. osób (8,7% wszystkich osób, którym udzielono świadczenia niepieniężnego). osobom tym udzielono 45 tys. świadczeń na łączną kwotę blisko 92,2 mln zł. Najwięcej osób świadczeniem objęto w Łodzi (1 637), zaś najmniej – w powiecie skierniewickim (27).

Kolejne trzy typy świadczeń niepieniężnych, tj. wsparcie w formie schronienia, zapewnienie ubrania oraz sprawienie pogrzebu udzielane były stosunkowo rzadko. Z pomocy w formie **schronienia** w województwie łódzkim w 2016 roku skorzystało łącznie **710 osób** (1,4% osób, którym udzielono świadczeń niepieniężnych). osobom tym przyznano blisko 121,2 tys. świadczeń na łączną kwotę niespełna 2,5 mln zł. Najwięcej osób świadczeniem tym objęto w powiecie kutnowskim (131) oraz zgierskim (103), zaś najmniej (poniżej 10 osób) – w powiatach: brzezińskim, łowickim, rawskim oraz wieruszowskim. Wsparcia w formie schronienia w 2016 roku nie udzielono jedynie w dwóch miastach na prawie powiatu – Łodzi oraz Skierniewicach. Pomoc w postaci **sprawienia pogrzebu** przyznana została 482 osobom, przy czym wsparciem tym objęto głównie mieszkańców Łodzi (286 osób), natomiast z pomocy w formie **zapewnienia ubrania** skorzystało w łącznie w województwie 128 osób, z czego najwięcej w powiecie tomaszowskim (113).

Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Gminy oraz miasta na prawach powiatu oferują mieszkańcom szereg innych rodzajów pomocy i świadczeń niż wymienione wyżej świadczenia pieniężne i niepieniężne.

W grupie świadczeń **skierowanych do rodzin** znajdują się:

- Zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych, w tym jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia się dziecka,
- Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka,
- Świadczenie z funduszu alimentacyjnego,
- Stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne.

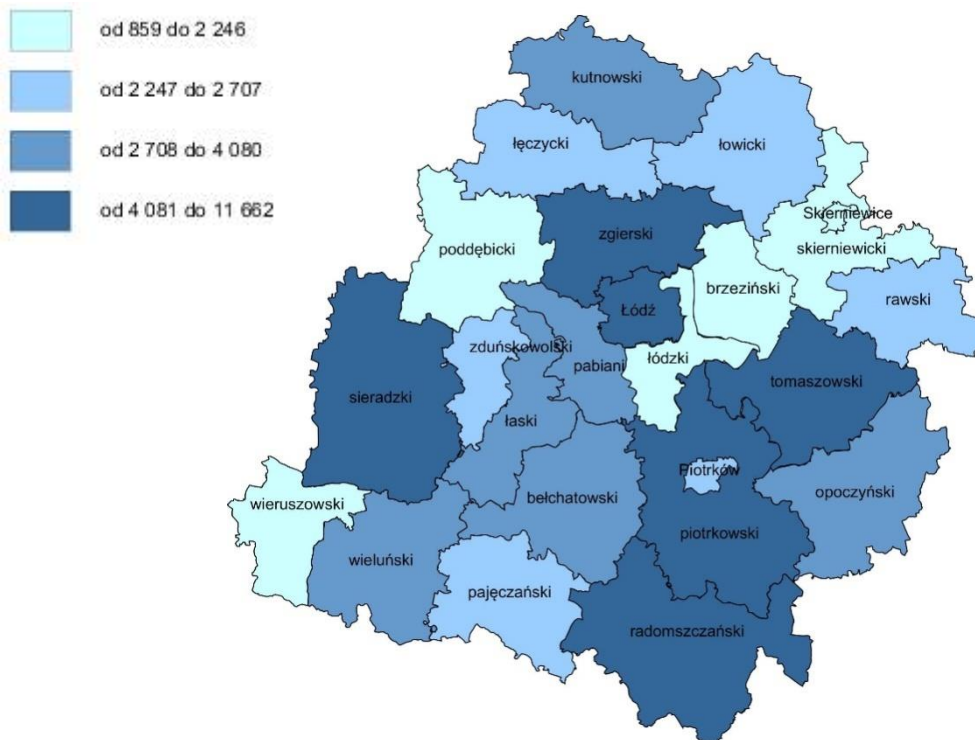
Świadczeniami przyznawanymi najczęściej w ramach świadczeń kierowanych do rodzin są zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych. Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka i przysługuje rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka lub opiekunowi faktycznemu dziecka bądź osobie uczącej się. Przyznanie zasiłku rodzinnego jest zależne od uzyskiwanego dochodu. Od 1 listopada 2015 roku **zasiłek rodzinny** przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się uzysk nie przekroczył kwoty 674 zł lub kwoty 764 zł, gdy członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne. Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki, m.in. z tytułu urodzenia się dziecka, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej czy kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego²⁰.

W 2016 roku w województwie łódzkim z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków rodzinnych skorzystało 86,5 tys. rodzin, co oznacza, że w roku oceny z omawianej formy pomocy skorzystało o 9,4 tys. rodzin więcej niż w roku 2015. Kwota przeznaczona w 2016 roku na wypłacenie zasiłków rodzinnych i dodatków do nich w województwie łódzkim wyniosła blisko 288 mln zł. Ponadto, w ramach świadczenia wypłacono blisko 10 tys.

²⁰ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2015, poz. 1238).

jednorazowych dodatków z tytułu urodzenia się dziecka. W roku 2017 przewidywane jest dalszy wzrost liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków do blisko 91 tysięcy rodzin.

Rysunek 36. Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków rodzinnych w województwie łódzkim w 2016 roku

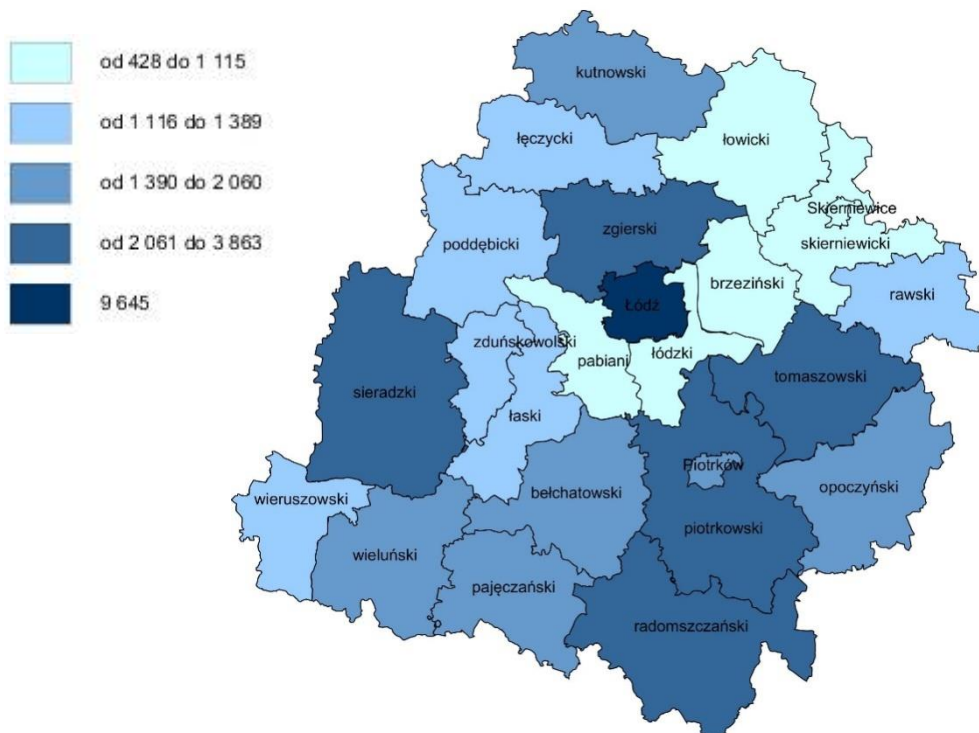
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Największa liczba rodzin skorzystała z zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków rodzinnych w 2016 roku w Łodzi – blisko 11,7 tys. rodzin (o około 700 rodzin więcej niż w roku 2015), a także w powiatach tomaszowskim (7,5 tys. rodzin), sieradzkim (blisko 5,8 tys.), zgierskim (5,6 tys.) oraz radomszczańskim (5,2 tys.). Najmniejsza liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne występowała natomiast w Skierniewicach (niepełna 900 rodzin) oraz w powiecie skierniewickim (1,6 tys.) i brzezińskim (1,5 tys. rodzin).

Kolejnym świadczeniem są **stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne** przyznawane uczącym się dzieciom i młodzieży, które stanowią formę pomocy materialnej dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej i życiowej. Udzielanie tych świadczeń ma na celu wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów, słuchaczy i wychowanków oraz poprawę dostępności kształcenia na wyższych poziomach edukacji dla dzieci i młodzieży z uboższych środowisk.

W 2016 roku w województwie łódzkim stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne przyznano blisko 36,5 tys. osób, a ich łączna kwota wyniosła 25,6 mln zł. Jednocześnie od 2014 roku obserwowany jest wyraźny spadek liczby osób, którym świadczenie zostało udzielone – w 2016 roku było ich o 5,8 tys. mniej niż w roku 2015 i o 9,9 tys. mniej, niż w roku 2014.

Rysunek 37. Liczba osób korzystających ze stypendiów socjalnych dla uczniów i zasiłków szkolnych w województwie łódzkim w 2016 roku

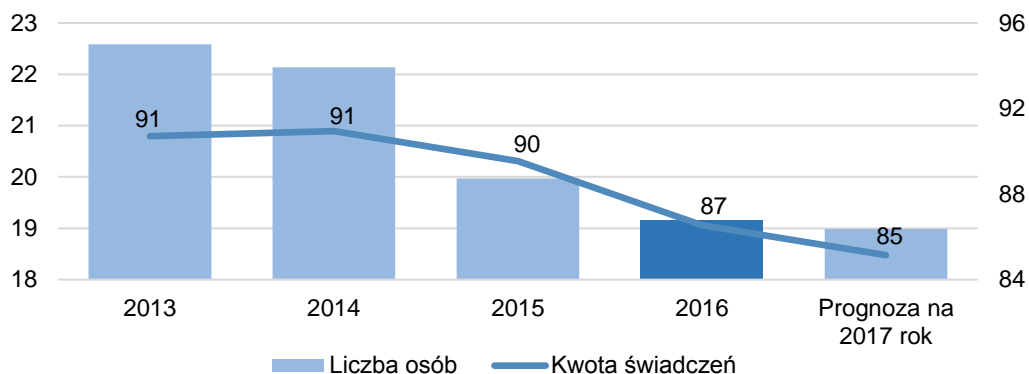
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Podobnie, jak w przypadku zasiłków rodzinnych i dodatków do zasiłków rodzinnych, w 2016 roku największa liczba osób korzystała ze stypendiów socjalnych dla uczniów i zasiłków szkolnych w Łodzi oraz w powiatach tomaszowskim, sieradzkim, zgierskim i radomszczańskim, a także piotrkowskim.

Świadczeniem kierowanym do rodzin jest również **świadczenie z funduszu alimentacyjnego**. Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna.

W 2016 roku w województwie łódzkim świadczeniem z funduszu alimentacyjnego objętych było 13,3 tys. rodzin i blisko 19,2 tys. osób w tych rodzinach, a kwota świadczeń osiągnęła wartość niewiele ponad 86,5 mln złotych. Jednocześnie od 2013 roku obserwowany jest wyraźny spadek liczby osób objętych tym świadczeniem, który, zgodnie z przewidywaniami, będzie kontynuowany w roku 2017.

Rysunek 38. Liczba osób (w tys.) objętych świadczeniem alimentacyjnym (lewa oś) i kwota świadczeń w mln złotych (prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2013-2016 oraz prognoza na 2017 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Ostatnim ze świadczeń z tej grupy jest jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka. W 2016 roku w województwie łódzkim udzielono 18,8 tys. takich świadczeń (o 1,5 tys. więcej, niż w roku poprzednim).

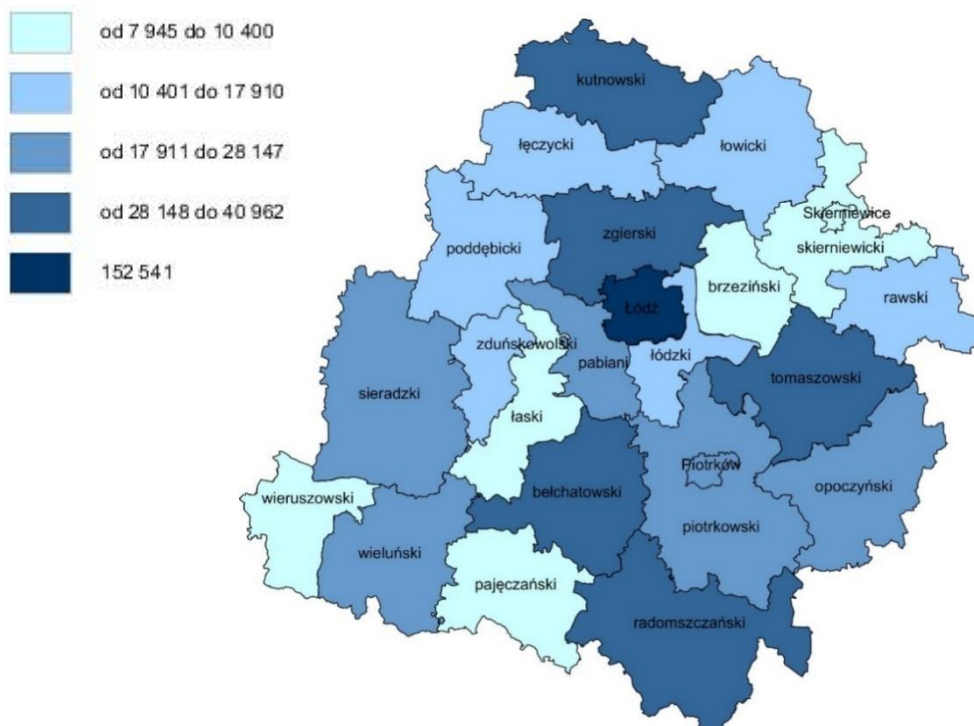
Kolejną grupę wśród innych rodzajów pomocy i świadczeń stanowią świadczenia i formy wsparcia **kierowane do osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów**, tj.:

- Świadczenia opiekuńcze:
 - zasiłek pielęgnacyjny,
 - specjalny zasiłek opiekuńczy,
 - świadczenie pielęgnacyjne,
- Zasiłek dla opiekuna,
- Świadczenie integracyjne dla uczestników CIS.

W 2016 roku w województwie łódzkim najczęściej spośród powyższych świadczeń udzielono **zasiłków pielęgnacyjnych** przyznawanych w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. W 2016 roku zasiłek pielęgnacyjny przysługiwał w wysokości 153 zł miesięcznie. Zgodnie z danymi z oceny zasobów pomocy społecznej, w 2016 roku w całym województwie udzielono blisko 619,5 tys. świadczeń na łączną kwotę niespełna 94,8 mln zł. Wielkość ta jest zbliżona do wartości obserwowanych w latach poprzednich.

W przekroju powiatowym najczęściej zasiłków pielęgnacyjnych zostało przyznanych w Łodzi (152,5 tys.), a także w powiecie tomaszowskim (blisko 41 tys.) i zgierskim (około 35 tys.) oraz kutnowskim (34,7 tys.), zaś najmniej – w powiatach skierniewickim (8 tys.) oraz brzezińskim (8,5 tys.).

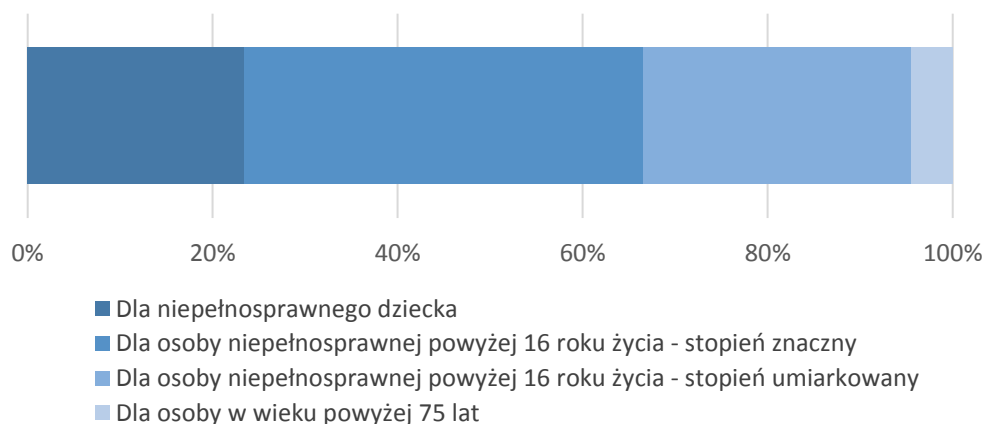
Rysunek 39. Liczba zasiłków pielęgnacyjnych przyznanych w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W strukturze zasiłków pielęgnacyjnych przyznanych w 2016 roku w województwie łódzkim dominują zasiłki dla osób niepełnosprawnych w wieku powyżej 16 roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności – osobom tym udzielono 43% ogółu zasiłków pielęgnacyjnych. Około 30% zasiłków przyznanych zostało osobom niepełnosprawnym w wieku powyżej 16 lat o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, w przypadku których niepełnosprawność powstała do ukończenia 21. roku życia, kolejne 23% – niepełnosprawnym dzieciom, a około 4% zasiłków udzielono osobom w wieku powyżej 75 lat.

Rysunek 40. Struktura zasiłków pielęgnacyjnych przyznanych w województwie łódzkim w 2016 roku według odbiorców

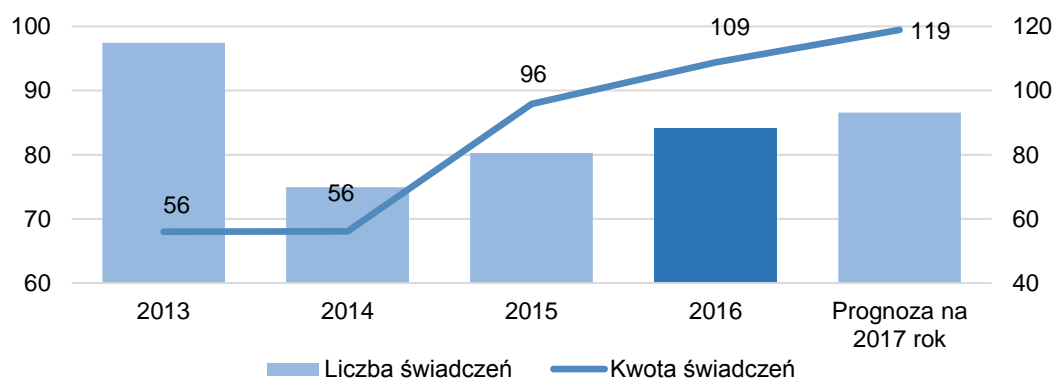
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje niezależnie od dochodów rodziny. Kwota świadczenia jest regularnie waloryzowana. Od 2014 roku jego wartość wzrosła z 620 zł miesięcznie (styczeń – kwiecień 2014 roku) do 1300 zł miesięcznie w roku 2016. Od 1 stycznia 2017 roku wysokość świadczenia została ponownie podwyższona do kwoty 1406 zł netto²¹.

W 2016 roku w województwie łódzkim udzielono blisko 84,1 tysięcy świadczeń pielęgnacyjnych na łączną kwotę niespełna 108,8 mln zł. Liczba udzielonych świadczeń była zatem wyższa o niecałe 4 tys. niż w roku 2015 i ponad 9 tys. niż w roku 2014, a zatem w roku 2016 nastąpił dalszy wzrost liczby przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych po znacznym spadku tej liczby obserwowanym w roku 2014, jaki związany był ze zmianą kryteriów przyznawania świadczenia opiekunom osób niepełnosprawnych, wprowadzonych znowelizowaną w 2013 roku ustawą o świadczeniach rodzinnych²². Według przewidywań, w roku 2017 liczba świadczeń pielęgnacyjnych może ulec nieznacznemu zwiększeniu do 86,5 tysięcy. Kwota świadczeń wzrośnie natomiast o ponad 10 mln zł.

Rysunek 41. Liczba (w tys. osób; lewa oś) i kwota (w mln złotych; prawa oś) świadczeń pielęgnacyjnych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2013-2016 oraz prognoza na 2017 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Kolejnym typem świadczenia jest **specjalny zasiłek opiekuńczy** funkcjonujący od 1 stycznia 2013 roku, przyznawany osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa oraz współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub rezygnują z pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniem: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Przyznanie

²¹ Opracowano na podstawie: <https://rodzina.gov.pl/swiadczenia/swiadczenia-opiekuncze> (25.05.2017).

²² Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255); Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 listopada 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2013 poz. 1456).

świadczenia zależne jest od dochodu. W 2016 wysokość specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosiła 520,00 zł miesięcznie. W analizowanym okresie w województwie łódzkim udzielono blisko 21,4 tys. tych świadczeń na łączną kwotę blisko 11 mln zł.

Świadczeniem udzielanym w związku ze sprawowaniem opieki nad osobami niepełnosprawnymi oraz niesamodzielnymi jest również **zasiłek dla opiekuna**, którego wysokość jest taka sama, jak w przypadku specjalnego zasiłku opiekuńczego (520 zł). W 2016 roku w województwie przyznano 20,1 tys. tych świadczeń na łączną kwotę 10,5 mln zł.

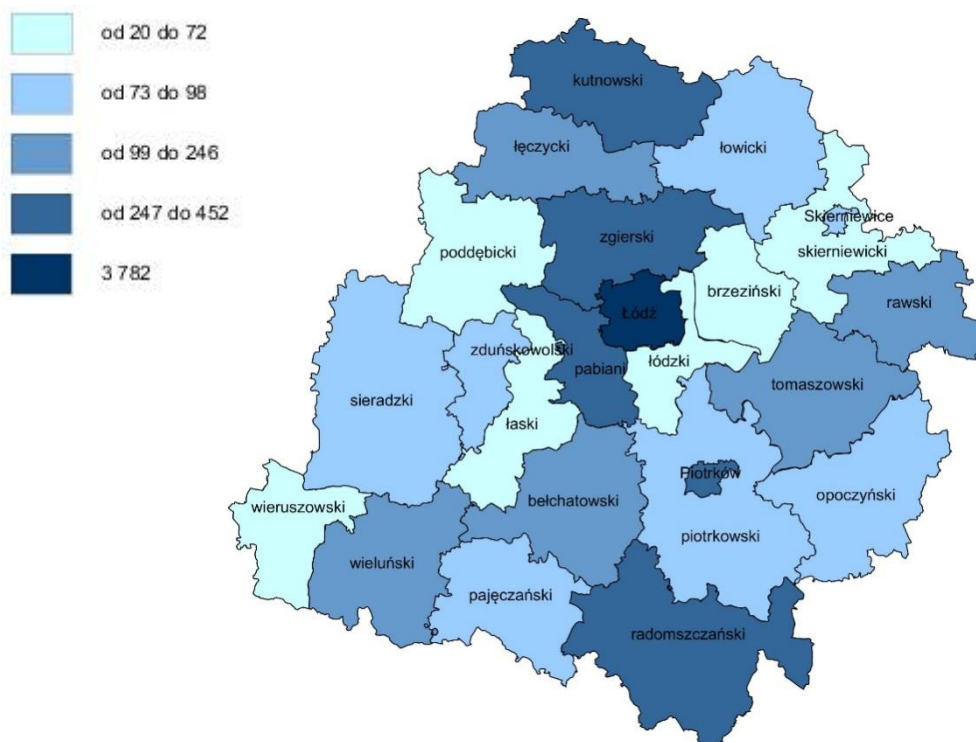
Ostatnim świadczeniem skierowanym do osób niepełnosprawnych jest **świadczenie integracyjne dla uczestników centrów integracji społecznej**. W 2016 roku w województwie łódzkim świadczeniem tym objęto zaledwie 126 osób, przy czym wyłącznie w dwóch gminach, na terenie których funkcjonują centra (2 w województwie) – w Łodzi (50 osób) oraz w Opocznie (76 osób). Łączna kwota świadczeń wyniosła niewiele ponad 938 tys. zł.

3. Usługi pomocy społecznej

3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze

Wśród wsparcia jakie oferują mieszkańcom ośrodki pomocy społecznej znajdują się **usługi opiekuńcze**, w tym **specjalistyczne usługi opiekuńcze** (zadanie własne gminy) kierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innych przyczyn. W 2016 roku tego rodzaju usług udzielono łącznie **7 035 osobom (ponad 2 mln świadczeń na łączną kwotę 24,9 mln zł)**.

Rysunek 42. Liczba osób objęta pomocą w formie usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Najwięcej usług opiekuńczych oferowanych było w 2016 roku (podobnie jak przed rokiem) w Łodzi (objęto nimi blisko 3,8 tys. osób), a także w powiatach: zgierskim (426 osób), pabianickim (452) i radomszczańskim (400 osób), natomiast najmniej klientów skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: skierniewickim (20 osób) oraz wieruszowskim (25 osób). Zdecydowanie mniej osób objęto **specjalistycznymi usługami opiekuńczymi** – zaledwie 171 osób (niewiele ponad 22 tys. świadczeń) w jedynie 2 powiatach ziemskich (bełchatowskim i kutnowskim) oraz w 1 mieście na prawach powiatu (Łódź).

Głównymi beneficjentami usług opiekuńczych i specjalistycznych opiekuńczych są osoby w wieku poprodukcyjnym. W województwie łódzkim wskaźnik obrazujący odsetek osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z tego rodzaju usług jest znikomy – w 2016 roku wyniósł 1,1%. W przekroju powiatowym osoby w wieku poprodukcyjnym w największym zakresie zostały objęte wsparciem w formie usług opiekuńczych oraz specjalistycznych opiekuńczych w Łodzi (1,8% ogółu osób w wieku poprodukcyjnym) i Piotrkowie Trybunalskim (1,5%) oraz w powiatach powiecie radomszczańskim, rawskim i pabianickim (po około 1,5%).

Kolejną formą wsparcia są **specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi**, których organizacja i świadczenie w miejscu zamieszkania należy do zadań zleconych gminy z zakresu administracji rządowej. Przeznaczone są one dla osób chorujących psychicznie (wykazujących zaburzenia psychiatryczne), upośledzonych umysłowo oraz osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

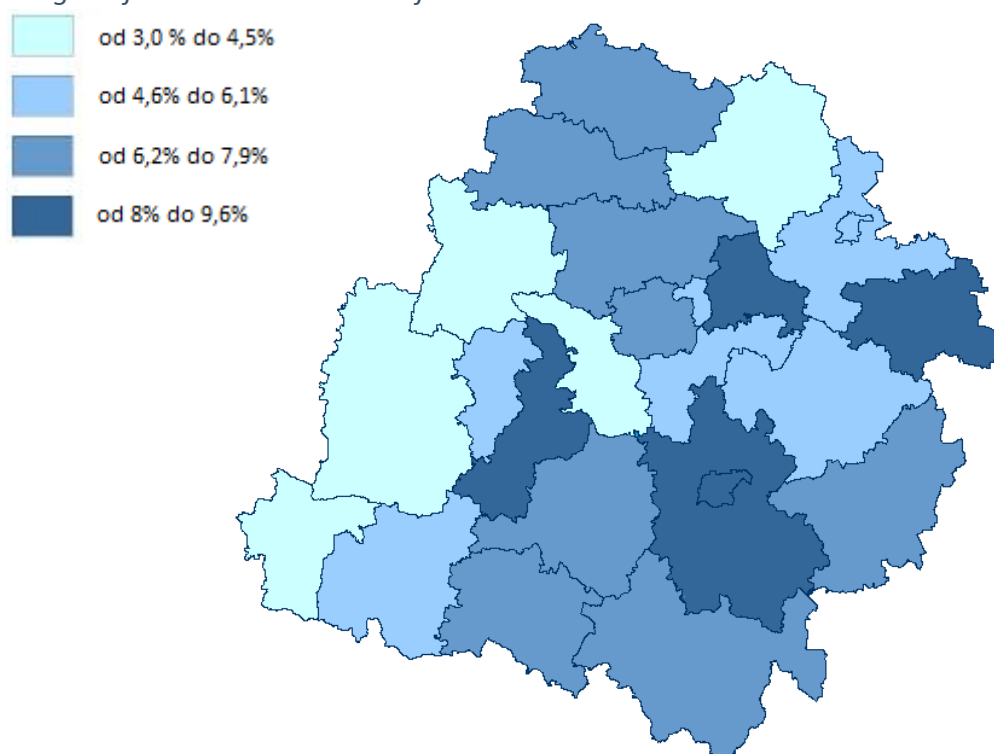
W 2016 roku z tej formy pomocy skorzystały w województwie łódzkim **164 osoby** z dwóch miast na prawach powiatu (poza Skierniewicami) oraz 13 powiatów. Najczęściej z omawianych usług, podobnie jak rok temu, korzystali mieszkańcy powiatu kutnowskiego (53 osoby), Łodzi (43 osoby) oraz Piotrkowa Trybunalskiego (17 osób). Usługi tego rodzaju nie były świadczone w ogóle w gminach powiatów: łaskiego, łódzkiego wschodniego, pabianickiego, pajęczańskiego, sieradzkiego, wieluńskiego, zduńskowolskiego, zgierskiego oraz we wspomnianych już wcześniej Skierniewicach. Jednocześnie analiza dynamiki zmian na przestrzeni ostatnich 3 lat wykazała tendencję spadkową udzielania tej formy pomocy.

3.2. Praca socjalna

Praca socjalna stanowi podstawową formę wsparcia, jaką oferują pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej osobom zagrożonym osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym m.in. bezrobotnym, bezdomnym, osobom przeżywającym trudności oraz cudzoziemcom. Ma ona na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

W 2016 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci pracy socjalnej objęto blisko 73,3 tys. rodzin i ponad 152,1 tys. osób w tych rodzinach, co stanowi 6,1% ludności województwa. W przekroju powiatowym największy odsetek mieszkańców objętych pracą socjalną odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (9,6%) oraz w powiatach: piotrkowskim, rawskim, łaskim i brzezińskim (po około 8,4%), natomiast najmniejszy w powiecie wieruszowskim (3%), sieradzkim (3,6%) i pabianickim (3,8%).

Rysunek 43. Odsetek osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia w postaci pracy socjalnej w ogólnej liczbie ludności w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Jednym z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **kontrakt socjalny**. W 2016 roku w województwie łódzkim zawartych zostało łącznie blisko 3,3 tys. kontraktów socjalnych, a zatem ich liczba uległa zmniejszeniu o 1,4 tys. w porównaniu do roku 2015 i o 4 tys. w porównaniu do roku 2014. Jednocześnie łączna liczba osób objętych kontraktami społecznymi w 2016 roku wyniosła niewiele ponad 3,8 tys. osób²³, co stanowiło 3,3% wszystkich świadczeniobiorców.

Tabela 2. Kontrakty socjalne w województwie łódzkim w 2016 roku

Wyszczególnienie	2013	2014	2015	2016	Prognoza na rok 2017
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	7 353	7 357	4 662	3 260	4 045
Liczba osób ogółem objętych kontraktem	8 800	8 834	5 464	3 827	4 741
W tym: liczba osób objętych kontraktem w Klubie Integracji Społecznej	2 487	2 714	2 296	1 117	1 281

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

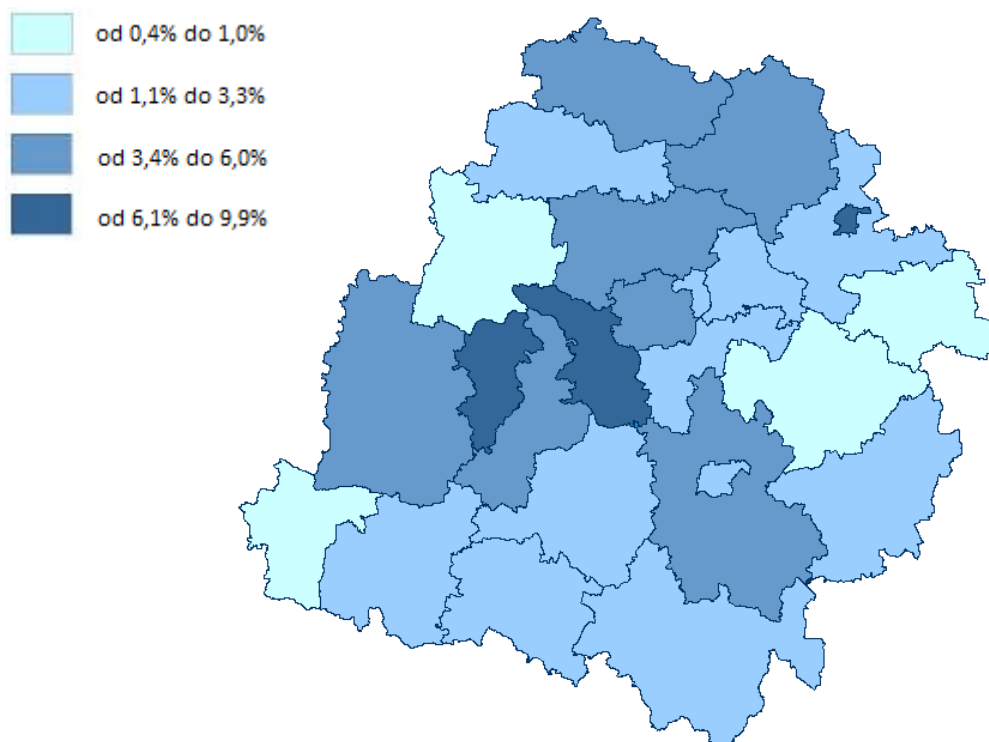
Należy zaznaczyć, iż wśród osób objętych kontraktami w OPS jedynie niewiele ponad 1,1 tys. osób realizowało umowy zawarte w ramach klubów integracji społecznej (około 29% wszystkich osób objętych kontraktami społecznymi), co oznacza spadek liczby tych osób o blisko 1,2 tys. osób w porównaniu do roku 2015. Kontrakty w ramach KIS zawarte zostały

²³ Liczba osób objętych kontraktami społecznymi jest większa niż liczba zawartych kontraktów społecznych z uwagi na fakt, iż w roku 2016 kontynuowana była realizacja kontraktów zawartych w roku 2015.

z mieszkańcami Łodzi oraz gmin w trzech powiatach: pabianickim (Pabianice oraz gmina Dobroń), tomaszowskim (Tomaszów Mazowiecki) oraz zgierskim (gmina Aleksandrów Łódzki oraz Zgierz).

Największy odsetek świadczeniobiorców objętych kontraktami socjalnymi obserwowano (podobnie, jak w poprzednich latach) w powiatach: zduńskowolskim (9,9%), pabianickim (8,4%) oraz w Skierniewicach (8,8%), natomiast najmniejszą część klientów, którym przyznano świadczenia, obejmuje się jednocześnie kontraktami w powiatach: wierszowskim (0,4%), poddębickim (0,6%), tomaszowskim (0,9%) oraz rawskim (1%).

Rysunek 44. Odsetek osób objętych kontraktami socjalnymi w liczbie osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Odmianą kontraktu socjalnego są **indywidualne programy** pracy z klientem, tj.:

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego (realizowany na poziomie gminy i powiatu);
- Indywidualny program wychodzenia z bezdomności (realizowany na poziomie gminy);
- Indywidualny program integracji cudzoziemców (realizowany na poziomie powiatu);
- Indywidualny program usamodzielniania (realizowany na poziomie powiatu)²⁴;
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie (realizowany na poziomie powiatu)¹².

²⁴ Program omówiony w kolejnych częściach niniejszego raportu dotyczących odpowiednio: wspierania rodziny przeżywającej trudności i usamodzielniania.

Programami tego typu jednostki pomocy społecznej w województwie łódzkim objęty w 2016 roku **łącznie 2 117 osób**, co oznacza wzrost liczby beneficjentów korzystających z tego typu programów o 459 osób w porównaniu do roku 2015.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęto w 2016 roku 142 osoby (o 16 mniej niż rok wcześniej). Był on wdrażany w jednym mieście na prawach powiatu – Łodzi – gdzie objęto nim 50 osób, oraz w dwóch gminach w powiecie opoczyńskim – Opocznie (91 osób) oraz gminie Białaczów (1 osoba).

Z kolei **indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności** objęto w 2016 roku 524 klientów pomocy społecznej (ponad dwukrotnie więcej niż w roku 2015) w jedynie 7 ośrodkach pomocy społecznej, tj. w gminach: miejskiej Bełchatów (110 osób), miejsko-wiejskiej Poddębice (4 osoby), miejskiej Tomaszów Mazowiecki (1 osoba), miejskiej i wiejskiej Zduńska Wola (łącznie 28 osób), miejsko-wiejskiej Aleksandrów Łódzki (12 osób) oraz Ozorków (101 osób) oraz w 1 miejskim ośrodku pomocy rodzinie – w Łodzi (268 osób).

Indywidualnym programem integracji cudzoziemców objęto w województwie w 2016 roku 21 osób. Usługi w tej formie realizowane były przez dwa powiatowe centra pomocy rodzinie w powiatach: kutnowskim (programem objęto 1 osobę) i zgierskim (10 osób) oraz dwa miejskie ośrodki pomocy rodzinie: w Łodzi (9 osób) i Skierniewicach (1 osoba objęta programem).

3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności

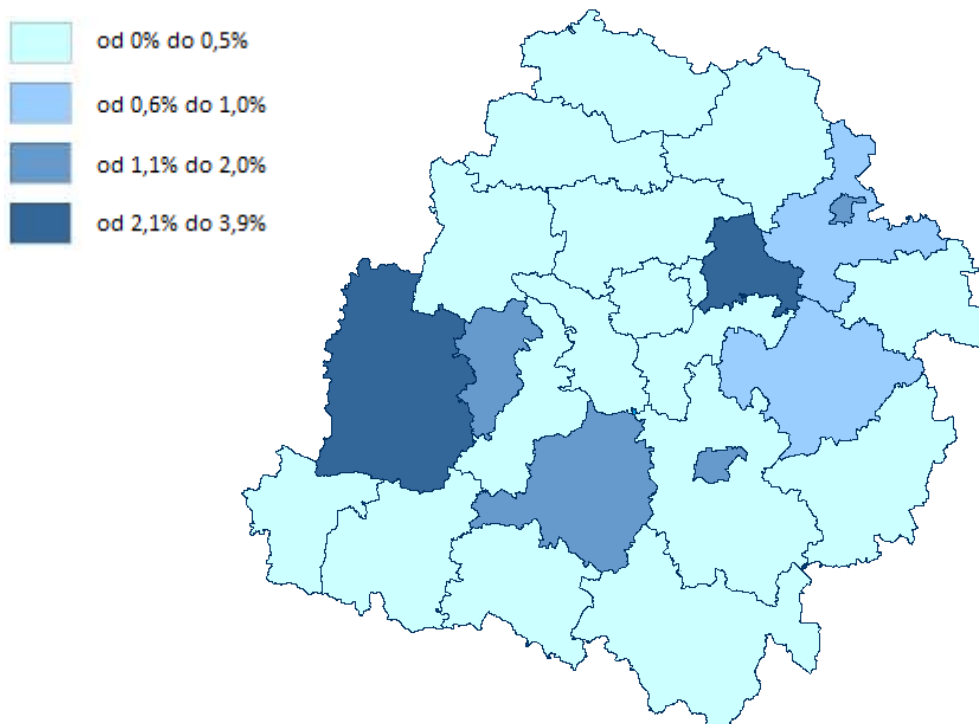
Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Obowiązek prowadzenia działań z zakresu wspierania rodziny spoczywa głównie na samorządach gminnych, ale także i powiatowych. Na szczeblu gminy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych władze samorządowe zapewniają wsparcie prowadzone w formie pracy z rodziną lub pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina może otrzymać wsparcie poprzez działania instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny (np. ośrodków poradnictwa specjalistycznego), placówek wsparcia dziennego, rodzin wspierających czy asystentów rodziny. Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji, usług dla rodzin z dziećmi (w tym opiekuńczych i specjalistycznych), a także „grup wsparcia” i pomocy prawnej. Praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, pomoc społeczna zobowiązana jest świadczyć **poradnictwo specjalistyczne**. Według danych zgromadzonych w formularzu oceny zasobów pomocy społecznej, w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona na poziomie gminnym) w 2016 roku tego rodzaju wsparcie oferowano ponad **5,5 tys. rodzinom**, a tym samym niewiele ponad **14,5 tys. osobom w tych rodzinach**, co stanowi około 7% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej²⁵ i 0,6% ogółu mieszkańców województwa.

²⁵ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

W 2016 roku wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego zdecydowanie najczęściej udzielane było rodzinom w powiecie sieradzkim (aż 39,1% ogółu rodzin, które objęto pomocą w formie świadczeń) oraz brzezińskiego (blisko 34%), a także miast na prawach powiatu: Skierniewic (19,4%) i Piotrkowa Trybunalskiego (16,2%). Relatywnie najmniej rodzin skorzystało z takiego wsparcia w powiecie radomszczańskim i łęczyckim (po 0,2%) oraz wieruszowskiego (0,3%). Podobnie, liczba osób w rodzinach, które objęto poradnictwem specjalistycznym, stanowiła największy odsetek ogółu mieszkańców w powiecie sieradzkim oraz brzezińskim, a najmniejszy w powiatach radomszczańskim oraz łęczyckim.

Rysunek 45. Odsetek osób w rodzinach, które objęto poradnictwem specjalistycznym w ogóle mieszkańców w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej za 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Oprócz wsparcia klientów poprzez poradnictwo specjalistyczne w ramach OPS, pomoc tego typu oferowana jest również poprzez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych zgromadzonych w formularzu OZPS, w 2016 roku w 14 jednostkach specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących w województwie udzielono wsparcia prawie 2,9 tys. osób²⁶.

Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona na poziomie gminnym) w 2016 roku łącznie prawie **2,1 tys. rodzin** i ponad **6,5 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi niewiele ponad 2,6% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej²⁷, a 0,3% mieszkańców regionu. Największy odsetek rodzin, którym udzielono tego rodzaju wsparcia w ogóle rodzin objętych świadczeniami pomocy społecznej

²⁶ Jednostki specjalistycznego poradnictwa zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

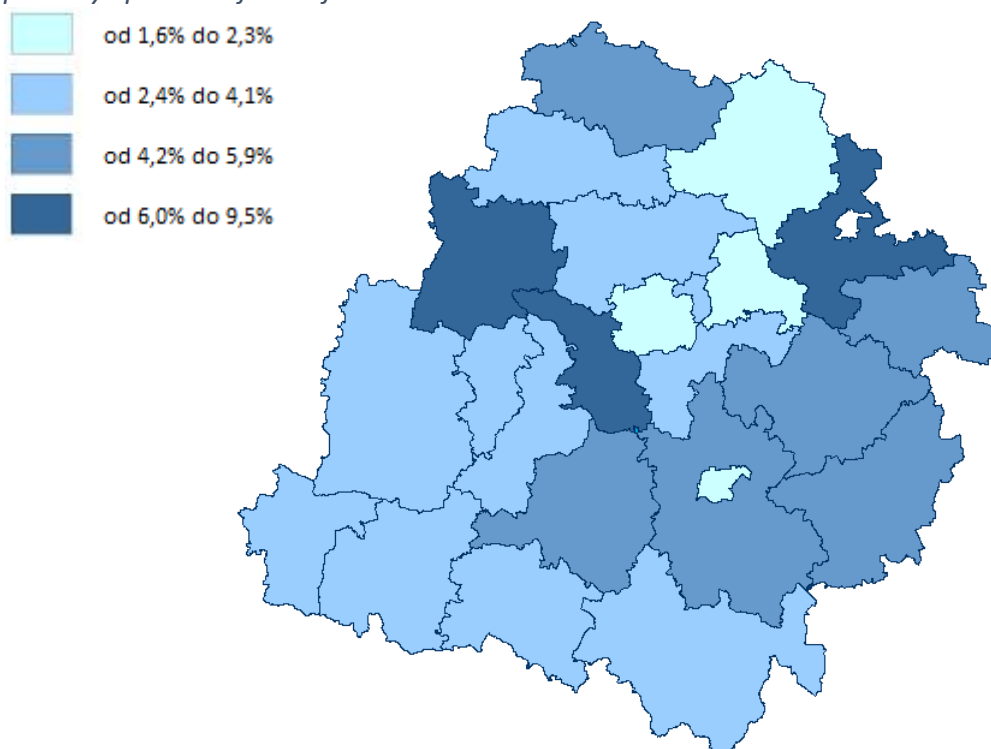
²⁷ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

odnotowano w powiecie sieradzkim(34,1%) oraz w Skierniewicach (10%), natomiast najmniejszy – w powiatach łęczyckim (1 rodzina), łódzkim wschodnim (2 rodziny) oraz wieluńskim i wieruszowskim (po 3 rodziny). Świadczeń tego rodzaju nie udzielono w 2016 roku żadnej rodzinie w powiatach bełchatowskim, pajęczańskim, radomszczańskim, piotrkowskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim

Oprócz wsparcia klientów poprzez interwencję kryzysową w ramach OPS, pomoc tego typu oferowana jest również poprzez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych zgromadzonych w formularzu OZPS, w 2016 roku z pomocy w 15 ośrodkach interwencji kryzysowej funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego skorzystało ponad 5,5 tys. osób²⁸.

Asystent rodziny powołany jest w celu wsparcia rodziny w pojawiających się problemach opiekuńczo-wychowawczych. Wsparcie asystenta rodziny udzielane jest na wniosek pracownika socjalnego. Zatrudnienie asystentów rodziny jest dla gminy na ogół zadaniem fakultatywnym. Obligatoryjny charakter przybiera tylko w przypadku, gdy sąd zobowiąże do pracy z asystentem rodziny na podstawie 109 § 2 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Rysunek 46. Odsetek rodzin objętych pracą asystenta w ogóle rodzin objętych świadczeniami pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej za 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W 2016 roku w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim pomoc w opiece i wychowaniu dziecka prowadzona była przez 236 asystentów rodziny, którzy swoim wsparciem objęli blisko 2,7 tys. rodzin (o 144 rodzin więcej niż rok wcześniej i o 395 rodzin więcej niż w roku 2014), które stanowią 3,4% ogółu rodzin objętych pomocą w formie

²⁸ Ośrodki interwencji kryzysowej zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

świadczeń²⁹. W stosunku do roku 2015 odnotowano **wzrost** liczby asystentów rodziny o **ponad 7%**, co stanowi kontynuację utrzymującej się od trzech lat tendencji wzrostowej.

Stosunkowo największy odsetek rodzin świadczeniobiorców wspierano w powiatach: skierniewickim (9,5%), poddębickim (6,6%) oraz pabianickim (6,5%), natomiast najmniej rodzin objętych było wsparciem asystenta rodziny w powiecie łowickim oraz w Piotrkowie Trybunalskim (po 1,6%).

Wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oferowane jest również przez **rodziny wspierające**, które pomagają rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. W województwie łódzkim w 2016 roku funkcjonowała zaledwie 1 rodzina wspierająca – w mieście na prawach powiatu Skierniewicach – podczas gdy w roku 2015 takich rodzin było 5.

Jednostki pomocy społecznej udzielają pomocy także osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. Jedną z metod pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie (realizowaną na poziomie powiatowym) jest objęcie ich **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych**. W 2016 roku programami tymi objęto łącznie 210 osób (mniej o 20 osób w porównaniu do roku 2015) w 10 łódzkich powiatach i 2 miastach na prawach powiatu. Najwięcej sprawców przemocy objęto tym programem w Łodzi (132 osoby).

4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami

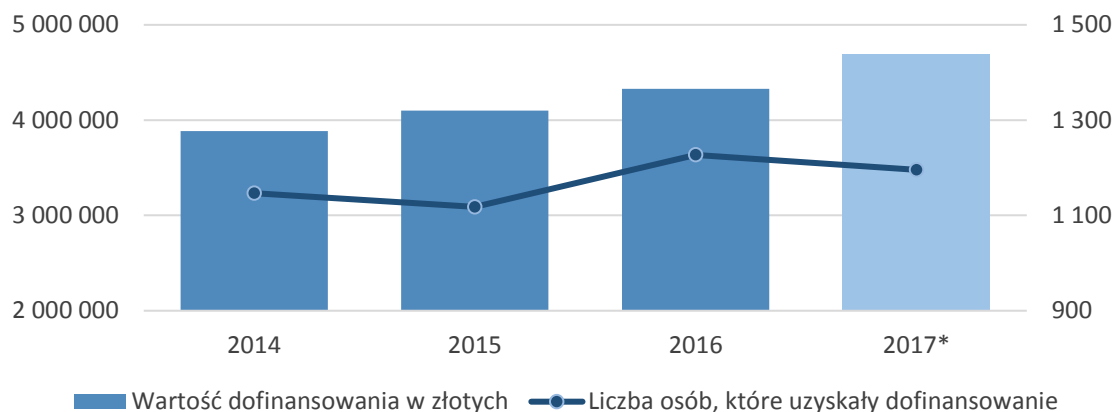
Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane są przez samorząd powiatowy.

Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami jest dofinansowywana **ze środków PFRON** oraz środków własnych powiatów. W 2016 roku kwota tego dofinansowania wyniosła w województwie łódzkim ok. 49 mln zł i była wyższa niż w roku poprzednim o nieco ponad pół miliona.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 Nr 123 poz. 776 z późn. zm.) wskazuje, że likwidowanie barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, a także tych związanych z komunikowaniem się i dostępem do informacji przyczynia się do nieumożliwienia osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym. Liczba osób, które w 2016 roku w województwie łódzkim otrzymały **dofinansowanie związane z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** wyniosła ponad 1,2 tys. Liczba ta pozostaje od 2014 roku na względnie stałym poziomie. Pieniężna wielkość dofinansowania na likwidację barier od 2014 roku systematycznie wzrasta.

²⁹ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 47. Liczba beneficjentów (osoby; prawa oś) i wartość dofinansowania (w zł; lewa oś) na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

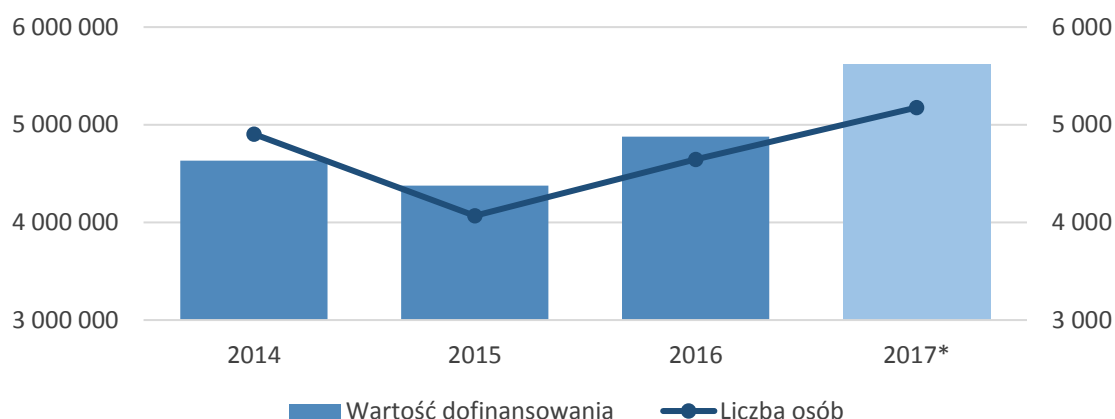

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Wartość dofinansowania likwidacji barier w powiatach województwa łódzkiego wyniosła łącznie w 2016 roku 4,3 mln zł, z czego prawie 40% łącznej sumy dofinansowań udzielono w Łodzi. Najmniejszą kwotą dofinansowania dysponował powiat brzeziński – 30 tys. zł (niecały 1% całkowitej kwoty dofinansowania).

Jedną z form aktywnej rehabilitacji osób niepełnosprawnych, połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, są **turnusy rehabilitacyjne**. Wartość dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w 2016 roku wyniosła 4,9 mln zł i była wyższa niż w roku poprzednim o prawie pół miliona zł. Zgodnie z przewidywaniami, wartość ta może wzrosnąć o ok. 15% (o ponad 700 tys. zł) w roku 2017.

Rysunek 48. Liczba beneficjentów (osoby; prawa oś) i wartość dofinansowania (w zł; lewa oś) turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

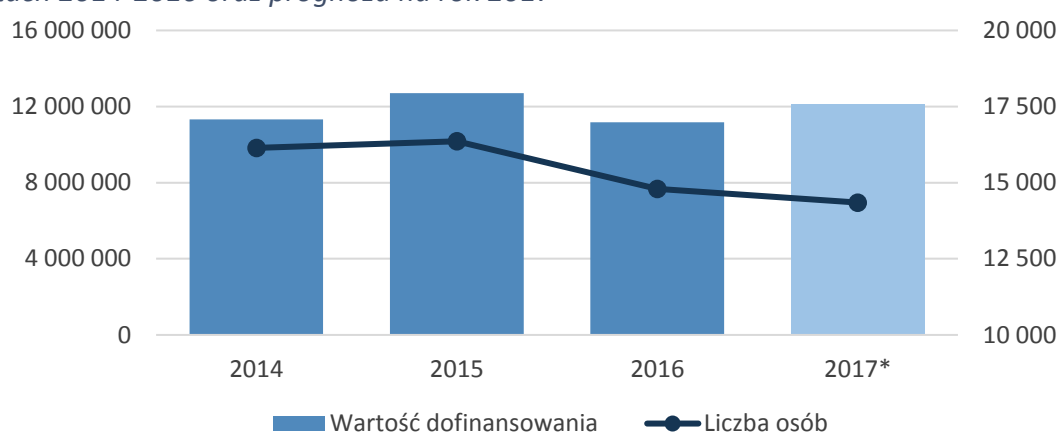
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Liczba osób, które uzyskały pomoc z tytułu dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych przekroczyła w 2016 roku 4,5 mln. Według szacunków ilość ta w kolejnym roku wzrośnie do

blisko 5,2 mln osób. Najwięcej osób uzyskało pomoc w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim i powiecie kutnowskim, natomiast w dwóch powiatach (opoczyński i pajęczański) w 2016 roku nie przyznano pomocy z tytułu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w ramach turnusów rehabilitacyjnych.

Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny są kolejną składową rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami mogącą uzyskać dofinansowanie. W 2016 roku wartość tego dofinansowania wyniosła ponad 11 mln zł, a skorzystało z niego prawie 15 tys. osób. Wartość dofinansowania spadła o 12%, a liczba osób, które uzyskały dofinansowanie zmniejszyła się o 10% w porównaniu z rokiem 2015.

Rysunek 49. Liczba beneficjentów (osoby; prawa oś) i wartość dofinansowania (w zł; lewa oś) na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

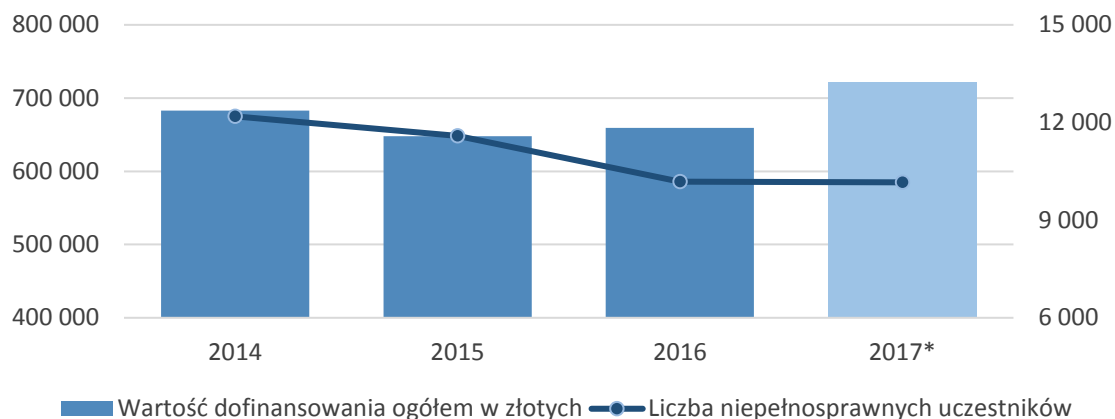

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Program „Aktywny samorząd” jest pilotażowym programem organizowanym przez PFRON, którego celem jest eliminacja lub zmniejszenie barier ograniczających partycypację uczestników programu w życiu społecznym, zawodowym i dostępie do edukacji. W województwie łódzkim w 2016 roku dofinansowano prawie 2 tys. działań w ramach tego programu na łączną kwotę 5,3 mln zł. Kwota ta jest niższa w porównaniu do 2014 o ponad 40%. Przewiduje się, że w roku 2017 wartość ta wzrośnie do poziomu 7,6 mln zł.

Najwięcej imprez w dziedzinie sportu, kultury, rekreacji i turystyki organizowanych w ramach programu „Aktywny samorząd” dofinansowano w 2016 roku w powiecie sieradzkim (36 imprez) i mieście Łodzi (33 imprezy). W 6 powiatach nie dofinansowano żadnych imprez tego typu. Były to powiaty: brzeziński, łódzki wschodni, pajęczański, rawski, zgierski i miasto Skierniewice. Łącznie dofinansowano 221 imprez, w których uczestniczyło 10,2 tys. uczestników. Wartość dofinansowania w dziedzinie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w 2016 roku wyniosła niecałe 660 tys. zł. Było to o 2% więcej niż w roku wcześniejszym. Według przewidywań wartość dofinansowania w 2017 roku wzrośnie o 9,5% w stosunku do roku 2016.

Rysunek 50. Liczba beneficjentów (osoby; prawa oś) i wartość dofinansowania (w zł; lewa oś) w dziedzinie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w ramach programu „Aktywny samorząd” w województwie łódzkim w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika z PFRON ma za zadanie umożliwić bądź też uprościć osobie niepełnosprawnej codzienne funkcjonowanie, a także kontakty z otoczeniem. W 2016 roku w województwie łódzkim dofinansowano takie usługi jedynie w dwóch miastach na prawach powiatu: Łodzi oraz Piotrkowie Trybunalskim. Wysokość dofinansowania wyniosła nieco ponad 12 tys. zł i była niższa niż w roku poprzednim o 23%.

5. Usamodzielnienie

Pomoc na usamodzielnienie przysługuje osobom pełnoletnim opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

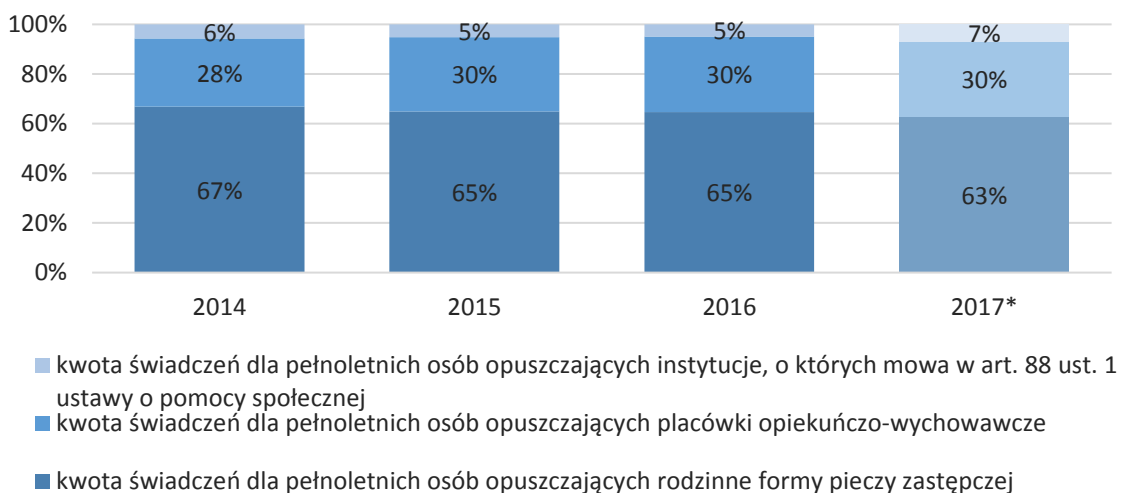
W 2016 roku w województwie łódzkim **pomoc na usamodzielnienie otrzymało łącznie 2 034 osób**. Było to o 171 osób mniej niż w roku poprzednim. Największą grupę objętą usamodzielnieniem stanowiły osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej (61,5% spośród wszystkich otrzymujących pomoc na usamodzielnienie). Drugą co do wielkości grupą były osoby opuszczające placówki opiekuńczo wychowawcze (32,4%). Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje stanowiły najmniejszą grupę – łącznie 6% w grupie objętej usamodzielnieniem.

Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie w 2016 roku wyniosła ok. 9,9 mln zł. Był to o ponad 300 tys. mniej niż w roku ubiegłym (mniej o ok. 3%). Zgodnie z przewidywaniami kwota pomocy ma wzrosnąć w 2017 roku o 12% w porównaniu z 2016 rokiem.

Biorąc pod uwagę udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w ogólnej puli pomocy pieniężnej na usamodzielnianie, największy odsetek w 2016 roku stanowiły świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy

zastępczej (65%), a najmniejszy udział (5%) miały świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających inne instytucje. Można zauważyć, że poziom kwot jest na względnie stałym poziomie od 2014 i nie przewiduje się diametralnych zmian w 2017 roku.

Rysunek 51. Udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w województwie łódzkim w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

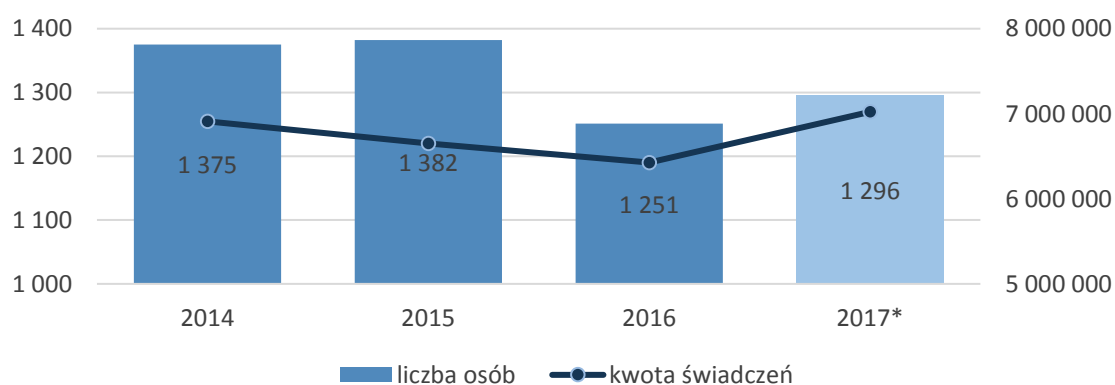

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

Liczba pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej, które w 2016 roku otrzymały pomoc na usamodzielnienie wyniosła 1251 osób. Liczba ta spadła w porównaniu do roku poprzedniego o 9,5%. Kwota świadczeń jaka została przyznana wspomnianym osobom wyniosła niecałe 6,5 mln zł. Zgodnie z przewidywaniami, wartość ta ma wzrosnąć prawie o 600 tys. zł w roku 2017.

*Rysunek 52. Liczba osób pełnoletnich opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017**

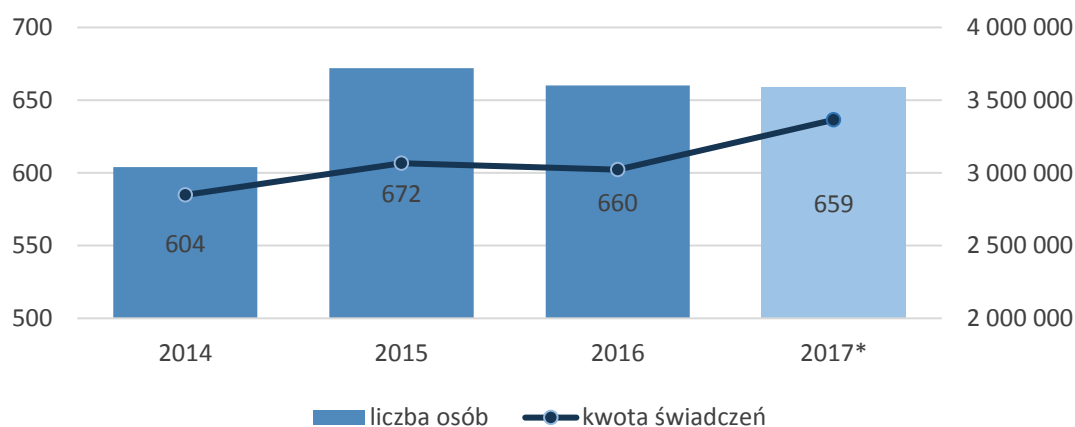
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Pomoc pieniężną na usamodzielnienie w łącznej wysokości prawie 890 tys. zł otrzymały w 2016 roku 192 pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej. Ponad 1 tys. osób otrzymało pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki o łącznej wysokości ponad 5,2 mln zł, natomiast 137 osób otrzymało łącznie ok. 260 tys. zł na zagospodarowanie. Kwoty przeznaczone na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki zmalały w porównaniu do roku 2015 odpowiednio o 11,7% i 3,4%, podczas gdy wysokość pomocy pieniężnej na zagospodarowanie wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 15,2%.

Pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze

Liczba pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, które w 2016 roku otrzymały pomoc na usamodzielnienie wyniosła 660 osób. Liczba ta spadła nieznacznie w porównaniu do roku poprzedniego o niecałe 2%. Kwota świadczeń jaka została przyznana wspomnianym osobom wyniosła nieco ponad 3 mln zł. Według prognoz wartość ta ma wzrosnąć prawie o 350 tys. w roku 2017.

Rysunek 53. Liczba osób pełnoletnich opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, którym przyznano pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

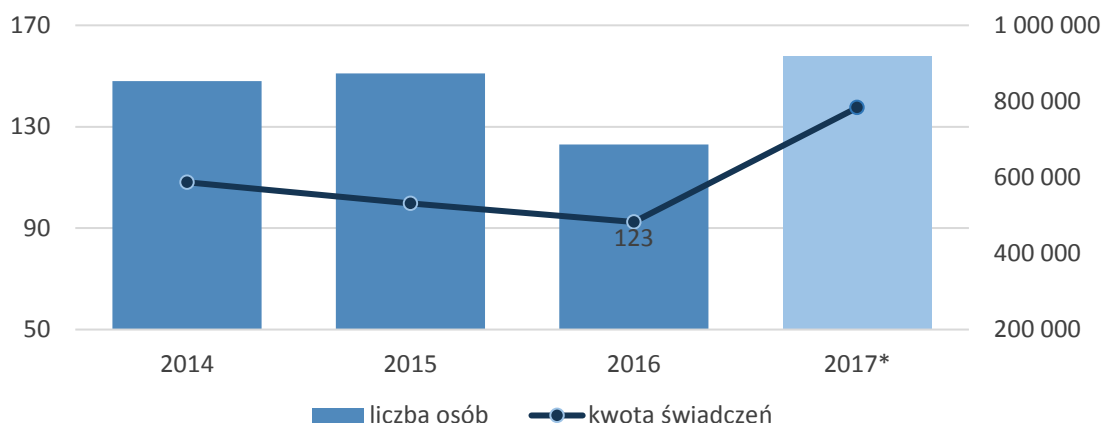
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Pomoc pieniężną na usamodzielnienie w wysokości prawie 684 tys. zł otrzymało w 2016 roku 116 pełnoletnich osób, które opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze. Ponad 500 osób otrzymało pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki o łącznej wysokości ponad 2,1 mln zł, natomiast 111 osób otrzymało ok. 214 tys. zł na zagospodarowanie. Kwota przekazana na pomoc w usamodzielnieniu wzrosła o ok. 11% w porównaniu z rokiem wcześniejszym, pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki zmniejszyła się o 5,4%, a wielkość pomocy pieniężnej na zagospodarowanie pozostała na podobnym poziomie.

Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje

Liczba pełnoletnich osób opuszczających instytucje o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, które w 2016 roku otrzymały pomoc na usamodzielnienie wyniosła 123 osoby. Liczba ta spadła w porównaniu do roku poprzedniego o ok. 19%. Kwota świadczeń jaka została przyznana wspomnianym osobom wyniosła nieco ponad 480 tys. zł. Według prognoz wartość ta ma wzrosnąć prawie o ok. 300 tys. (tj. aż o 62%) w roku 2017.

Rysunek 54. Liczba osób pełnoletnich opuszczających inne instytucje, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Pomoc pieniężną na usamodzielnienie w łącznej wysokości nieco ponad 113 tys. zł otrzymało w 2016 roku 28 pełnoletnich osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej. 97 osób otrzymało pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki o łącznej wysokości ponad 335 tys. zł, a 16 osób otrzymało łącznie ok. 34 tys. zł na zagospodarowanie. Kwota przekazana na pomoc w usamodzielnieniu wzrosła o ok. 16,4% w porównaniu z rokiem wcześniejszym, natomiast pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie zmniejszyła się o odpowiednio 15,6% oraz 6,7%.

Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualnym programem usamodzielnienia objętych było w 2016 roku 1220 osób usamodzielnianych. Wartość ta wzrosła o 21% w porównaniu do roku 2015. Najwięcej, bo 162 osoby objęto tym programem w powiecie kutnowskim. Wysoką liczbę uczestników odnotowano także w powiecie tomaszowskim (132 osoby) i zduńskowolskim (128 osób). Najmniej, poniżej 10 osób odnotowano w 4 powiatach: pączęwskim, brzezińskim, rawskim oraz w Skierniewicach.

IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW

W poniższym rozdziale przedstawiono opis stanu infrastruktury pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców. Zaprezentowano dane dotyczące liczby wybranych typów ośrodków oferujących wsparcie, ich potencjału (miejsc dostępnych dla beneficjentów), a także efektywności (liczby osób, które korzystały z pomocy oferowanej przez prezentowane rodzaje placówek oraz oczekujących na możliwość skorzystania z potencjału opisywanych instytucji). Większość aktualnych danych zaprezentowano w odniesieniu do poprzednich pomiarów z 2015 roku oraz w stosunku do wartości prognoz na rok 2017.

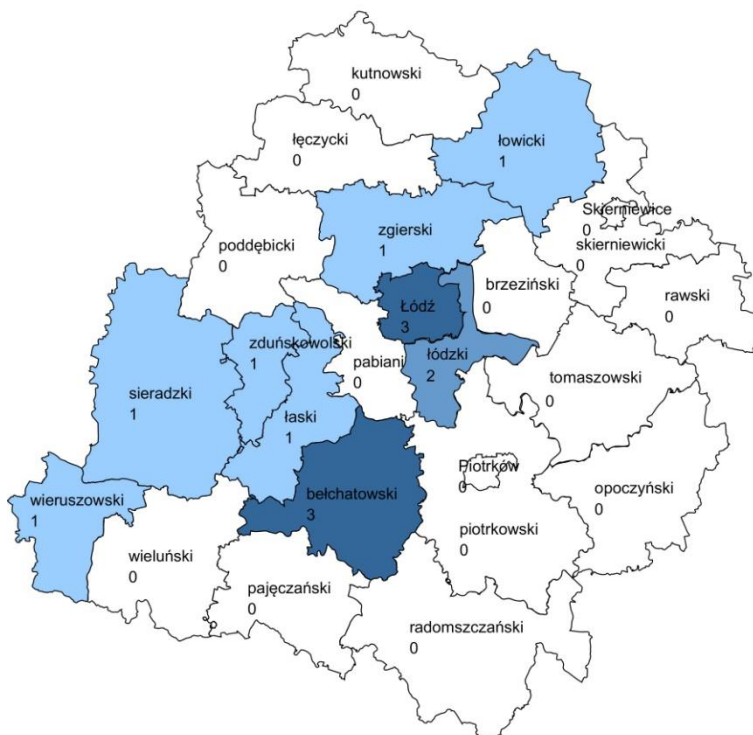
1. Rodziny

Mieszkańcom oraz ich rodzinom będącym w stanie kryzysu gminy i powiaty udzielają wsparcia m. in. poprzez poradnictwo specjalistyczne i interwencję kryzysową.

Jednostki specjalistycznego poradnictwa

Według danych wykazanych w sprawozdaniu OZPS, w 2016 roku na terenie województwa funkcjonowało łącznie **14 jednostek specjalistycznego poradnictwa**, z czego 11 prowadzonych było przez gminy, a 3 przez powiaty.

Rysunek 55. Liczba jednostek poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Tego rodzaju jednostki zlokalizowane były na terenie **9 z 24 łódzkich powiatów**. Własnej jednostki specjalistycznego poradnictwa **nie posiada 15 powiatów**: brzeziński, kutnowski, łęczycki, opoczyński, pabianicki, pajęczański, piotrkowski, poddębicki, radomszczański,

rawski, skierniewicki, tomaszowski, wieluński oraz miasta Piotrków Trybunalski i Skierniewice. Najwięcej jednostek (po 3) funkcjonowało na terenie powiatu bełchatowskiego i miasta Łodzi. Łącznie w województwie łódzkim ze wsparcia placówek specjalistycznego poradnictwa **skorzystało blisko 3 tys. osób**. Porównanie danych z poprzednich lat wykazało znaczny **spadek** liczby osób korzystających ze wsparcia w JSP o **ponad 2,7 tys. osób**.

Największa liczba osób korzysta z oferowanej w JSP pomocy w Łodzi (1 106 osób) oraz w powiecie bełchatowskim (826 osób). Jednostki te zatrudniają jednocześnie największą liczbę pracowników (23 osób w Łodzi i 16 w powiecie bełchatowskim).

Analiza dokonana na podstawie danych pochodzących z oceny zasobów pomocy społecznej nie daje pełnego obrazu oferty specjalistycznego poradnictwa regionu. Obejmuje ona jedynie jednostki poradnictwa specjalistycznego finansowane z budżetów OPS, PCPR oraz MOPR, pomijając inne, znajdujące się w „Rejestrze jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2016 roku”³⁰ prowadzonym przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi. Rejestr ten obejmuje 81 publicznych i niepublicznych jednostek świadczących poradnictwo specjalistyczne, w tym rodzinne, prowadzonych m.in. w formie: punktów informacyjno-konsultacyjnych, punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym i ofiar przemocy w rodzinie, punktów konsultacyjnych dla osób i rodzin dotkniętych narkomanią punktów profilaktyczno-interwencyjnych dla dzieci, młodzieży i rodziców czy poradni psychologiczno-pedagogicznych i punktów nieodpłatnej pomocy prawnej.

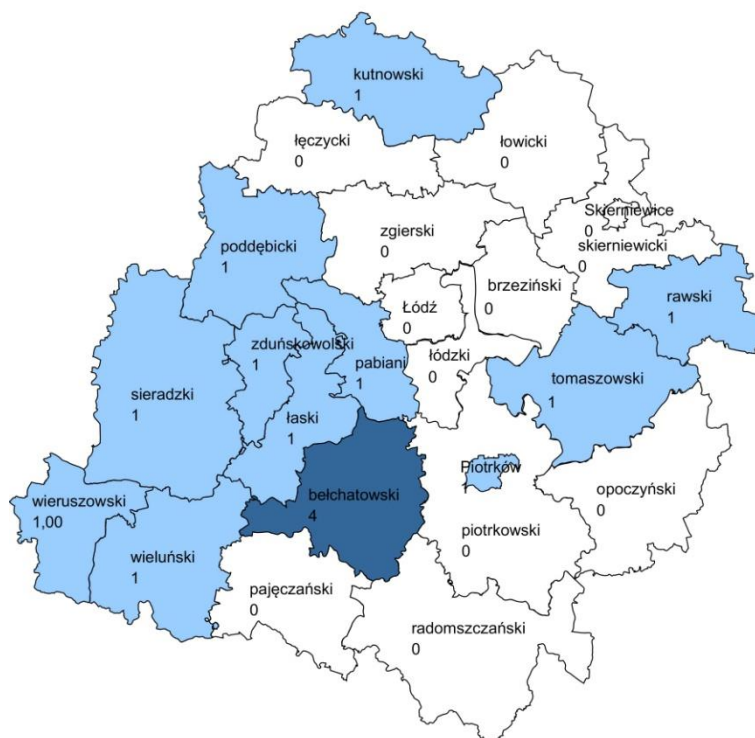
Ośrodki interwencji kryzysowej

Kolejnym typem placówek, w których rodzinom udzielona zostać może pomoc, są **ośrodki interwencji kryzysowej**. Zgodnie z danymi z oceny zasobów pomocy społecznej, w 2016 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 15 ośrodków interwencji kryzysowej – w 11 powiatach i 1 mieście na prawach powiatu. W stosunku do 2015 roku liczba ośrodków interwencji kryzysowej wzrosła aż o 4 jednostki. Większość z nich prowadzona była przez powiatowe centra pomocy rodzinie (10 ośrodków), a tylko po jednym ośrodku interwencji kryzysowej prowadził ośrodek pomocy społecznej i miejski ośrodek pomocy rodzinie. Na terenie województwa łódzkiego odnotowano tylko 3 ośrodki prowadzone przez inny niż jednostka samorządu terytorialnego podmiot. W 2016 roku mieszkańcy połowy powiatów województwa (12) nie posiadali dostępu na swoim terenie do usług ośrodka interwencji kryzysowej – były to powiaty: brzeziński, łęczycki, łowicki, łódzki wschodni, opoczyński, pajęczański, piotrkowski, radomszczański, skierniewicki i zgierski oraz miasta: Łódź i Skierniewice.

Ośrodki interwencji kryzysowej dysponowały łącznie **28 miejscami pobytu**, a ze wszystkich oferowanych przez nie form pomocy skorzystało w 2016 roku ponad **5,5 tys. osób**. W stosunku do roku 2015 odnotowano spadek liczby osób korzystających z oferowanych form wsparcia (o 923 osoby) przy jednoczesnym wzroście liczby oferowanych miejsc pobytu (z 22 oferowanych 2015 roku do 28 w 2016 roku). W kolejnym roku (2017) przewidywany jest niewielki wzrost liczby osób korzystających z omawianego typu ośrodków wsparcia (o blisko 100 osób).

³⁰ Obwieszczenie nr 13/2016 Wojewody Łódzkiego z dnia 20 czerwca 2016 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2016 roku: http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/obwieszczenie_nr_13_2016_w_sprawie_rejes.pdf (25.05.2017).

Rysunek 56. Liczba ośrodków interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Opiekun dzienny do dziecka

Dodatkowo w województwie funkcjonuje inna (poza żłobkiem) forma instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3, mająca na celu umożliwienie zorganizowania fachowej opieki nad małymi dziećmi np. w gminach wiejskich (gdzie zamieszkuje niewielka liczba dzieci) lub w dzielnicach dużych miast, pozbawionych rozbudowanej infrastruktury, na zasadzie pomocy sąsiedzkiej. W województwie łódzkim w 2016 roku funkcjonowało **27** instytucji dziennego opiekuna, co oznacza wzrost ich liczby o 7 w stosunku do roku 2015 i o 11 w stosunku do roku 2014. Największą liczbę dziennych opiekunów odnotowano w **Kleszczowie (powiat bełchatowski) – 14**. Instytucja ta funkcjonowała również w Łodzi (5 opiekunów dziennych), w Wolborzu (4 opiekunów dziennych), w Pabianicach (2 opiekunów dziennych), w Radomsku (1 opiekun dzienny) oraz w Widawie (1 opiekun dzienny).

2. Dzieci i młodzież

Placówki wsparcia dziennego

Pomoc społeczna oferuje rodzinom wsparcie m.in. poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w formie dziennej. Według sprawozdania OZPS w województwie łódzkim w 2016 roku funkcjonowało **114 placówek wsparcia dziennego (PWD)** z łączną liczbą niewiele ponad **3 522 miejsc**, z których w ciągu roku skorzystało **4 181 dzieci**. Wśród nich 3 powiatowe centra pomocy rodzinie (w powiatach: rawskim, tomaszowskim i zgierskim) wykazały 7 PWD oferujących łącznie 265 miejsc. Zgodnie z danymi oceny zasobów społecznych, 44 placówki wsparcia dziennego prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego (w tym 6 przez powiat), a pozostałe 70 – przez inne podmioty.

Najwięcej placówek wsparcia dziennego zlokalizowanych było w Łodzi (28), Skierniewicach (14) i w powiecie zgierskim (10). Na terenie 6 powiatów: łowickiego, łódzkiego wschodniego, pajęczańskiego, poddębickiego, skierniewickiego i wieruszowskiego w 2016 roku rodziny nie miały dostępu do wsparcia w postaci PWD. **Wśród 177 gmin województwa łódzkiego tylko 33 posiada na swoim terenie placówkę wsparcia dziennego, co oznacza, że aż 144 gminy nie organizują na swoim terenie tego rodzaju wsparcia.**

Rysunek 57. Liczba placówek wsparcia dziennego w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W 2016 roku powstał raport dotyczący placówek wsparcia dziennego opisujący ich sytuację i warunki funkcjonowania³¹, z którego wynika iż ponad połowa PWD z regionu łódzkiego była prowadzona w formie opiekuńczej, co dziewięta w specjalistycznej, 27% miało formę łączoną. Ponad połowę PWD prowadziła gmina lub podmiot działający na jej zlecenie, co czwartą podmiot, który uzyskał zgodę gminy/powiatu (w grupie tej przeważają stowarzyszenia – 74%). 89% PWD stanowiły jednostki o zasięgu gminnym. Nieco ponad połowa (55%) PWD działało samodzielnie, a 40% było połączonych z jednostką organizacyjną pomocy społecznej.

Większość (85% PWD) było czynnych we wszystkie dni robocze, najczęściej w godzinach od 14 do 18 (15%) lub od 15 do 19 (8%), a blisko 2/3 było otwartych również podczas wakacji. W województwie łódzkim przeważają średniej wielkości placówki do których uczęszcza od 21. do 40. dzieci. Niemal we wszystkich placówkach w zajęciach uczestniczyła podobna liczba chłopców i dziewcząt. Grupy były bardzo zróżnicowane wiekowo, z przewagą placówek dla dzieci młodszych (tj. uczęszczających do szkół podstawowych).

³¹ „Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby” przygotowany przez Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi w 2016 roku.

Oferta działań realizowanych przez placówki obejmowała głównie: gry i zabawy (97%), zajęcia plastyczne (92%), pomoc w odrabianiu lekcji (90%), darmowe posiłki (84%), zajęcia sportowe (69%).

Ponad połowa PWD mieści się w lokalu, w którym działają też inne instytucje (np. szkoły), a co trzecia w lokalu samodzielnym. Oceny kierowników PWD dotyczące stanu lokali i ich wyposażenia były zróżnicowane. Blisko 3/5 oceniło stan techniczny pomieszczeń jako nie wymagający remontu. Zdaniem co trzeciego remont byłby potrzebny, ale nie jest to pilne, a 8% stwierdziło, że remont jest pilnie potrzebny. Prawie wszystkie lokale PWD spełniały większość wymaganych przepisami warunków. Wyjątek stanowiło dostosowanie pomieszczeń do potrzeb dzieci niepełnosprawnych (40% spełniało ten warunek). Co czwarta PWD wykorzystywała pomieszczenia zlokalizowane w częściach podziemnych budynków. W 3% występowały problemy z dostępem do urządzeń sanitarnych i ubikacji. Z kolei w odniesieniu do wyposażenia PWD, kierownicy sygnalizowali głównie problemy związane ze sprzętem komputerowym, audiowizualnym i sportowym, występowały też braki w dostępie do podstawowych pomocy niezbędnych na zajęciach, np. plastycznych.

Przebadane placówki wsparcia dziennego zatrudniały ogółem 297 wychowawców (na jedną placówkę przypadało średnio od 2 do 3), jednak 3% nie zatrudniało żadnego. Dominowały umowy o pracę i cywilno-prawne, stosowane porównywalnie często. Co piąta PWD zatrudniała także innych specjalistów (gł. na umowy czasowe). Było to ogółem 50. pedagogów, 37. psychologów, 58 osób prowadzących terapię oraz 13. opiekunów dziecięcych. W opiniach kierowników PWD poprawa ich sytuacji kadrowej wymaga: a) zwiększenia liczby personelu placówek, b) tworzenia zespołów zróżnicowanych kompetencyjnie (wsparcie wychowawców ze strony specjalistów, pracowników gospodarczych), c) zmiany warunków pracy (zwiększenia wysokości zarobków, zatrudniania na umowy o pracę, na dłuższe okresy). Kierownicy doceniali rolę wolontariuszy w PWD, jednak nie przeceniali ich znaczenia w rozwiązywaniu problemów kadrowych.

W 2016 roku połowa placówek dysponowała rocznym budżetem (uwzględniającym wynagrodzenie pracowników) nie przekraczającym 50 tys. złotych, przy czym budżet co dwunastej placówki nie przekraczał 10 tys. Co piąta PWD dysponowała kwotą pomiędzy 50 a 100 tys. złotych. Podobna liczba miała budżet przekraczający 100 tys. PWD finansowane były z różnych źródeł. Najważniejszym były środki samorządowe. Korzystały z nich prawie wszystkie placówki (98%), a dla ponad 80% było to źródło przynoszące największe wpływy. Kolejnym z najczęściej wykorzystywanych źródeł były darowizny. Zasiłały one budżety ponad 2/5 ogólnej liczby PWD. Jednak wpływ darowizn na wysokość budżetów tych placówek był niewielki, bo środki te nie przekraczały 1/4 ich przychodów. Mniej niż połowa (46%) PWD oceniła, że środki będące w ich dyspozycji były wystarczające do prowadzenia działalności. Pozostałe PWD (51%) były przeciwnego zdania.

Pomimo zróżnicowanej obiektywnej sytuacji placówek wsparcia dziennego (zasobów finansowych, kadrowych, infrastrukturalnych) ich kierowników i kadrę wychowawczą charakteryzuje optymizm w postrzeganiu sytuacji placówek oraz koncentracja na szansach jakie stwarzają dla podopiecznych. Postawa taka ułatwia przewyżnianie przeszkód występujących w funkcjonowaniu PWD, z których większość wynika z ograniczeń finansowych rzutujących na warunki lokalowe, wyposażenie, uposażenia pracowników, możliwości doskonalenia się oraz trudności w zatrudnianiu specjalistów.

Pozytywny obraz działań PWD uzupełnia powszechna opinia dzieci i młodzieży oraz rodziców/opiekunów, że realizowana oferta zaspokaja ich oczekiwania i potrzeby, przyczynia

się do rozwiązywania ich podstawowych problemów (jak pomoc w odrabianiu lekcji, w lepszym radzeniu sobie z relacjami międzyludzkimi) oraz sprzyja rozwijaniu ich potencjałów. W ten sposób działalność PWD jest również elementem pośredniego wspierania rodzin.

Raport zawiera również rekomendacje dotyczące wspierania PWD w zakresie metodyki i organizacji pracy, w tym kompetencji i wspierania kadry zatrudnionej w tego typu placówkach. Najistotniejsze z nich wskazują na konieczność wzmacniania kryteriów jakościowych dotyczących metodyki pracy w PWD. Ważne jest tutaj wspieranie i rozwój odpowiedniej metodyki do pracy z różnymi grupami docelowymi (głównie starszych adolescentów, dzieci i młodzież ze specjalnymi potrzebami). Istnieje potrzeba wsparcia pracowników PWD w postaci kierowania do tej grupy dostępnej (również finansowo) oferty szkoleniowej i doradczej (superwizyjnej). Zasadniczym aspektem wsparcia organizacyjnego jest zapewnianie stabilności infrastrukturalnej (także w aspekcie wyposażenia w sprzęt edukacyjny), finansowej i kadrowej funkcjonowania PWD. Należy także promować model szerokiej lokalnej współpracy instytucjonalnej oraz współpracy z rodzicami podopiecznych.

Pieczą zastępczą

Organizacja wsparcia realizowanego poprzez system tzw. pieczy zastępczej sprawowanej nad dzieckiem w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania przez rodziców biologicznych należy do zadań własnych powiatu. Pieczę zastępczą sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej oraz instytucjonalnej.

Na instytucjonalną pieczę zastępczą składają się placówki opiekuńczo-wychowawcze (domy dziecka) oraz regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne. W struktury rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi natomiast rodziny zastępcze – spokrewnione, niezawodowe oraz zawodowe (w tym specjalistyczne dla: małoletnich matek, dzieci niepełnosprawnych, nieletnich oraz pełniące funkcję pogotowia rodzinnego) oraz rodzinne domy dziecka.

Rysunek 58. Schemat pieczy zastępczej

Źródło: opracowanie własne.

Na koniec 2016 roku w województwie łódzkim, w ramach **instytucjonalnej pieczy zastępczej**, funkcjonowało **66 placówek opiekuńczo-wychowawczych** oferujących łącznie **1 271 miejsc**. W całym roku z usług POW skorzystało co najmniej **1 315 dzieci**. Większość placówek opiekuńczo-wychowawczych (51 POW) funkcjonowało jako jednostki publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast pozostałe 15 prowadzonych było przez podmioty zewnętrzne na zlecenie powiatu lub miasta na prawach powiatu.

Nie wszystkie powiaty posiadają na swoim terenie placówki opiekuńczo-wychowawcze – nie posiada jej powiat brzeziński, łowicki, łódzki wschodni, poddębicki oraz radomszczański. Najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych zlokalizowanych było **w Łodzi (28)**, co stanowi ponad 40% wszystkich placówek funkcjonujących na terenie województwa. Pozostałe powiaty posiadające na swoim obszarze placówkę opiekuńczą-wychowawczą posiadają od 1 do 5 placówek.

Rysunek 59. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Wyróżnia się 4 typy POW: socjalizacyjne, interwencyjne, rodzinne i specjalistyczno-terapeutyczne. Z informatora na temat placówek opiekuńczo-wychowawczych przygotowanego przez RCPS w Łodzi wynika, iż ich liczebność pod koniec 2016 roku przedstawiała się następująco:

- 42 placówki typu socjalizacyjnego, oferujących 1020 miejsc;
- 18 placówek typu rodzinnego, oferujących 139 miejsc;
- 2 placówki typu interwencyjnego, oferujące 75 miejsc;
- 2 placówki typu specjalistyczno-terapeutycznego, oferujące 15 miejsc;
- 1 interwencyjny ośrodek preadopcyjny, oferujący 20 miejsc.

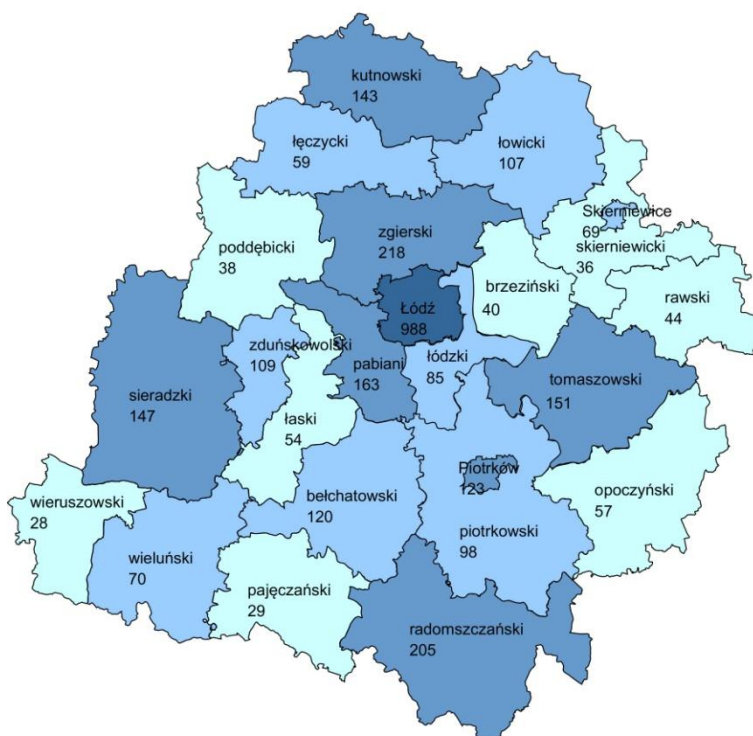
Interwencyjny ośrodek preadopcyjny (Tuli-Luli), którego prowadzenie 22 czerwca 2016 roku Województwo Łódzkie powierzyło Fundacji Gajusz, posiada 20 miejsc rotacyjnych dla dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. Główny cel działalności ośrodka to jak najszybsze przywrócenie dzieciom rodziny – albo poprzez umożliwienie powrotu do rodziców biologicznych albo powierzenie rodzinie adopcyjnej lub zastępczej.

W województwie łódzkim w 2016 roku nie funkcjonował żaden regionalny ośrodek opiekuńczo-terapeutyczny.

W województwie łódzkim w ciągu 2016 roku funkcjonowało łącznie **3 159 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej**, w tym:

- 2 041 spokrewnionych rodzin zastępczych (65% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej), w których przebywało co najmniej 2 684 dzieci;
- 933 rodziny zastępcze niezawodowe (30%), w których przebywało co najmniej 1 166 dzieci;
- 161 rodzin zastępczych zawodowych (5%), w których przebywało co najmniej 447 dzieci, w tym:
 - 43 rodziny zastępcze zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego, w których przebywało co najmniej 172 dzieci;
 - 24 rodzin zastępczych zawodowych specjalistycznych, w których przebywało co najmniej 40 dzieci;
- 31 rodzin prowadzących rodzinne domy dziecka, w których przebywało co najmniej 203 dzieci.

Rysunek 60. Liczba rodzin zastępczych (ogółem) w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Pierwsze dwa typy rodzin zastępczych funkcjonowały w 2016 roku w każdym powiecie województwa łódzkiego. Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem pod koniec roku funkcjonowało w mieście Łodzi (681 rodzin), w powiecie radomszczańskim (121), pabianickim (116), zgierskim (110) oraz tomaszowskim (107), natomiast najmniej w powiecie brzezińskim (17 rodzin). W przypadku rodzin zastępczych niezawodowych najwięcej z nich funkcjonowało również w Łodzi (244 rodzin), a najmniej w powiecie brzezińskim (10). Najmniej rozbudowaną formą rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonującą tylko w części łódzkich powiatów, były w 2016 roku (podobnie, jak i w poprzednim) rodzinne domy dziecka. Na swoim terenie rodzinny dom dziecka posiadało 13 z 24 łódzkich powiatów. Przeciętnie w 2016 roku **na 1 rodzinny dom dziecka przypadało prawie 7 dzieci**. Najwięcej rodzinnych domów dziecka funkcjonowało w mieście Łodzi (12), natomiast pozostałe powiaty posiadające na swoim terenie tego rodzaju instytucję prowadziło od 1 do maksymalnie 3 rodzinnych domów dziecka.

Po wejściu w życie ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej rokrocznie zwiększała się liczba **koordynatorów pieczy zastępczej**, aż do osiągnięcia względnej stabilizacji w roku 2015. Według danych pozyskanych ze sprawozdań OZPS na 2016 rok w województwie łódzkim liczba koordynatorów pieczy zastępczej zwiększyła się tylko o jedną osobę w stosunku do roku ubiegłego. Obecnie w województwie łódzkim zatrudnionych jest **113 koordynatorów** pieczy zastępczej.

W przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem (przez rodzinę zastępczą lub podmiotu prowadzącego rodzinny dom dziecka) piecza zastępcza nad dzieckiem może zostać powierzona **rodzinie pomocowej**. W województwie łódzkim w 2016 roku funkcjonował 30 tego typu rodzin. Najwięcej takich rodzin oferowało swoje wsparcie w Łodzi (11 rodzin pomocowych) oraz powiatach radomszczańskim i zgierskim (po 6 rodzin pomocowych). Łącznie w województwie łódzkim rodziny pomocowe na swoim terenie posiadało 9 z 24 powiatów.

3. Osoby starsze

Domy pomocy społecznej

Na terenie województwa łódzkiego, w roku oceny ogółem znajdowało się **56 domów pomocy społecznej** (spadek w stosunku do 2015 roku o 1 DPS). Wśród nich 47 jednostek prowadzonych było przez jednostkę samorządu terytorialnego, natomiast 9 przez inne podmioty. Łącznie w całym województwie domy pomocy społecznej oferowały w 2016 roku **6 252 miejsc**, z których skorzystały w ciągu całego roku **7 104 osoby**. Średnio w 2016 roku **na jeden dom** pomocy społecznej przypadało **112 miejsc**.

Największa liczba domów pomocy społecznej znajduje się w stolicy województwa (15) oraz w powiecie kutnowskim (6). Pozostałe powiaty posiadające dom pomocy społecznej na swoim terenie dysponują maksymalnie 4 jednostkami tego typu. Powiaty rawski, skierniewicki i miasto Skierniewice nie dysponują domami pomocy społecznej.

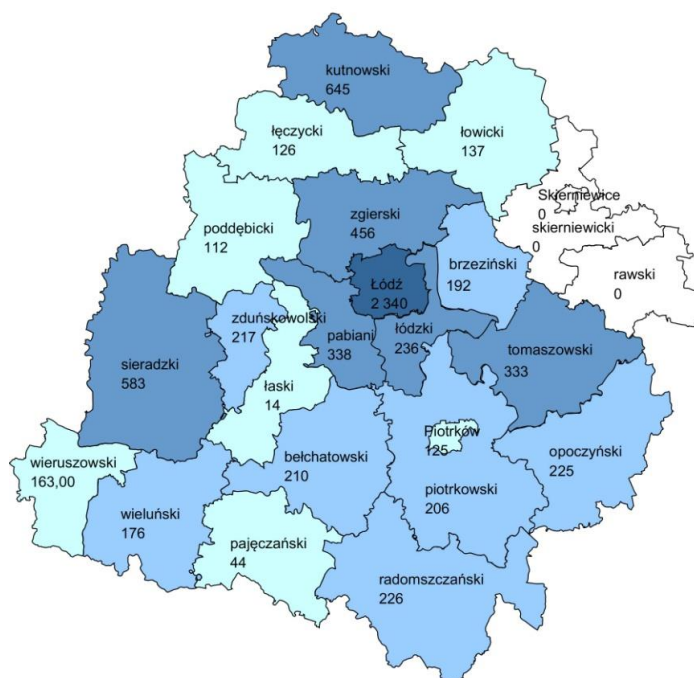
Rysunek 61. Liczba domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W stosunku do stanu z 2015 roku liczba domów pomocy społecznej w roku oceny zmniejszyła się o 1 placówkę (w powiecie wieruszowskim), natomiast w 2017 roku prognozowany jest wzrost liczby DPS na terenie województwa łódzkiego do 59. Dom pomocy społecznej planuje utworzyć miasto Skierniewice, Łódź oraz powiat sieradzki.

Rysunek 62. Liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Liczba korzystających z domów pomocy społecznej w całym 2016 roku wyniosła 7 104 osób (na 6252 miejsc), a liczba osób umieszczonych – 1 114. Prognozy na kolejny rok wykazują wzrost wskaźnika liczby korzystających z domów pomocy społecznej o 1,6 % (112 osób), a osób w nich umieszczonych – o blisko 7% (76 osób). Liczbę osób korzystających z domów pomocy społecznej w poszczególnych powiatach przedstawia poniższy rysunek.

Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w domu pomocy społecznej, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 55%, co oznacza, iż w 2016 roku 45% osób wymagających umieszczenia w domach pomocy społecznej nie otrzymało miejsca w istniejących placówkach. Należy zaznaczyć, że sytuacja w tym zakresie ulega poprawie - w 2012 roku wartość wskaźnika wynosiła niespełna 30% (70% miejsc mniej w stosunku do potrzeb). W roku 2017 przewidywany jest wzrost wskaźnika zaspokojenia miejsc w domach pomocy społecznej do 60%.

Dzienne domy pomocy

Po odnotowanym w 2015 roku wzroście ośrodków wsparcia, jakimi są **dzienne domy pomocy** (DDP) przeznaczone głównie dla osób starszych, ich liczba w 2016 roku ustabilizowała się. Zgodnie z danymi wykazanymi przez jednostki pomocy społecznej, w 2016 roku w całym województwie funkcjonowało **34 tego typu jednostek**, w tym 32 z nich prowadził samorząd terytorialny, a prowadzenie pozostałych 2 zostało zlecone zewnętrznym podmiotom. Placówki tego typu funkcjonowały jedynie w 9 powiatach i 3 miastach na prawach powiatu, przy czym najwięcej w Łodzi (22). W roku 2017 ośrodki pomocy społecznej planują utrzymać ilość dziennych domów pomocy na poziomie z 2016 roku. Dienne domy pomocy dysponowały łącznie 1 636 miejscami, z których skorzystało w 2016 roku 1 949 osób.

Dzienne domy pomocy wspierane są w ramach projektu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej Senior-WIGOR, w ramach którego samorządy mogą ubiegać się o pieniądze na rozwoju na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior-WIGOR”, ze szczególnym uwzględnieniem jednostek samorządu charakteryzujących się niskimi dochodami lub wysokim odsetkiem seniorów w populacji ogółem lub brakiem infrastruktury pomocy społecznej służącej do realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób starszych poza miejscem ich zamieszkania. Celem Programu jest w szczególności zapewnienie wsparcia seniorom (osobom nieaktywnym zawodowo w wieku 60+) poprzez umożliwienie korzystania z oferty na rzecz społecznej aktywizacji, w tym oferty prozdrowotnej, obejmującej także usługi w zakresie aktywności ruchowej lub kinezyterapii, edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej, w zależności od potrzeb stwierdzonych w środowisku lokalnym.

Wśród innych form dziennej pomocy skierowanej do osób starszych, w województwie łódzkim w 2016 roku funkcjonowało 214 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów. Jednocześnie w województwie nie odnotowano istnienia żadnego rodzinnego domu pomocy, którego usługi adresowane są do osób starszych oraz niepełnosprawnych, którym nie można zapewnić usług opiekuńczych w miejscu ich zamieszkania.

Kluby samopomocy

Wspieraniem osób starszych zajmują się również **ośrodki wsparcia - kluby samopomocy**. W województwie łódzkim w 2016 roku działały **4 tego typu placówki** – w Bełchatowie,

Witoni (powiat łęczycki) oraz w Łodzi. Kluby samopomocy prowadzone były w większości przez organizacje pozarządowe na zlecenie gmin. W 2016 r. kluby samopomocy **oferowały łącznie 285 miejsc**, z których skorzystało **246 osób**. Najwięcej osób skorzystało z usług klubów samopomocy w Bełchatowie (140 osób) i Łodzi (91).

4. Osoby z niepełnosprawnościami

Środowiskowe domy samopomocy

Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami oferowane jest przez kilka rodzajów instytucji. Jedną z nich są **środowiskowe domy samopomocy**, zaliczane są do ośrodków wsparcia oferujących pomoc instytucjonalną w formie dziennej skierowaną do osób z zaburzeniami psychicznymi.

W województwie łódzkim w 2016 roku znajdowało się 47 takich placówek (liczba ta nie uległa zmianie w stosunku do 2015 roku). W kolejnym roku prognozowane jest utworzenie kolejnych 3 środowiskowych domów samopomocy.

Wśród wszystkich funkcjonujących obecnie tego typu ośrodków 33 prowadzą jednostki samorządu terytorialnego, natomiast prowadzenie pozostałych 14 zlecono innym podmiotom. Liczba miejsc we wszystkich domach samopomocy w roku pomiaru wyniosła 1 896. Jednocześnie z usług domów skorzystały łącznie 2 152 osoby, a liczba osób w nich umieszczonych wyniosła 700. Obserwuje się wzrost liczby osób korzystających z omawianego typu placówek. W 2016 roku liczba beneficjentów domów samopomocy wzrosła w stosunku do wartości z 2015 roku o nieco ponad 2% (umieszczonych – o ponad 6%). Na kolejny rok przewidywany jest wzrost wskaźników o odpowiednio: ponad 4% i 1% w stosunku do aktualnych danych.

Rysunek 63. Liczba środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Największa liczba środowiskowych domów samopomocy znajduje się na terenie powiatu zgierskiego (5) i miasta Łodzi (5). Pozostałe powiaty, na terenie których działają środowiskowe domy samopomocy, posiadają od 1 do 4 tego typu placówek. Na terenie powiatu skierniewickiego, brzezińskiego oraz miasta Skierniewice w 2016 roku nie funkcjonował żaden środowiskowy dom samopomocy.

Liczba osób oczekujących na miejsce w domu samopomocy w województwie łódzkim pod koniec 2016 roku wynosiła 280 chętnych. Jest to wartość niższa o 15% w stosunku do liczby oczekujących w 2015 roku i o 26% w stosunku do oczekujących w roku 2014. Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w środowiskowych domach samopomocy (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w domach samopomocy, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 71%, co oznacza, iż w 2016 roku 29% osób wymagających umieszczenia w środowiskowych domach samopomocy nie otrzymało miejsca w istniejących placówkach.

Warsztaty terapii zajęciowej

Kolejną instytucją oferującą wsparcie dla osób z niepełno sprawnościami są **warsztaty terapii zajęciowej**. Zgodnie z danymi sprawozdania OZPS w 2016 roku w województwie funkcjonowało **46** tego rodzaju jednostek. Placówki prowadzone w 2016 roku przez jednostki samorządu terytorialnego (15) znajdowały się na terenie powiatu łaskiego, łęczyckiego, łowickiego, opoczyńskiego, pabianickiego, sieradzkiego, wieluńskiego, zduńskowolskiego i miasta Łodzi. Jednostki samorządu zleciły prowadzenie 31 z 46 tego typu instytucji podmiotom zewnętrznym.

Rysunek 64. Liczba warsztatów terapii zajęciowej w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Dostęp do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy większości powiatów regionu. Brak tego typu jednostki odnotowano w powiecie pajęczańskim oraz skierniewickim. Największą liczbę

warsztatów terapii zajęciowej posiada miasto Łódź (9), natomiast na terenie pozostałych powiatów zlokalizowanych jest o 1 do 5 tego typu jednostek. W 2016 roku w województwie łódzkim w **zajęciach WTZ uczestniczyło** łącznie 1 640 osób z niepełnosprawnościami.

Liczba warsztatów terapii zajęciowej utrzymuje się na względnie stałym poziomie – w 2016 roku zmalała o 1 jednostkę w stosunku do roku poprzedniego, natomiast na kolejny rok prognozuje się ponowne zwiększenie liczby WTZ w województwie łódzkim do 47 jednostek. Liczba osób korzystających z omawianej formy wsparcia również utrzymuje się na zbliżonym poziomie. W roku pomiaru przyrost wartości wskaźnika w stosunku do 2015 roku wyniósł 1,5%, na kolejny rok prognozuje się zwiększenie liczby beneficjentów warsztatów terapii zajęciowej o 2,4%.

Zakłady aktywności zawodowej

Województwo łódzkie posiada zdecydowanie ubogą infrastrukturę wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (w tym również osób dotkniętych niepełnosprawnością z powodu zaburzeń psychicznych) w postaci zakładów aktywności zawodowej (ZAZ). Zgodnie z danymi ze sprawozdania do oceny zasobów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2016 roku działało tylko 5 ZAZ, z czego 4 zlokalizowane były na terenie Łodzi (o 2 mniej niż rok wcześniej), a 1 w powiecie wierszowskim. Z danych Regionalnego Centrum Polityki Społecznej wynika jednak, że zakładów aktywności zawodowej w 2016 roku było 6, a różnica wynika iż jeden z powiatów nie ujął znajdującego się na jego terenie ZAZ w sprawozdaniu rocznym. Ponadto, w 2017 roku planowane jest uruchomienie ZAZ w Łowiczu.

5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

W województwie łódzkim działają również podmioty oferujące wsparcie innym grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, np. osobom bezrobotnym, bezdomnym oraz cudzoziemcom.

Centra integracji społecznej

W województwie łódzkim w 2016 roku funkcjonowały 2 **centra integracji społecznej** finansowane z budżetu samorządów. Znajdowały się one na terenie miasta Łodzi oraz Opoczna i były prowadzone na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego przez inne podmioty. W 2016 roku w zajęciach CIS uczestniczyło łącznie 125 osób i liczba ta nie zmieniła się w stosunku do roku poprzedniego (2015).

Kluby integracji społecznej

Jednocześnie w 2016 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **14 klubów integracji społecznej**, a ich liczba zwiększyła się o 2 w stosunku do 2015 roku. Najwięcej klubów (po 3) funkcjonowało w powiecie zgierskim Łodzi, po dwa kluby integracji społecznej posiadały powiaty pabianicki i zduńskowolski oraz miasto Skierniewice, a po jednym powiaty: sieradzki i tomaszowski. Większość z nich (12) prowadzonych było przez jednostki samorządu terytorialnego, a organizacja 2 powierzona została innym podmiotom. W zajęciach klubów integracji społecznej w 2016 roku uczestniczyło **1 520 osób**, co oznacza znaczny spadek w stosunku do 2015 roku (o 40%).

Spółdzielnie socjalne

W województwie łódzkim funkcjonuje obecnie **78 spółdzielni socjalnych**³², z których większość (44) zlokalizowanych jest na terenie miasta Łodzi. Spółdzielnie socjalne to w większości podmioty zajmujące się działalnością usługową, choć na terenie województwa funkcjonuje też 11 spółdzielni socjalnych zajmujących się działalnością handlową i 1 prowadząca działalność o charakterze produkcyjnym.

Noclegownie, schroniska, domy dla osób bezdomnych

W województwie łódzkim funkcjonowały w 2016 roku **22 placówki oferujące miejsca noclegowe** dla osób bezdomnych (noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych). Łącznie oferowały one **952 miejsca**, z których w 2016 roku skorzystały **2 383 osoby**. Zgodnie z zebranymi danymi (OZPS) 6 tego rodzaju placówek zlokalizowanych było na terenie Łodzi, po 3 w powiatach: kutnowskim, pabianickim i radomszczańskim, a po 1 w powiatach: bełchatowskim, łowickim, poddębickim, rawskim, tomaszowskim i zgierskim. W pozostałych 13 powiatach województwa samorządy gmin i powiatów nie oferowały pomocy w formie schroniska, noclegowni bądź domu dla osób bezdomnych.

W 2016 roku liczba noclegowni, schronisk lub domów dla osób bezdomnych zmniejszyła się o 1 placówkę w stosunku do poprzedniego roku. W roku 2017 przewiduje się kolejne redukcje – powiat kutnowski oraz pabianicki deklarują zmniejszenie o 1 liczby tego rodzaju instytucji wsparcia. Jedynie powiat zgierski prognozuje w 2017 roku wzrost (o 1) liczby placówek oferujących miejsca noclegowe dla osób bezdomnych.

Zmiana liczby miejsc przeznaczonych dla beneficjentów, w stosunku do danych z 2015 roku, w omawianym typie placówek jest nieznacząca (wynosi 1%). Na kolejny rok prognozuje się niewielki spadek ilości miejsc (o 4) w stosunku do 2016 roku.

Według aktualnych pomiarów liczba osób korzystających z ośrodków wsparcia dla osób bezdomnych wzrosła w województwie łódzkim o 12%. W kolejnym roku nie przewiduje się znaczących zmian liczby beneficjentów omawianych form wsparcia (wskaźnik wzrośnie o niecałą 0,1%).

Liczebność kadry noclegowni, schronisk oraz domów dla osób bezdomnych wzrosła w 2016 roku o 3 osoby, natomiast wg prognoz w 2018 roku liczba ta zmaleje z 93 do 89 osób.

W skali roku w przeliczeniu na jedną wspartą osobę koszt prowadzenia oraz utrzymania omawianego typu ośrodków wsparcia w 2016 roku wynosił 2 141 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku 2015 o 314 zł (w przeliczeniu na osobę na rok).

Mieszkania chronione (wszyscy odbiorcy)

Formą wsparcia w obszarze zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych są mieszkania chronione, które jednocześnie stanowią, w formie instytucjonalnej, m.in. pomoc w usamodzielnianiu.

Zgodnie z danymi wykazanymi w formularzu oceny zasobów pomocy społecznej w 2016 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **26 mieszkań chronionych** oferujących łącznie **236 miejsc**.

Na 24 powiaty województwa łódzkiego 10 dysponowało mieszkaniami chronionymi, z czego największą ich liczbę (po 6) odnotowano w powiatach: tomaszowskim oraz mieście Łodzi.

³² Dane na podstawie raportu przygotowanego przez Fundację im. Królowej Polski św. Jadwigi pn. „Stan ekonomii społecznej w regionie łódzkim w 2015 roku”.

Liczba osób oczekujących na miejsce w mieszkaniu chronionym w województwie łódzkim pod koniec 2016 roku wynosiła zaledwie 9 chętnych. Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w mieszkaniach chronionych (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w mieszkaniach chronionych, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 94%, co oznacza, iż w 2016 roku jedynie 6% osób oczekujących na umieszczenie w mieszkaniu chronionym nie otrzymało miejsca w istniejącej placówce.

V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK

W niniejszym rozdziale zaprezentowano dane dotyczące zatrudnienia w następujących:

1) jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej:

- powiatowych centrach pomocy rodzinie;
- ośrodkach pomocy społecznej;
- zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia:
 - domach pomocy społecznej,
 - placówkach specjalistycznego poradnictwa,
 - ośrodkach interwencji kryzysowej,
 - ośrodkach wsparcia:
 - środowiskowych domach samopomocy,
 - dziennych domach pomocy,
 - noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych,
 - klubach samopomocy;

2) zasobach instytucjonalnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej:

- placówkach wsparcia dziennego,
- placówkach opiekuńczo-wychowawczych;

3) zasobach zatrudnienia socjalnego:

- centrach integracji społecznej;

4) jednostkach działających w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami:

- warsztatach terapii zajęciowej,
- zakładach aktywności zawodowej;

5) jednostkach działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej:

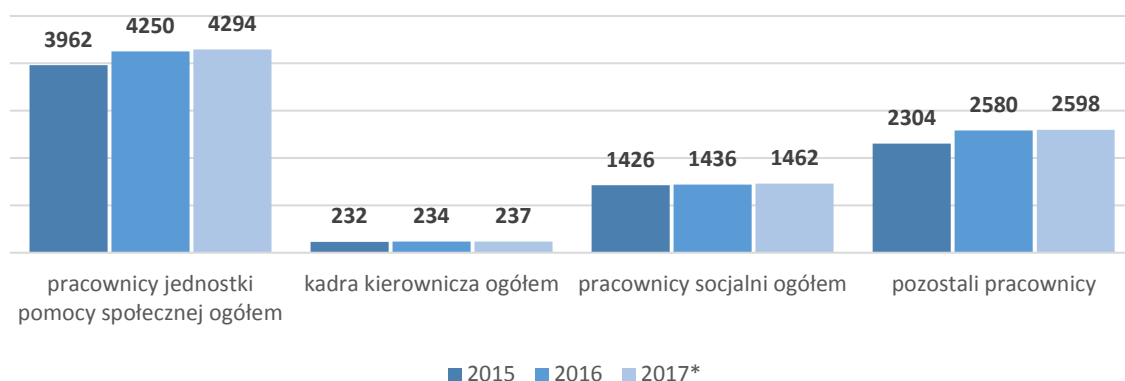
- klubach integracji społecznej;

oraz w mieszkaniach chronionych, stanowiących świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej – ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie miejskie ośrodki pomocy rodzinie

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej, powiatowych centrach pomocy rodzinie oraz miejskich ośrodkach pomocy rodzinie na podstawie umowy o pracę, niezależnie od obszaru wykonywanych zadań (np.: pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, piecza zastępcza). Do kadry wliczone są też osoby zatrudnione w ramach środków EFS. Dane obrazujące zatrudnienie dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku.

Rysunek 65. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2017 (2015-2016 – dane rzeczywiste, 2017*- potrzeby)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W roku oceny w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem 4 294 pracowników. Pracowników, z wyłączeniem kadry kierowniczej i pracowników socjalnych, było w 2016 roku ogółem 2 580. Pracowników socjalnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem 1 436, a kadry kierowniczej (to jest, dyrektorów jednostek i ich zastępców) – 234 osoby. W województwie łódzkim następuje ogólny wzrost liczby zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie – w stosunku do lat poprzednich o: 7,3% w 2015 roku i 8,4% w 2016 roku. Nie przewiduje się natomiast radykalnych zmian pod względem wielkości zatrudnienia w roku 2017.

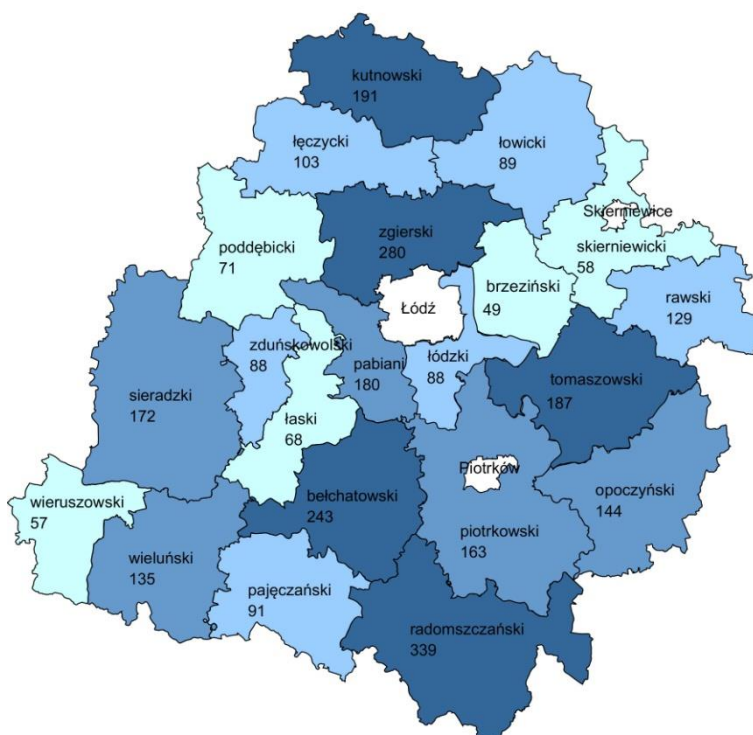
Tabela 3. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ogółem w województwie łódzkim w latach 2015-2016 oraz potrzeby na rok 2017

L.p.	Powiat	2015	2016	2017*
1	bełchatowski	257	273	272
2	brzeziński	58	59	60
3	kutnowski	211	224	230
4	łaski	74	77	81
5	łęczycki	95	118	121
6	łowicki	102	104	105
7	łódzki wschodni	99	107	112
8	m. Łódź	719	755	756
9	opoczyński	138	166	173
10	pabianicki	171	198	205
11	pajęczański	94	97	94
12	piotrkowski	178	189	188
13	m. Piotrków Trybunalski	117	120	124
14	poddębicki	76	84	83
15	radomszczański	363	375	374
16	rawski	124	137	137
17	sieradzki	189	201	205
18	m. Skierniewice	68	71	73

Z kolei w trzech miejskich ośrodkach pomocy rodzinie realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu gminnym i na szczeblu powiatowym, w 2016 roku zatrudnionych było łącznie 946 osób, z czego najwięcej (755) w Łodzi.

W 2016 roku w 174 ośrodkach pomocy społecznej w roku oceny ogółem zatrudnionych było 2 925 osób. W ujęciu powiatowym najwięcej pracowników ośrodków pomocy społecznej odnotowano w powiatach: radomszczańskim (339 osób), zgierskim (280 osób) i bełchatowskim (243 osoby). Najmniej w powiecie brzezińskim (49 osób).

Rysunek 67. Liczba pracowników ośrodków pomocy społecznej w województwie łódzkim ogółem w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Wskaźnik profesjonalizacji kadry

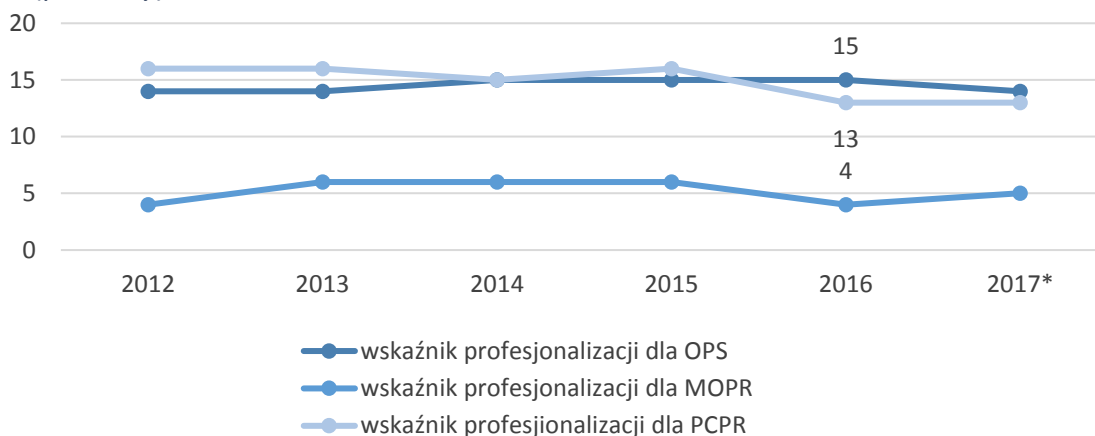
Liczba pracowników pomocy społecznej pełniących funkcje kierownicze i pracowników socjalnych posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej na poziomie gminnym (w ośrodkach pomocy społecznej) w 2016 roku wyniosła 300 osób, natomiast liczba pozostałych osób zatrudnionych, posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej wyniosła 130 osób. Odnosząc te liczby do ogólnej liczby zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na poziomie gminnym można wyznaczyć wskaźnik profesjonalizacji kadry, który wyniósł 15%. Wysokość tego wskaźnika pozostaje w od 2014 roku na stałym poziomie.

W miejskich ośrodkach pomocy rodzinie odnotowano 30 osób pełniących funkcje kierownicze i pracowników socjalnych posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej oraz 12 pozostałych pracowników posiadających tę specjalizację. Wskaźnik profesjonalizacji kadry na tym poziomie wyniósł 4%. Jego wartość była o 2 punkty procentowe niższa niż w 3 latach poprzednich.

Liczba osób pełniących funkcje kierownicze i pracowników socjalnych posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej w powiatowych centrach pomocy rodzinie wyniosła 33 osoby, a liczba pozostałych osób zatrudnionych posiadających tę specjalizację była o 15 osób mniejsza. Wskaźnik profesjonalizacji kadry na tym poziomie wyniósł 13%. Jego wartość była o 3 punkty procentowe niższa niż w 2015 roku.

Wskaźnik dla MOPR jest od 2012 roku na najniższym poziomie wśród badanych jednostek, natomiast wskaźnik dla OPS przewyższył w 2016 roku wskaźnik dla PCPR.

Rysunek 68. Wskaźnik profesjonalizacji kadry dla OPS, PCPR i MOPR w latach 2012-2016 oraz 2017 (potrzeby)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Kadra kierownicza

Kadra kierownicza jednostki organizacyjnej pomocy społecznej to osoby zajmujące stanowiska: dyrektora/kierownika oraz zastępcy dyrektora/kierownika.

Kadra kierownicza w roku oceny w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie oraz miejskich ośrodkach pomocy społecznej liczyła ogółem 234 osoby (dyrektorzy, kierownicy, oraz ich zastępcy). W ogólnej liczbie kadry kierowniczej 22 osoby to dyrektorzy i ich zastępcy 21 jednostek powiatowych. Z kolei 208 osób, reprezentuje władze ośrodków pomocy społecznej, a pozostałe 4 osoby to kadra kierownicza trzech wyodrębnionych jednostek pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPS w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim). W zgłoszonych potrzebach na 2017 r. ogólna liczba kadry kierowniczej (dyrektorów i ich zastępców wszystkich jednostek pomocy) powinna pozostać na niemal takim samym poziomie.

W 2016 roku 100% przedstawicieli kadry kierowniczej MOPR i PCPR posiadała wykształcenie wyższe, natomiast wśród kadry OPS było to 84% osób. Również 100% przedstawicieli kadry kierowniczej MOPR posiadało specjalizację z organizacji pomocy społecznej. Natomiast w przypadku OPS i PCPR było to po 95% osób.

Pracownicy socjalni

Pracownicy socjalni to osoby posiadające wykształcenie w zawodzie pracownika socjalnego. Kwalifikacje pracowników socjalnych określa art. 116 i 156 ustawy o pomocy społecznej.

W roku oceny w łódzkim ogółem było zatrudnionych 1 436 pracowników socjalnych, z czego 921 osób zatrudnionych było w ośrodkach pomocy społecznej, 69 osób w powiatowych centrach pomocy rodzinie, a 446 osób w trzech wyodrębnionych jednostkach pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPS w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim). W województwie łódzkim 930 pracowników socjalnych miało wykształcenie wyższe (o 4% więcej niż w roku poprzednim, w tym 62% spośród pracowników socjalnych MOPR, 96% pracowników socjalnych PCPR i 64% pracowników OPS. 420 pracowników miało specjalizację 1-ego stopnia w zawodzie, a 140 specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Tabela 4. Zatrudnienie pracowników socjalnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2016 oraz potrzeby na rok 2017

Wyszczególnienie	2015	2016	2017*
Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych miejskich ośrodkach pomocy rodzinie	434	446	448
Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie	68	69	74
Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w środkach pomocy społecznej	924	921	940

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W roku oceny, biorąc pod uwagę wszystkie jednostki pomocy społecznej z województwa łódzkiego, tylko w 2 powiatowych centrach pomocy społecznej wcale nie było zatrudnionych pracowników socjalnych (w powiecie brzezińskim i łaskim). Najwięcej pracowników socjalnych było zatrudnionych w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Łodzi – 385 osób.

Rysunek 69. Liczba pracowników socjalnych w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Wskaźnik dostępności pracowników socjalnych pracujących w OPS i MOPR wyniósł w 2016 roku 1,1 co oznacza, że na 2 000 mieszkańców przypada około 1 pracownik socjalny.

Wskaźnik dostępności pracowników socjalnych względem liczby rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną wyniósł w 2016 roku 0,93, a zatem na 50 rodzin objętych pracą socjalną również przypada 1 pracownik socjalny.

W 2016 roku występowały jednostki gminne, które zatrudniały tylko jednego pracownika socjalnego. Były to ośrodki pomocy społecznej w gminach: Krzyżanów, Kocierzew Południowy, Kowiesy, Lipce Reymontowskie i Nowy Kawęczyn.

Z kolei po dwóch pracowników socjalnych w roku oceny 27 ośrodków w gminach.

Prognozy na następny rok po ocenie wskazują, że liczba pracowników w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie powinna wzrosnąć.

Pozostali pracownicy

Pozostali pracownicy jednostki organizacyjnej pomocy społecznej – to pracownicy zatrudnieni w danej jednostce, wykonujący inne prace związane z zadaniami tej jednostki. Do tej kategorii zaliczają się, m.in., księgowi, informatycy, asystenci rodziny czy koordynatorzy pieczy zastępczej.

W 2016 r. we wszystkich jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim zatrudnionych było 2580 osób stanowiących pozostałą kadrę pracowników. W ogólnej liczbie wyżej wymienionych pracowników, w ośrodkach pomocy społecznej pracowały 1 796 osoby, w powiatowych centrach pomocy rodzinie – 288 osób, a w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie – 496 osób.

W grupie pozostałych pracowników wszystkich jednostek organizacyjnych pomocy społecznej 63,7% osób posiada wykształcenie wyższe, 25,7% posiada wykształcenie średnie, a 10,6% inne. Zgłoszone potrzeby na rok po ocenie wskazują na konieczność zwiększenia liczby pracowników z wyższym wykształceniem.

W ramach zatrudnienia pomocniczego w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej pracowało 235 wolontariuszy i 201 stażystów. Pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne i inne) podjęło 370 osób. Największym zatrudnieniem w ramach zatrudnienia pomocniczego (47% ogółu wolontariuszy, 27% ogółu stażystów i 41% ogółu pracowników zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego) odznaczał się OPS w gminie miejskiej Kutno. należy zauważyć, że przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Kutnie funkcjonuje Klub Wolontariusza „Lepsze Jutro” oraz Lokalne Centrum Wolontariatu w Kutnie.

W województwie łódzkim funkcjonuje 38 zespołów pracy socjalnej i integracji społecznej, w których pracują 263 osoby. Liczba zespołów nie zmieniła się w stosunku do roku 2015, natomiast liczba osób w tych zespołach zmniejszyła się o 7%. Przeciętna ilość osób w zespole wynosi 7. Najwięcej zespołów było w powiecie pabianickim (9) i tomaszowskim (6). Ok. 87% OPS i MOPR nie utworzyło zespołów pracy socjalnej i integracji społecznej.

Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Domy pomocy społecznej

W domach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2016 roku zatrudnione były 4 284 osoby. Liczba ta minimalnie wzrasta od 2014. Według potrzeb liczba ta powinna wzrosnąć

w 2017 roku o 2,2%. Największą kadram odznaczają się domy pomocy społecznej podlegające pod MOPS w Łodzi (ponad 1300 osób), a najmniejszą podlegające pod PCPR w powiecie łaskim – 12 osób.

Placówki specjalistycznego poradnictwa

W jednostkach specjalistycznego poradnictwa zatrudnione było w 2016 roku 55 osób. Liczba ta wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o 15%. Placówki specjalistycznego poradnictwa podlegały tylko pod 8 OPS i 1 PCPR. Dla 4 ośrodków brakowało danych. Najwięcej osób zatrudnionych było w ramach jednostek specjalistycznego poradnictwa w gminie Piątek (powiat łęczycki) – 23 osoby, a następnie w gminie Lutomiersk w powiecie poddębickim – 13 osób.

Ośrodki interwencji kryzysowej

Liczebność kadry ośrodków interwencji kryzysowej wzrosła z 30 osób w 2015 roku do 41 pracowników w roku pomiaru (tj. o 37%). Dla 4 jednostek nie podano danych. Na kolejny rok przewiduje się mniej znaczące zwiększenie liczby pracowników do 44 zatrudnionych (o 7%). Najwięcej – 9 osób zatrudnionych było w ośrodku podlegającym pod OPS w Galewiczach (powiat wierszowski).

Ośrodki wsparcia

W ośrodkach wsparcia w województwie łódzkim pracowało 1068 osób. Liczba ta wzrosła o 6% w porównaniu do roku poprzedniego. Dla 4 jednostek nie podano danych.

Liczba pracowników zatrudnionych w środowiskowych domach samopomocy wzrosła w 2016 roku o ponad 9% względem wartości z 2015 roku. W kolejnym roku również prognozowany jest wzrost (o 4% w stosunku do pomiarów z 2016 roku).

W 2016 roku wielkość zatrudnienia w dziennych domach pomocy wyniosła 305 osób. Liczba ta wzrosła w porównaniu do roku 2015 o ok. 2%. Na kolejny rok przewiduje się mniejszy wzrost zatrudnienia o niecały 1% w stosunku do aktualnej liczebności kadry (o 2 osoby).

W noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych w województwie łódzkim pracowały w 2016 roku 93 osoby. Liczba ta wzrosła o 3 osoby w porównaniu do roku poprzedniego. Natomiast potrzeby na rok 2017 wskazują na spadek zatrudnionych w tej grupie o 4 osoby.

Liczba pracowników zatrudnionych w klubach samopomocy wzrosła w 2016 roku o ponad 17% względem wartości z 2015 roku, a w porównaniu do roku 2014 aż o 145%. W kolejnym roku również prognozowany jest wzrost (o 3 jednostki w stosunku do pomiarów z 2016 roku).

Zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Placówki wsparcia dziennego

W placówkach wsparcia dziennego w 2016 roku pracowało 449 osób. Liczba ta wzrosła o ok. 9% w porównaniu do roku poprzedniego. Według potrzeb na kolejne dwa lata liczba pracowników placówek pozostanie na stałym poziomie.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

W 2016 roku wielkość zatrudnienia w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wyniosła 1 102 osoby. Liczba ta zmalała w porównaniu do roku 2015 o ok. 2%. Na kolejny rok przewiduje się poziom zatrudnienia na poziomie takim jak w roku 2016.

Zasoby instytucjonalne zatrudnienia socjalnego

Liczba pracowników centów integracji społecznej zmalała w 2016 roku o 1 osobę względem wartości z 2015 roku 9 (Z 27 na 26 osób) . W kolejnym roku prognozowany jest wzrost o 2 osoby (o 8 % w stosunku do pomiarów z 2016 roku).

Jednostki działające w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami

Warsztaty terapii zajęciowej

W 2016 roku w WTZ zatrudnionych było ogółem 617 osób i oznacza to wzrost liczebności kadry warsztatów terapii zajęciowej w stosunku do 2015 roku o 1,9%. W kolejnym – 2017 roku, prognozuje się dalszy wzrost zatrudnienia o 1,9%.

Zakłady aktywności zawodowej

W zakładach aktywności zawodowej w regionie łódzkim pracowało w 2016 roku 179 osób – spadek o ponad 20% w stosunku do roku poprzedniego. W roku 2017 prognozuje się redukcję zatrudnienia w WTZ jedynie o 1 osobę.

Jednostki działające w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej

Kluby Integracji Społecznej

W Klubach Integracji Społecznej pracowało w województwie łódzkim 17 osób, najwięcej w mieście Łodzi – 11 osób. Ilość pracowników nieznacznie wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim, natomiast prognozy na rok 2017 wskazują na wzrost o ok. 35% (o 6 osób).

Mieszkania chronione

W mieszkaniach chronionych zatrudnionych było w 2016 roku 50 osób. Liczba ta wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim o prawie 43% (o 15 osób). Według potrzeb na rok 2017 liczba ta wzrośnie o kolejne 3 osoby, a więc o 6% w stosunku do roku 2016.

VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA

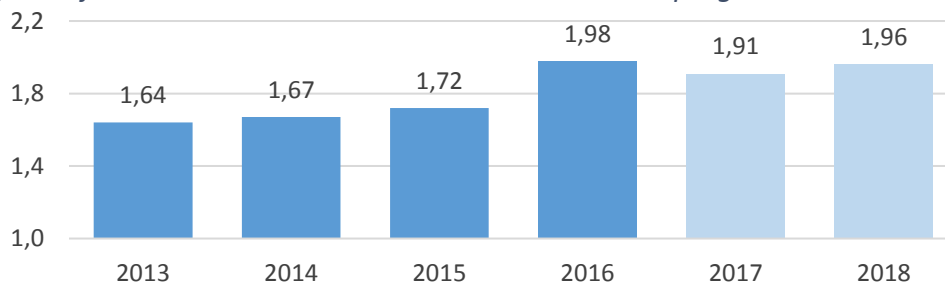
W tej części raportu zaprezentowano informacje i dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego na wybrane zadania pomocy społecznej oraz ponoszone w innych obszarach polityki społecznej.

Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej ujmowane są według następującej klasyfikacji budżetowej³³:

- dział 851 – Ochrona zdrowia,
- dział 852 – Pomoc społeczna,
- dział 853 – Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej,
- dział 854 – Edukacyjna opieka wychowawcza.

Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim wykazują tendencję wzrostową. W 2016 roku w województwie wydatki te osiągnęły poziom blisko 1,98 mld złotych³⁴ (wzrost o 14,7% w stosunku do roku 2015 oraz o 18,3% w stosunku do roku 2014), co wiąże się głównie z wypłatą nowego świadczenia wychowawczego (tzw. „świadczenie 500+”), obowiązującego od kwietnia 2016 roku. Jednocześnie, w kolejnych latach przewidywany jest wyraźny wzrost wydatków ponoszonych w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej o 3,3% w roku 2017 i dalej o kolejne 2,5% w roku 2018.

Rysunek 70. Wydatki (w mld zł) ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w latach 2013-2016 oraz prognoza na lata 2017-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

³³ W sprawozdaniu z oceny zasobów pomocy społecznej za 2016 rok, w dziale dotyczącym środków finansowych na zadania pomocy społecznej nie uwzględniono modyfikacji klasyfikacji budżetowej obowiązującej w 2016 roku, polegającej na dodaniu nowego rozdziału „85211 Świadczenie wychowawcze”, która została wprowadzona rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 12 kwietnia 2016 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz.U. 2016 poz. 524) (zmiana obowiązuje od 17 lutego 2016 r.). W związku z powyższym w zestawieniu nie zostały wyszczególnione wydatki ponoszone w związku z wypłatą świadczenia wychowawczego (świadczenie „500+”). Wydatki te ujmowane były przez niektóre ośrodki pomocy społecznej w dziale 852: Pomoc społeczna, w rozdziale 85295: Pozostała działalność. Część ośrodków nie podawała uwzględniała jednak wysokości środków przeznaczonych na świadczenie wychowawcze w żadnej pozycji, nie podawała również potrzeb w tym zakresie na lata kolejne. W związku z powyższym prezentowane dane nie są w pełni miarodajne.

³⁴ W związku z sytuacją opisaną powyżej, łączna rzeczywista kwota wydatków na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w 2016 roku, a także prognozowana kwota wydatków w latach kolejnych może być większa, niż podana w opracowaniu.

Struktura wydatków ponoszonych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim jest stosunkowo stabilna – w 2016 roku (podobnie, jak w latach wcześniejszych) około 92% stanowiły wydatki przeznaczone na pomoc społeczną (dział 852), 5% to wydatki na pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853), natomiast wydatki na ochronę zdrowia (dział 851) oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (dział 854) ukształtowały się łącznie na poziomie około 3%.

Tabela 5. Wydatki (w mln zł) według typów ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w latach 2013-2016 oraz prognoza na lata 2017-2018

Wyszczególnienie	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ochrona zdrowia (dział 851)	34,1	36,6	37,6	43,6	<u>39,4</u>	<u>39,8</u>
Pomoc społeczna (dział 852)	1503,5	1546,6	1571,8	1819,0	<u>1785,3</u>	<u>1832,1</u>
Pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853)	75,5	55,1	85,8	89,1	<u>65,2</u>	<u>65,6</u>
Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)	29,6	31,3	27,1	25,0	<u>22,5</u>	<u>22,5</u>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W 2016 roku na ochronę zdrowia (dział 851) wydatkowano w województwie łódzkim 43,6 mln złotych. Wartość ta była wyższa do obserwowanej w latach poprzednich o odpowiednio: 6 mln zł w porównaniu do roku 2015 (16%) i 7 mln zł w porównaniu do roku 2014 (19%). Przewidywana wysokość wydatków na ochronę zdrowia w latach 2017-2018 w województwie łódzkim to około 40 mln zł rocznie.

Wydatki na pomoc społeczną (dział 852) w roku 2016 w województwie łódzkim osiągnęły wartość 1 819 mln złotych, co stanowi wzrost o 15,7% w stosunku do wydatków przeznaczanych na ten cel w roku 2015 oraz o 17,6% w stosunku do wydatków poniesionych w roku 2014. W kolejnych latach przewidywane jest nieznaczne obniżenie kwoty wydatków ponoszonych na pomoc społeczną w 2017 roku, a następnie jej ponowny wzrost do poziomu zbliżonego do obserwowanego w roku 2016.

Wartość środków przeznaczonych w województwie łódzkim na pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853) wyniosła w 2016 roku 89,1 mln złotych. Była to kwota wyższa niż w latach poprzednich (o odpowiednio: około 3,4 mln zł w porównaniu do roku 2015 i 34 mln zł w stosunku do kwoty z roku 2014). W kolejnych latach przewidywany jest spadek wydatków ponoszonych w ramach działu 853 do poziomu około 65,2-65,6 mln zł rocznie (o około 27%).

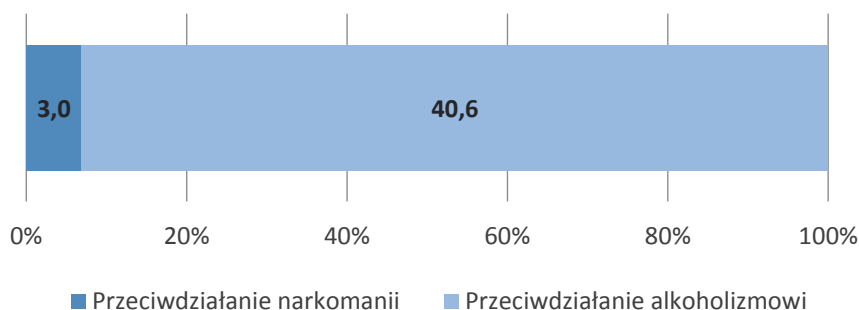
W 2015 roku wydatki na edukacyjną opiekę wychowawczą w województwie łódzkim osiągnęły poziom 25 mln złotych, przy czym była to kwota niższa od odnotowanej w latach poprzednich. Również w kolejnych latach przewidywany jest nieznaczny spadek środków przeznaczanych na ten cel w województwie do poziomu około 22,5 mln zł rocznie.

Ochrona zdrowia (dział 851)

Zdecydowana większość wydatków (ponad 93%) ponoszonych w województwie łódzkim w ramach ochrony zdrowia (dział 851) obejmowała środki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi. Wartość wydatków przeznaczonych na ten cel w 2016 roku wyniosła ponad 40,6 mln zł, co stanowi wzrost o 18,3% w stosunku do stanu z roku 2015. Pozostała kwota –

niespełna 3 mln zł – stanowiła wydatki poniesione na przeciwdziałanie narkomanii. Kwota ta jest zbliżona do obserwowanej w latach poprzednich.

Rysunek 71. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach ochrony zdrowia (dział 851) w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Pomoc społeczna (dział 852)

Struktura wydatków na zadania w ramach pomocy społecznej w 2016 roku jest bardzo zbliżona do struktury tych wydatków obserwowanej w roku 2015.

W 2016 roku w województwie łódzkim najwyższe wydatki w ramach pomocy społecznej (dział 825) poniesiono na świadczenia rodzinne, świadczenia z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego (rozdział 85212) – wartość środków przeznaczonych na ten cel wyniosła 715,3 mln złotych i stanowiła ponad 39% wszystkich wydatków ponoszonych w ramach pomocy społecznej. Wartość ta wzrosła o ponad 18% w stosunku do stanu z roku 2014. Jednocześnie, prognozy wskazują na spadek wydatków na świadczenia i składki o około 3,7% do roku 2018.

Drugie pod względem wielkości wydatki w 2016 roku stanowią koszty domów pomocy społecznej zawarte w rozdziale 85202. W roku oceny środki przeznaczone na ten cel wynosiły 252,5 mln zł, co stanowi wzrost o 9,5% w porównaniu z poziomem wydatków w roku 2014. Do roku 2018 przewidywany jest dalszy wzrost kosztów ponoszonych na domy pomocy społecznej o 7% w stosunku do roku 2016.

Stosunkowo wysokie w 2016 roku były również wydatki ponoszone w rozdziale 85219 – ośrodki pomocy społecznej – oraz 85214 – zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe. Wysokość środków przeznaczonych na finansowanie zadań w ramach powyższych rozdziałów wynosiła odpowiednio: 155,6 mln zł oraz 154,5 mln zł. Jednocześnie do 2018 roku przewidywana jest kontynuacja tendencji wzrostowej wydatków przeznaczonych na środki pomocy społecznej obserwowanej w latach 2014-2016 (do 4,8% w roku 2018) oraz dalszy spadek wydatków na zasiłki i pomoc w naturze (spadek poziomu wydatków o 5,8% w latach 2014-2016, przewidywany spadek o 9,3% w latach 2016-2018).

Najniższe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim ponoszono natomiast na specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (2,2 mln zł), a także przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (1,9 mln zł) oraz inne zadania: pomoc dla cudzoziemców oraz centra integracji społecznej (105 tys. zł), centra integracji społecznej (50,7 tys. zł) czy usuwanie skutków klęsk żywiołowych (69,4 tys. zł).

Tabela 6. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej (dział 852) w województwie łódzkim w 2016 roku

Wyszczególnienie	Wartość w mln zł	Udział w wydatkach na pomoc społeczną (w %)
Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	715,3	39,3
Domy pomocy społecznej	252,5	13,9
Ośrodki pomocy społecznej	155,6	8,6
Pozostała działalność	154,5	8,5
Zasiłki i pomoc w naturze	111,3	6,1
Rodziny zastępcze	86,8	4,8
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	81,3	4,5
Zasiłki stałe	81,2	4,5
Dodatki mieszkaniowe	56,2	3,1
Ośrodki wsparcia	50,9	2,8
Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	32,9	1,8
Powiatowe centra pomocy rodzinie	16,0	0,9
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia	11,3	0,6
Wspieranie rodziny (m.in. asystenci rodziny i rodziny wspierające)	8,9	0,5
Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	2,2	0,12
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	1,9	0,10
Pomoc dla cudzoziemców	0,11	0,01

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853)

W roku 2016 w województwie łódzkim najwięcej środków spośród wszystkich pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) przeznaczono na żłóbki – 45,1 mln zł (50,8% wszystkich wydatków w tym dziale), co stanowi wzrost o 8% w porównaniu do roku 2015. W kolejnych latach przewidywany jest znaczny spadek wartości środków przeznaczanych na ten cel - w latach 2017-2018 wydatki na żłóbki w województwie mają zmniejszyć się do zaledwie 16,5 mln rocznie. Relatywnie wysokie wydatki ponoszone były również w ramach Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W 2016 roku wydatki te wyniosły 24,3 mln zł (o 300 tys. więcej niż w roku poprzednim).

Najniższe wydatki w 2016 roku poniesiono w województwie łódzkim na dziennych opiekunów (około 1 mln zł) oraz kluby dziecięce (około 400 tys. zł).

Tabela 7. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) w województwie łódzkim w 2016 roku

Wyszczególnienie	Wartość w mln zł	Udział w wydatkach na pozostałe zadania (w %)
Żłobki	45,1	50,8
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	24,3	27,4
Zespoły orzekania o niepełnosprawności	7,0	7,8
Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	5,8	6,6
Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	5,1	5,8
Dzienni opiekunowie	1,0	1,2
Kluby dziecięce	0,4	0,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)

Całość wydatków poniesionych w 2016 roku w województwie łódzkim w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej przeznaczona została na pomoc materialną dla uczniów. Wydatki na ten cel wyniosły w 2016 roku blisko 25 mln zł (spadek o 7.8% w stosunku do roku 2015 i o 20,2% w stosunku do roku 2014).

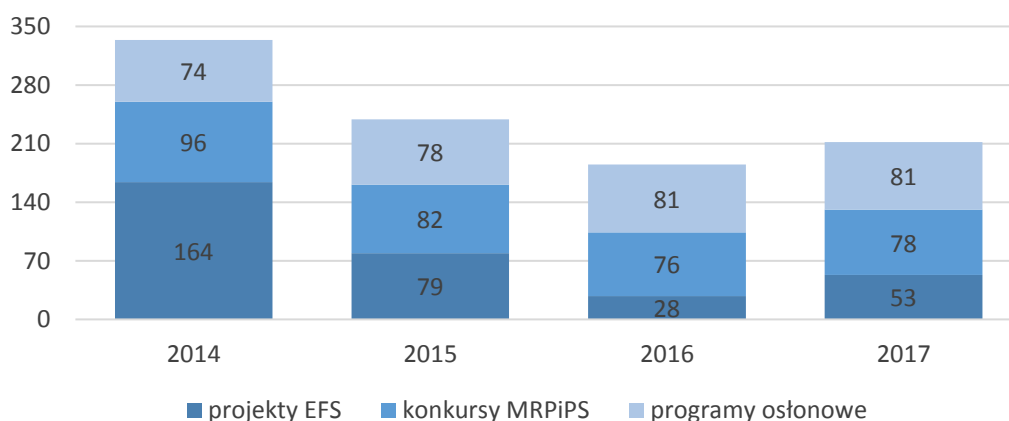
VII. AKTYWNOŚĆ PROJEKTOWA I WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

1. Aktywność projektowa – konkursowa jednostek pomocy społecznej

W tej części opracowania znajdują się informacje dotyczące projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), programów realizowanych w ramach konkursów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) oraz programów osłonowych, realizowanych w 2016 roku na terenie województwa łódzkiego.

Informacje dotyczące realizowanych projektów lub programów odnoszą się do projektów wykonywanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej samodzielnie lub w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi, a także projektów wykonywanych przez gminy, powiaty lub miasta na prawach powiatu w zakresie pomocy i integracji społecznej, pieczy zastępczej oraz opieki nad dziećmi do lat 3.

Rysunek 72. Liczba projektów i konkursów realizowanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim (2014-2016 – dane rzeczywiste, 2017 – prognoza)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W 2016 roku w województwie łódzkim realizowano łącznie 185 projektów i programów, z czego 28 stanowiły projekty współfinansowane z EFS, 76 to programy realizowane w ramach konkursów ogłaszanych przez MRPiPS, a 81 to programy osłonowe. Liczba ta uległa znacznemu zmniejszeniu w porównaniu do lat 2014 i 2015, głównie za sprawą niskiej aktywności w zakresie aplikowania o środki z Europejskiego Funduszu Społecznego na realizację projektów. Liczba pozostałych projektów i programów realizowanych w województwie łódzkim w 2016 roku była zbliżona do wartości obserwowanych w poprzednich latach, przy czym po 2014 roku nastąpił wzrost liczby projektów osłonowych. Zgodnie z prognozą na rok 2017, realizacja poszczególnych typów projektów i programów osiągnie poziom nieznacznie wyższy od obserwowanego w 2016 roku.

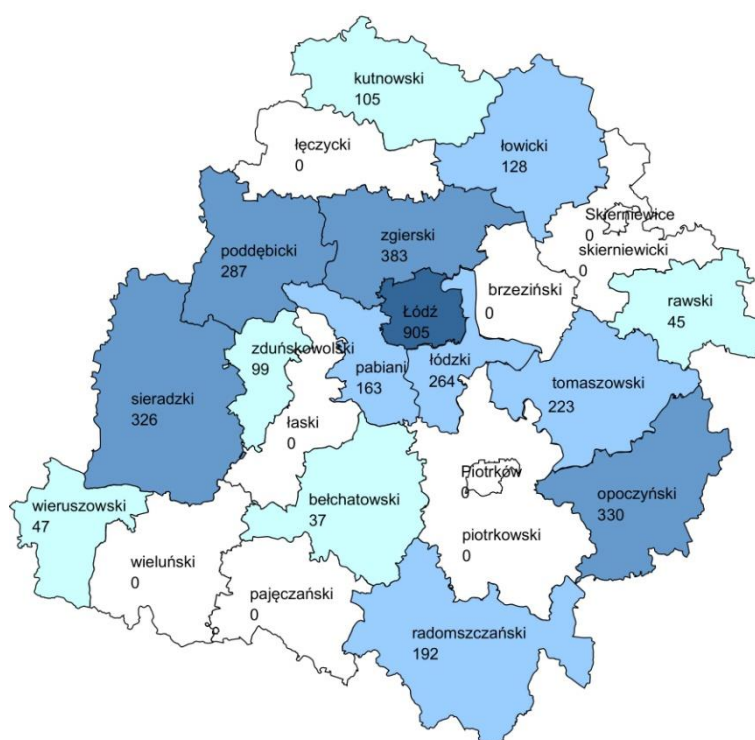
Projekty współfinansowane z EFS

W województwie łódzkim w roku oceny realizowanych było 28 projektów współfinansowanych ze środków unijnych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego na łączną kwotę 5,93 mln złotych. Ogółem projektami objęto ponad 3,5 tys. osób. Do celów

projektów w głównej mierze należała aktywizacja społeczno-zawodowa, w tym grup zagrożonych lub wykluczonych społecznie. Poniżej podano przykłady projektów realizowanych w województwie łódzkim w 2016 roku:

- Projekt pn. „Nowe Horyzonty”;
- Projekt pn. „Rodzina Razem”;
- Projekt pn. „Aktywny krok”;
- Projekt pn. „Przedszkole Równych Szans” Kolejna Edycja;
- Projekt pn. „Rodzina na plus” realizowany przez PCPR w Opocznie ze środków EFS w ramach RPO Wł.;
- Projekt pn. „Razem z rodziną”;
- Projekt pn. „Świetlice.lodz”.

Rysunek 73. Liczba osób objętych projektami współfinansowanymi z EFS realizowanymi w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Najwięcej projektów współfinansowanych z EFS w roku oceny realizowanych było w powiecie zgierskim oraz mieście Łódź (po 4 projekty) oraz powiecie łódzkim wschodnim (3 projekty). Najmniej tego typu projektów realizowanych było natomiast w powiatach: bełchatowskim, kutnowskim, łowickim, radomszczańskim, rawskim, wieruszowskim i zduńskowolskim (po jednym projekcie). W dziewięciu powiatach nie realizowano w 2016 roku żadnego projektu współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego. Największą liczbę osób projektami współfinansowanymi z EFS objęto w Łodzi oraz w powiatach zgierskim, sieradzkim, opoczyńskim i poddębickim.

Udział w konkursach ogłaszanych przez MRPiPS

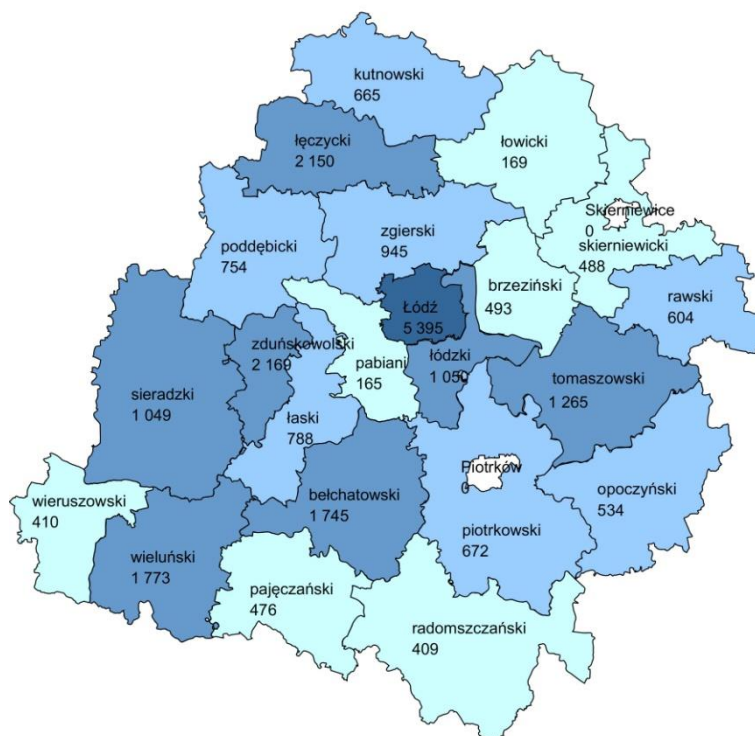
W ramach konkursów ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w roku 2016 w województwie łódzkim realizowanych było 76 projektów, którymi objęto ogółem 24,8 tys. osób. Głównym programem realizowanym w ramach tej kategorii był „Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej”. Wśród programów znalazły się również m.in.: program „Wspieranie jednostek samorządu terytorialnego w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie” czy „Senior – Wigor”.

Najwięcej projektów realizowanych w ramach konkursów ogłaszanych przez MRPiPS w 2016 roku realizowanych było w powiecie łaskim (7 projektów). Po jednym projekcie mniej zrealizowano w powiecie bełchatowskim i radomszczańskim. Najmniej projektów w ramach konkursów MRPiPS realizowanych było natomiast w powiatach: pączęzańskim, piotrkowskim i mieście Skierniewice. W jednostkach tych zrealizowano w 2016 roku po jednym projekcie tego typu.

Udział w programach osłonowych

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej funkcjonujące w województwie łódzkim zadeklarowały realizację 81 projektów osłonowych w 2016 roku. Objęto nimi ponad 24 tysiące mieszkańców województwa. Wiodącym programem osłonowym realizowanym w 2016 roku w gminach województwa łódzkiego był program pn. „Pomoc Państwa w zakresie dożywiania”.

Rysunek 74. Liczba osób objętych programami osłonowymi realizowanymi w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W przekroju powiatów najwięcej projektów osłonowych w 2016 roku realizowanych było w powiecie zduńskowolskim (9 projektów), tomaszowskim (8 projektów) oraz opoczyńskim

i wieluńskim (po 6 projektów). Najmniej tego typu projektów realizowanych było w powiecie łowickim (jeden projekt), natomiast w Piotrkowie Trybunalskim i Skierniewicach nie realizowano w 2016 roku żadnego projektu osłonowego.

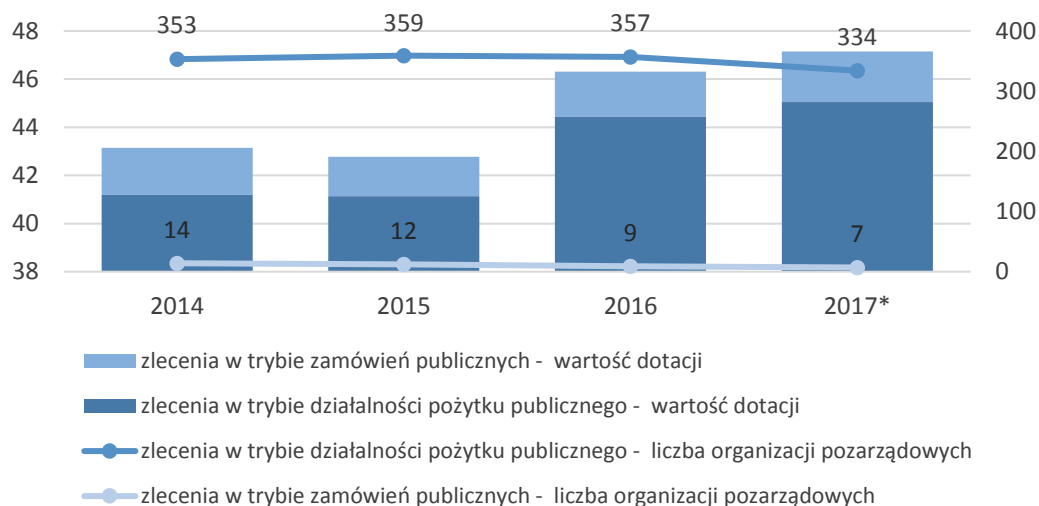
W 2016 roku w województwie łódzkim w projektach współfinansowanych z EFS uczestniczyło 25 gmin, 68 uczestniczyło w konkursach ogłaszanych przez MRPIPS, a 64 w programach osłonowych. Liczba ta uległa znacznemu zmniejszeniu w porównaniu do lat 2014 i 2015, głównie za sprawą spadku realizacji projektów współfinansowanych z EFS. Liczba gmin uczestnicząca w pozostałych projektach i programach realizowanych w województwie łódzkim w 2016 roku była zbliżona do ilości z poprzednich lat.

Odsetek gmin, które uczestniczyły w projektach współfinansowanych z EFS spadł z 88% do 14% w porównaniu z 2014 rokiem (czyli o 74 punkty procentowe). Natomiast udział gmin uczestniczących w konkursach i programach osłonowych w ogóle gmin województwa łódzkiego od trzech pozostałych na względnie stałym poziomie – ok. 38%.

2. Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Wsparcie udzielane w ramach pomocy społecznej jest bardziej efektywne, jeśli ma charakter kompleksowy. Jednym z ważnych elementów kompleksowości wsparcia jest współpraca z podmiotami z otoczenia publicznej pomocy społecznej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

Rysunek 75. Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania (prawa oś) oraz wartość przekazanych dla nich dotacji (w mln zł; lewa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

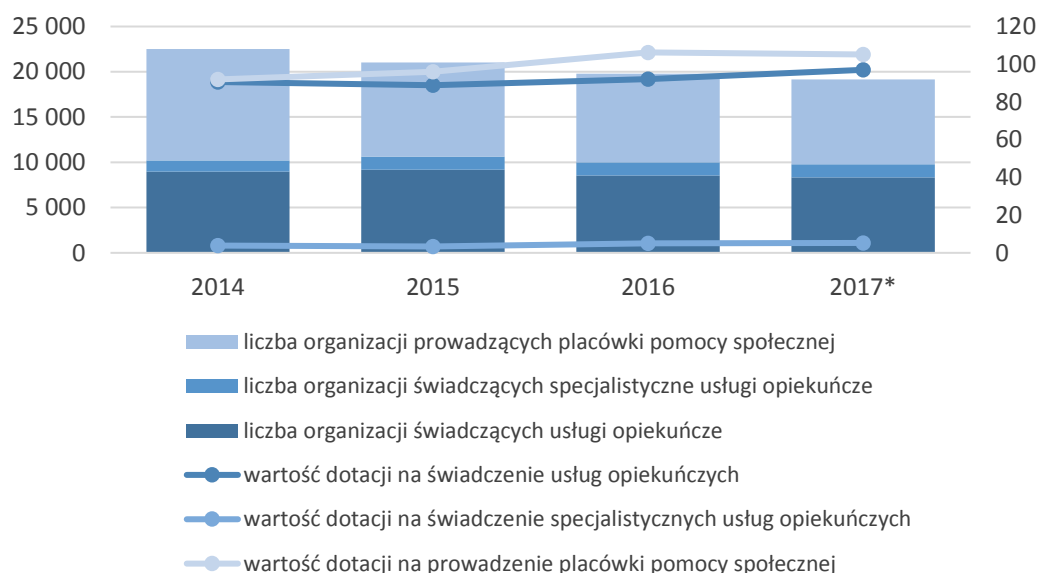
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

W 2016 roku ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie funkcjonujące na terenie województwa łódzkiego współpracowały łącznie z 315 organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecenia zadań w obszarze pomocy i wsparcia, a zatem zadań z pomocy społecznej, reintegracji społecznej i zawodowej oraz niektórych usług rynku pracy. Współpracę taką realizowały łącznie 102 jednostki – 84 spośród 174 ośrodków pomocy społecznej, 16 z 21 powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz 2 z 3

miejskich centrów pomocy rodzinie. Jednocześnie, jedynie 62 spośród wszystkich jednostek współpracujących z organizacjami pozarządowymi zleciło w 2016 roku tym organizacjom zadania w obszarze pomocy społecznej i wsparcia. Zadania te zlecono (w trybie działalności pożytku publicznego i w trybie zamówień publicznych) łącznie 366 organizacjom pozarządowym (NGO), którym przekazano dotację na realizację zadań w łącznej kwocie ponad 46,3 mln zł. Najczęściej zadania zlecenie były w trybie działalności pożytku publicznego, natomiast w trybie zamówień publicznych zadania zlecono jedynie 9 organizacjom.

Zadania zlecone organizacjom pozarządowym mogą obejmować m.in.: realizację usług opiekuńczych (także specjalistycznych) oraz prowadzenie różnego rodzaju jednostek pomocy społecznej. Usługi opiekuńcze i opiekuńcze specjalistyczne, realizowało łącznie w województwie łódzkim w 2016 roku 41 organizacji pozarządowych, z czego specjalistyczne usługi opiekuńcze realizowało 7 organizacji, a wartość dotacji przekazanych na ten cel wyniosła łącznie ponad 19,2 mln zł, z czego dotacja na świadczenie usług specjalistycznych wyniosła nieco ponad 1 mln zł. Z kolei prowadzenie placówek pomocy społecznej powierzono 47 organizacjom, a wartość dotacji im przekazanych wyniosła ponad 22,1 mln złotych. Zgodnie z prognozą na 2017 rok, kwota przeznaczona na realizowanie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych wzrośnie o ok. 5%, natomiast wartość dotacji dla organizacji pozarządowych, przeznaczonych na prowadzenie placówek pomocy społecznej spadnie o ok. 1%.

Rysunek 76. Liczba organizacji pozarządowych, świadczących usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz prowadzące placówki pomocy społecznej (prawa oś) oraz wartość przekazanych dla nich dotacji (w tys. zł; lewa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2016 oraz prognoza na rok 2017

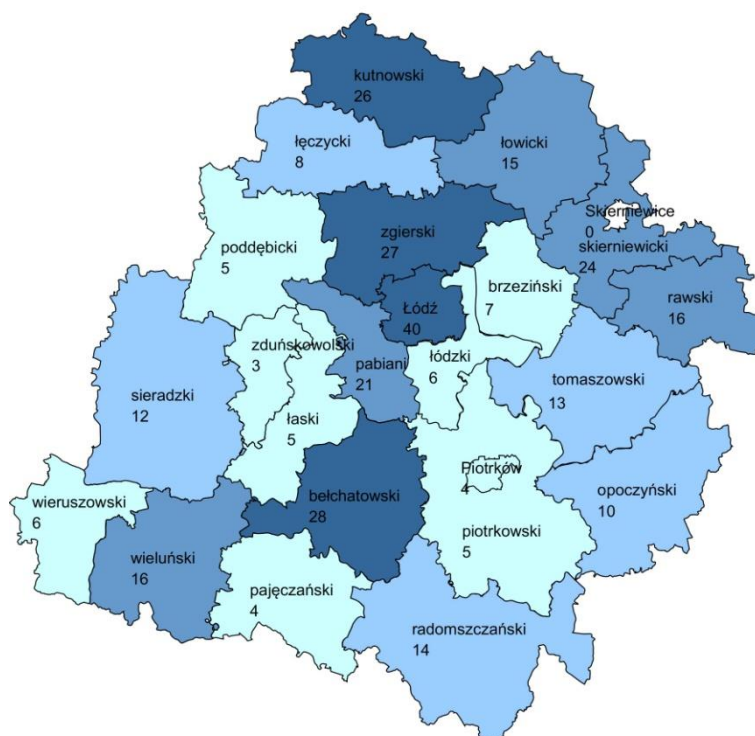

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Liczba organizacji pozarządowych, z którymi jednostki pomocy społecznej prowadziły współpracę w 2016 roku, była zróżnicowana w poszczególnych powiatach. Z największą liczbą organizacji współpracowano w Łodzi (40), w powiecie bełchatowskim (28), a także w powiecie zgierskim (27 organizacji). Z kolei w powiecie zduńskowolskim odnotowano

najmniejszą liczbę organizacji, z którymi prowadzono współpracę (3 organizacje). Brak współpracy z organizacjami pozarządowymi odnotowano jedynie w mieście Skierniewicach.

Rysunek 77. Liczba organizacji pozarządowych, z którymi współpracowały OPS/PCPR w województwie łódzkim w 2016 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej na 2016 rok dla województwa łódzkiego.

Na poziomie jednostek gminnych współpracę z organizacjami społecznymi realizowało w 2016 roku 86 spośród 177 ośrodków (niecała połowa jednostek gminnych), które współpracowały łącznie ze 220 organizacjami. Najwięcej partnerów społecznych zaproszono do współpracy w Łodzi (40) oraz w gminie Bielawy (12 organizacji), a także w Tomaszowie Mazowieckim (9) i Pabianicach (7). Nieco ponad połowa łódzkich gmin nie podjęła w 2016 roku współpracy z żadną organizacją pozarządową. Takich działań nie podjęto m.in. w większości gmin w powiecie poddębickim (5 z 6 gmin), piotrkowskim i tomaszowskim (w obu powiatach współpracy nie podjęło 8 z 11 gmin w powiecie), a także opoczyńskim oraz pajęczańskim (współpracy nie podjęto w 5 spośród 8 gmin każdego z powiatów).

Zgodnie z przewidywaniami, w 2017 roku liczba jednostek gminnych współpracujących z NGO nieznacznie się zmniejszy.

SŁOWNICZEK

Asystent rodziny³⁵

Asystent rodziny przydzielany jest rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych po dokonaniu analizy sytuacji tej rodziny przez pracownika socjalnego w oparciu o przeprowadzony wywiad środowiskowy.

Do zadań asystenta należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną);
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- 14) realizacja zadań określonych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- 15) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- 16) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny jednostce, która organizuje w gminie pracę z rodziną;
- 17) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- 18) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- 19) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- 20) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Asystent prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną.

³⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11, 14-15.

Centrum integracji społecznej (CIS)³⁶

Centrum integracji społecznej stanowi zasób instytucjonalny zatrudnienia socjalnego.

Do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum integracji społecznej mogą zostać skierowane osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne, uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Skierowanie do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum odbywa się na wniosek w/w osób lub wniosek zakładu leczenia odwykowego, powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, organizacji pozarządowej lub klubu integracji społecznej, za zgodą tych osób. Warunkiem przyjęcia do Centrum jest podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Centrum integracji społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Czas dziennego pobytu uczestnika w Centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum poprzedzony jest jednomiesięcznym okresem próbnym i może trwać do 11 miesięcy (w uzasadnionych przypadkach może zostać wydłużony). Uczestnikom Centrum przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych

Centrum integracji społecznej może być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

Długotrwale korzystający z pomocy³⁷

Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy.

Dodatek mieszkaniowy³⁸

Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego uzyskany w okresie trzech miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku nie przekracza 175% kwoty najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym i 125% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, obowiązującej w dniu złożenia wniosku.

Dodatek mieszkaniowy przyznaje, na wniosek osoby uprawnionej do dodatku mieszkaniowego, wójt, burmistrz lub prezydent miasta w drodze decyzji administracyjnej. Dodatek mieszkaniowy jest przyznawany na okres 6 miesięcy, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu złożenia wniosku.

³⁶ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395), art. 3.

³⁷ *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objaśnienia 2016*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2017 r.

³⁸ Opracowano na podstawie: <http://css.samorzad.lodz.pl/dodatki-mieszkaniowe> (27.04.2017).

Dodatek energetyczny³⁹

Dodatek energetyczny przysługuje odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, tj. osobie której przyznano dodatek mieszkaniowy w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2013r. poz. 966 z późn. zm.), która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania energii elektrycznej. Wysokość świadczenia uzależniona jest od liczby osób w gospodarstwie domowym.

Dom pomocy społecznej (DPS)⁴⁰

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na domy dla:

- 1) osób w podeszłym wieku;
- 2) osób przewlekle somatycznie chorych;
- 3) osób przewlekle psychicznie chorych;
- 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 6) osób niepełnosprawnych fizycznie;
- 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki oraz ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańców gminy w domu pomocy społecznej należy do zadań własnych gminy. Prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób należy do zadań własnych powiatów. Ponadto, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, domy pomocy społecznej mogą być prowadzone przez Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia, inne osoby prawne oraz osoby fizyczne.

Dzienny dom pomocy (DDP)⁴¹

Dzienny dom pomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, zaliczaną do ośrodków wsparcia. W dziennych domach pomocy świadczone są między innymi usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz wydawane posiłki, głównie osobom, które ze względu na wiek wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W dziennym domu pomocy mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

³⁹ Opracowano na podstawie: <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-energetyczne> (27.04.2017).

⁴⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 19, 54, 55, 56.

⁴¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

Dzienny opiekun dziecka w wieku do lat 3⁴²

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna zatrudniana przez gminy lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

Do zadań dziennego opiekuna należy w szczególności:

- 1) zapewnienie dziecku opieki w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych;
- 2) zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka;
- 3) prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Dzienny opiekun przy sprawowaniu opieki nad dziećmi może korzystać z pomocy wolontariuszy.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w lokalu, do którego posiada tytuł prawny. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna. Rodzice są zobowiązani do ponoszenia opłat za pobyt oraz wyżywienie dzieci u dziennego opiekuna.

Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualny program usamodzielniania stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej. Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania może nastąpić na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1) Ustawa o pomocy społecznej⁴³

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Zobowiązanie się osoby usamodzielnianej do realizacji indywidualnego programu usamodzielniania stanowi warunek uzyskania pomocy mającej na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, w tym pomocy:

- a) pieniężnej na usamodzielnienie,
- b) pieniężnej na kontynuowanie nauki,
- c) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- d) w uzyskaniu zatrudnienia,
- e) na zagospodarowanie – w formie rzeczowej.

Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest wspólnie z opiekunem usamodzielniania i zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

W realizacji indywidualnego programu usamodzielniania osobę usamodzielnianą wspiera opiekun usamodzielniania, którym może być pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie,

⁴² Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.), art. 2, 36-44.

⁴³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

wychowawca, psycholog lub pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

2) Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁴⁴

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu.

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletniości wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielniania oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielniania lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletniości, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

Indywidualny program usamodzielniania określa w szczególności:

- a) zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielniania ,
- b) sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia.

Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania stanowi warunek przyznania osobie usamodzielnianej pomocy na kontynuowanie nauki oraz usamodzielnienie.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności⁴⁵

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej.

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka.

Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej placówce, a jego realizatorem w tym przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej

⁴⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-145.

⁴⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 49.

realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego⁴⁶

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego stanowi narzędzie pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach zatrudnienia socjalnego.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęte mogą zostać osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne (realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności), uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego stanowi warunek przyjęcia do Centrum Integracji Społecznej osób skierowanych do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego opracowuje pracownik socjalny Centrum Integracji Społecznej. Program powinien określać w szczególności: zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu.

Interwencja kryzysowa⁴⁷

Interwencja kryzysowa stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz (w sytuacjach uzasadnionych) schronienia do 3 miesięcy.

Ponadto matki oraz ojcowie z małoletnimi dziećmi lub inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny⁴⁸

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi formę instytucjonalnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na adopcję nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci. Pobyt dziecka

⁴⁶ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 12-13.

⁴⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 47.

⁴⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 111.

w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej⁴⁹

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- 1) regionalne ośrodki polityki społecznej,
- 2) powiatowe centra pomocy rodzinie,
- 3) ośrodki pomocy społecznej,
- 4) zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia:
 - a) domy pomocy społecznej,
 - b) placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
 - c) ośrodki interwencji kryzysowej,
 - d) ośrodki wsparcia:
 - dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi)
 - dzienne domy pomocy,
 - domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
 - noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
 - kluby samopomocy.

Jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej⁵⁰

Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są:

- 1) jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 2) placówki wsparcia dziennego,
- 3) organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 5) regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
- 6) interwencyjne ośrodki preadopcyjne oraz ośrodki adopcyjne,
- 7) podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Klub integracji społecznej (KIS)⁵¹

Kluby integracji społecznej stanowią jednostkę prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną dla osób długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych, uchodźców oraz osób niepełnosprawnych, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Kluby integracji społecznej mogą być prowadzone przez gminy, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

⁴⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 51, 51a.

⁵⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2.

⁵¹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 18.

W klubach integracji społecznej można organizować w szczególności:

- 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- 2) prace społecznie użyteczne;
- 3) roboty publiczne;
- 4) poradnictwo prawne;
- 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- 6) staże.

Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego.

Klub samopomocy⁵²

Klub samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczoną dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ośrodku tym mogą być świadczone usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub udzielana pomoc w formie posiłku.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, prowadzone są kluby samopomocy przeznaczone dla tej grupy osób. Korzystanie z usług klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest nieodpłatne

Kontrakt socjalny⁵³

Jedno z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc, określającą uprawnienia i zobowiązania stron umowy w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

Kontrakt socjalny zawierany jest przez pracownika socjalnego zatrudnionego w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy z osobą lub rodziną znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej w celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów tej osoby lub rodziny, co ma na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

W przypadku osób bezrobotnych podpisanie kontraktu socjalnego, w ramach którego realizowane są działania na rzecz wzmocnienia aktywności osoby bezrobotnej, może być dokonywane na podstawie skierowania powiatowego urzędu pracy.

Odmianą kontraktu socjalnego są indywidualne programy pomocy:

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego,
- Indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- Indywidualny program integracji cudzoziemców,
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- Indywidualny program usamodzielniania.

⁵² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51-51b.

⁵³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 108.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej⁵⁴

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Mieszkanie chronione⁵⁵

Pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej (rodzaj świadczenia niepieniężnego) przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego.

Ośrodek interwencji kryzysowej (OIK)⁵⁶

Ośrodek interwencji kryzysowej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej wchodzącą w skład zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej należy do zadań własnych powiatu.

⁵⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 77.

⁵⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 53.

⁵⁶ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/instytucje-pomocy-spoecznej/jednostki-organizacyjne/> (27.04.2017).

Rolą ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych dostępnych przez całą dobę, osobom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Ośrodek wsparcia⁵⁷

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, przy czym w ośrodku tym mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy służącą utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku. W ośrodkach wsparcia świadczone są usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub wydawane posiłki osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Do ośrodków wsparcia zaliczane są:

- 1) ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi),
- 2) dzienne domy pomocy,
- 3) domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- 4) noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
- 5) kluby samopomocy.

Pieczą zastępczą⁵⁸

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Pieczę zastępczą jest sprawowana w formie rodzinnej i instytucjonalnej.

Rodzinna pieczę zastępczą sprawowana jest w formie:

- 1) rodziny zastępczej:
 - a) spokrewnionej,
 - b) niezawodowej,
 - c) zawodowej, w tym pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistycznej;
- 2) rodzinnego domu dziecka.

Instytucjonalna pieczę zastępczą sprawowana jest w formie:

- 1) placówki opiekuńczo-wychowawczej (w tym typu socjalizacyjnego, rodzinnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego);
- 2) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- 3) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Pieczą zastępczą zapewnia:

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
- 2) przygotowanie dziecka do:
 - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,

⁵⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

⁵⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 32-34, 39, 93.

- c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;
- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza (POW)⁵⁹

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest formą sprawowania instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzoną przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- 1) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- 2) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- 3) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- 4) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- 5) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- 6) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- 7) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

Wyróżnia się następujące typy placówek opiekuńczo-wychowawczych:

- 1) socjalizacyjna;
- 2) interwencyjna, której zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. W szczególności placówka zobowiązana jest przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Do placówki takiej dziecko przyjmuje się na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców dziecka lub osoby trzeciej w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- 3) specjalistyczno-terapeutyczna, sprawująca opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności nad dzieckiem niepełnosprawnym, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych;
- 4) rodzinna, wychowująca dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się, umożliwiającą wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu. Placówka ta współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

⁵⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 93, 95, 101, 102, 103, 105.

Placówka wsparcia dziennego⁶⁰

Placówka wsparcia dziennego jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizującą zadania z zakresu wspierania rodziny. Placówka wsparcia dziennego oferuje objęcie dziecka opieką i wychowaniem w celu wsparcia rodziny, współpracując jednocześnie z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych – zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- 2) specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne oraz realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny (terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię);
- 3) pracy podwórkowej – realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne prowadzone przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Pobyt dziecka w placówce jest nieodpłatny. Prowadzić ją może zarówno gmina, jak i powiat, a także podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta lub starosty.

Plan pracy z rodziną⁶¹

Plan pracy z rodziną opracowywany i realizowany jest przez asystenta rodziny we współpracy z członkami rodziny, której został przydzielony, i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. W przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną plan pracy z rodziną jest opracowywany we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej.

Plan pracy z rodziną obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty.

Poradnictwo specjalistyczne⁶²

Poradnictwo specjalistyczne stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej)

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów.

Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.

Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

⁶⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 18, 23-24.

⁶¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 15.

⁶² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 46.

Powody udzielania pomocy społecznej⁶³

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Praca socjalna⁶⁴

Praca socjalna stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej). Należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym.

Praca socjalna jest działalnością zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

Praca socjalna prowadzona jest:

- 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny. Jest ona świadczona osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna⁶⁵

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi instytucjonalną formę pieczy zastępczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-

⁶³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 7.

⁶⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 36, 45.

⁶⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93,109.

wychowawczej. W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci.

Rodzina pomocowa⁶⁶

Rodziny pomocowe oferują wsparcie rodzinom zastępczym oraz rodzinnym domom dziecka, na ich wniosek. Wsparcie to udzielane jest na wniosek rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka i polega na powierzeniu rodzinie pomocowej pieczy zastępczej nad dzieckiem (dziećmi) w przypadku czasowego niesprawowania opieki przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Pieczą zastępczą nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności w okresie:

- 1) czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu;
- 2) nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych.

Rodziną pomocową może być:

- 1) rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka;
- 2) małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

Rodzina zastępcza zawodowa, rodzina zastępcza niezawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka może przyjąć dziecko jako rodzina pomocowa bez względu na liczbę dzieci pozostających pod ich opieką. Podstawą umieszczenia dziecka w rodzinie pomocowej jest umowa między starostą a rodziną pomocową. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy.

Rodzina wspierająca⁶⁷

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, udziela pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w:

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Rodzinny dom pomocy (RDP)⁶⁸

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie. Z usług świadczonych w formie rodzinnego domu pomocy korzystać mogą osoby wymagające z powodu wieku lub

⁶⁶Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 39, 73-75.

⁶⁷Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 29-30 .

⁶⁸Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 52.

niepełnosprawności pomocy innych osób w przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu ich zamieszkania.

Rodzinny dom pomocy świadczy swe usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje lub organizacja pożytku publicznego w przypadku domu prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.

Specjalny zasiłek opiekuńczy⁶⁹

Zasiłek przyznawany jest osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa (dzieci – rodzice, wnuki – dziadkowie, rodzeństwo), a także współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Kryterium dochodowe uprawniające do specjalnego zasiłku opiekuńczego to 764,00 zł. Od 1 listopada 2016 prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego jest ustalane na podstawie dochodu z 2015 roku. W celu ustalenia dochodu liczy się łączny dochód dwóch rodzin: rodziny osoby sprawującej opiekę i rodziny osoby wymagającej opieki.

Specjalny zasiłek opiekuńczy funkcjonuje od 1 stycznia 2013 roku.

Spółdzielnia socjalna (SS)⁷⁰

Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby bezrobotne, absolwenci centrów integracji społecznej oraz klubów integracji społecznej, osoby niepełnosprawne, a także osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Spółdzielnię socjalną mogą założyć także inne osoby niż wskazane powyżej, o ile liczba tych osób nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli, a także organizacje pozarządowe lub jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne.

Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy,

przy czym działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych

⁶⁹ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/swiadczenia-rodzinne/rodzaje-i-wysokosc-swadczen-rodziny-kryteria-uzyskania-/test-swadczenia-pielegnacyjne/test-specjalny-zasilek-opiekunczy/> (25.05.2017).

⁷⁰ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 2; ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.), art. 2, 4.

Stypendium szkolne⁷¹

Stypendium szkolne stanowi świadczenie z pomocy społecznej udzielane przez ośrodki pomocy społecznej. Podstawową przesłanką otrzymania przez ucznia stypendium szkolnego jest trudna sytuacja materialna, w jakiej ten uczeń się znajduje, wynikająca z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe.

Prawo do pomocy materialnej o charakterze socjalnym przysługuje zamieszkałym na terenie danej gminy (bez względu na miejsce pobierania nauki):

- 1) uczniom szkół publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych oraz słuchaczom kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków obcych lub kolegiów pracowników służb społecznych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do dnia ukończenia 24 roku życia;
- 2) wychowankom publicznych i niepublicznych ośrodków umożliwiających dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo w stopniu głębokim, a także dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo ze sprzężonymi niepełnosprawnościami, realizację odpowiednio - obowiązku szkolnego i obowiązku nauki - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki;
- 3) uczniom szkół niepublicznych nieposiadających uprawnień szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki.

Stypendium szkolne przyznawane jest na wniosek lub z urzędu. Wniosek o przyznanie stypendium mogą złożyć rodzice, opiekunowie prawni uczniów, pełnoletni uczniowie, a także dyrektorzy szkół, kolegiów lub ośrodków.

Środowiskowy dom samopomocy⁷²

Środowiskowy dom samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczonym dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej.

Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym.

W środowiskowym domu samopomocy mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu, przy czym okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy.

Prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych zarówno przez gminę, jak i powiat.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (zasiłki)⁷³

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej są:

- 1) zasiłek stały,
- 2) zasiłek okresowy,

⁷¹ Opracowano na podstawie: http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).

⁷² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 18, 20, 51a.

⁷³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

- 3) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- 4) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 5) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- 6) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- 7) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej)⁷⁴

Świadczeniami niepieniężnymi (usługami) z pomocy społecznej są:

- 1) praca socjalna,
- 2) bilet kredytowany,
- 3) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- 4) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 5) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 6) sprawienie pogrzebu,
- 7) poradnictwo specjalistyczne,
- 8) interwencja kryzysowa,
- 9) schronienie,
- 10) posiłek,
- 11) niezbędne ubranie,
- 12) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- 13) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- 14) mieszkanie chronione,
- 15) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- 16) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Świadczenie pielęgnacyjne⁷⁵

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną,
- 4) innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób małoletnich oraz o znacznym stopniu niepełnosprawności,

jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie to jest przyznawane niezależnie od dochodów.

⁷⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

⁷⁵ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm), art. 17.

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego⁷⁶

Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty (mogą być to również alimenty na podstawie ugody zawartej przed sądem), jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują:

- 1) do ukończenia przez dziecko 18 lat,
- 2) do ukończenia przez dziecko 25 lat po warunkiem, że dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej,
- 3) bezterminowo w przypadku posiadania przez dziecko orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego

Turnus rehabilitacyjny⁷⁷

Uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych (obok warsztatów terapii zajęciowej) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy mogą być organizowane:

- 1) przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które prowadzą co najmniej przez 2 lata działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i uzyskały wpis do rejestru organizatorów prowadzonego przez wojewodę;
- 2) wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej;
- 3) w domach pomocy społecznej lub w innych placówkach opiekuńczych, przy czym wyłącznie dla osób niepełnosprawnych niebędących stałymi podopiecznymi takich jednostek.

Ośrodki, w których organizowane są turnusy, zapewniają osobom niepełnosprawnym odpowiednie warunki pobytu, dostosowane do rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczestników turnusu, oraz bazę do prowadzenia rehabilitacji i realizacji określonego programu turnusu.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni. Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie stacjonarnej lub niestacjonarnej.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze⁷⁸

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze stanowią świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej).

⁷⁶ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/fundusz-alimentacyjny/swiadczenia-z-funduszu-alimentacyjnego/informacje-ogolne/> (25.05.2017).

⁷⁷ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10, 10c.

⁷⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 50.

Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, a także osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

Usługi opiekuńcze przyznaje ośrodek pomocy społecznej, który ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia.

Warsztat terapii zajęciowej (WTZ)⁷⁹

Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej (obok turnusów rehabilitacyjnych) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywrócenia umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Wskaźniki zagrożenia ubóstwem⁸⁰

Dane dotyczące poziomu ubóstwa w Polsce są gromadzone i regularnie prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny w formie wskaźników zagrożenia ubóstwem, które są szacowane na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego przez GUS. Wyróżnia się trzy podstawowe wskaźniki zagrożenia ubóstwem przyjmujące różne granice ubóstwa:

- 1) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁸¹ był niższy niż granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji⁸²) wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.

Za punkt wyjścia do ustalania granic ubóstwa skrajnego bierze się poziom minimum egzystencji obliczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego, a następnie mnoży się tę wartość przez liczbę osób w gospodarstwie domowym.

- 2) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta

⁷⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10-10b.

⁸⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/> (27.04.2017).

⁸¹ Wydatki te obejmują również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość artykułów pobranych z prowadzonej działalności na własny rachunek (spożycie naturalne).

⁸² W skład koszyka minimum egzystencji wchodzi potrzeby mieszkaniowe i artykuły żywnościowe.

na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków wszystkich gospodarstw domowych. Wskazuje na gospodarstwa domowe, w których poziom konsumpcji jest niższy niż większości mieszkańców i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego.

- 3) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem ustawowym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej.

Wywiad środowiskowy⁸³

W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na podstawie którego dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy tej wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie.

Zakład aktywności zawodowej⁸⁴

Zakład aktywności zawodowej prowadzi zatrudnienie w warunkach pracy chronionej. Zakład aktywności zawodowej może być utworzony przez gminę, powiat oraz fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Nie jest to samodzielna forma prawna, ale jednostka organizacyjnie i finansowo wyodrębniona z podmiotu, który utworzył ZAZ.

O uzyskanie statusu zakładu aktywności zawodowej dla wyodrębnionej przez siebie jednostki instytucje i organizacje mogą ubiegać się, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- a) zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- b) zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej,

przy czym osoby, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, nie mogą stanowić więcej niż 35% ogółu zatrudnionych.

Wymiar czasu pracy osoby zatrudnionej w ZAZ jest odpowiednio zmniejszony, a osoba objęta jest także zajęciami rehabilitacyjnymi od 60 do 120 minut dziennie.

Zakład pracy chronionej (ZPCH)⁸⁵

Zakład pracy chronionej oznacza warunki pracy chronionej.

Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudniający nie mniej niż 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i osiągający wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy, uzyskuje status pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, jeżeli:

⁸³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11.

⁸⁴ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 2, 29.

⁸⁵ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 ze zm.), art. 2, 28.

- 1) wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%, a w tym co najmniej 20% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych umysłowo zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 2) obiekty i pomieszczenia użytkowane przez zakład pracy odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich;
- 3) zapewniona jest doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
- 4) wystąpi z wnioskiem o przyznanie statusu pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej.

Zasiłek celowy⁸⁶

Zasiłek celowy może być przyznany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w tym w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Zasiłek okresowy⁸⁷

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

- 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 2) w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny⁸⁸

Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia;
- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

⁸⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 39.

⁸⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 38.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 16.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

Zasiłek rodzinny⁸⁹

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Zasiłek rodzinny przysługuje:

- 1) Rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka lub opiekunowi faktycznemu dziecka (do ukończenia przez dziecko 18. roku życia lub nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21. roku życia, albo do 24. roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności);
- 2) Osobie uczącej się (osoba pełnoletnia ucząca się, nie pozostająca na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się). Zasiłek przysługuje osobie uczącej się w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Zasiłek rodzinny przyznawany jest na podstawie kryterium dochodowego.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- 1) urodzenia dziecka;
- 2) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- 3) samotnego wychowywania dziecka;
- 4) wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- 5) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- 6) rozpoczęcia roku szkolnego;
- 7) podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Zasiłek stały⁹⁰

Zasiłek stały przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- 3) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 4) w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

⁸⁹ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2015, poz. 1238).

⁹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 37.

Zasiłek szkolny⁹¹

Zasiłek szkolny jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny stanowi pomoc incydentalną, nadzwyczajną inną niż stypendium szkolne. Podstawową okolicznością uzasadniającą ubieganie się o świadczenie w postaci zasiłku szkolnego jest wystąpienia zdarzenia losowego. Zdarzeniami losowymi dającymi podstawę do przyznania zasiłku są np.: śmierć rodziców lub opiekunów prawnych, klęska żywiołowa, pożar, włamanie lub zalanie mieszkania lub inne okoliczności powodujące przejściowo trudną sytuację ucznia. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie:

- 1) świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub
- 2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym.

Wysokość zasiłku szkolnego przyznanego na rzecz konkretnego wnioskodawcy uzależniona jest od charakteru zdarzenia losowego uzasadniającego przyznanie pomocy w tej formie.

Zatrudnienie socjalne⁹²

Przez zatrudnienie socjalne należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym, możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej oraz w zatrudnieniu wspieranym.

Zatrudnienie wspierane⁹³

Zatrudnienie wspierane oznacza udzielanie osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, wsparcia o charakterze doradczym i finansowym w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie wspierane może być realizowane w formie:

- 1) prac społecznie użytecznych na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) skierowania do pracy;
- 3) rzecznictwa, poradnictwa zawodowego, psychologicznego i społecznego dla osób realizujących prace społecznie użyteczne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, podejmujących zatrudnienie, działalność gospodarczą, zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie wspierane realizowane jest w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego.

⁹¹ Opracowano na podstawie: http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).

⁹² Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2.

⁹³ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2, 15b.

BIBLIOGRAFIA

1. Bank Danych Lokalnych, GUS, <http://stat.gov.pl/> (25.05.2017).
2. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-mieszkaniowe> (27.04.2017).
3. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-energetyczne> (27.04.2017).
4. Czarnecki P. S., 2013, *Praca socjalna*, Difin, Warszawa.
5. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi w 2016 roku.
6. Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.), 2011, *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa.
7. Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego, GUS 2017 r.
8. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://rodzina.gov.pl/swiadczenia/swiadczenia-opiekuncze> (25.05.2017).
9. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/instytucje-pomocy-spoecznej/jednostki-organizacyjne/> (27.04.2017).
10. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/swiadczenia-rodzinne/rodzaje-i-wysokosc-swadczen-rodzinnych-kryteria-uzyskania-/test-swadczenia-pielegnacyjne/test-specjalny-zasilek-opiekunczy/> (25.05.2017).
11. Obwieszczenie nr 13/2016 Wojewody łódzkiego z dnia 20 czerwca 2016 roku: http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/obwieszczenie_nr_13_2016_w_sprawie_rej_es.pdf (25.05.2017).
12. *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objąsnienia 2016*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2017 r.
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2015, poz. 1238).
14. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).
15. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395).
16. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.).
17. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).
18. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.).
19. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.).
20. Urząd Miasta Łodzi, http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).
21. Urząd do Spraw Cudzoziemców, <https://udsc.gov.pl/uchodzczy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> (08.05.2017).
22. Urząd Miasta Łodzi, http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).